

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VEZİRKÖPRÜ İLÇESİ GÜLDERE VE İMİRCİK
KÖYLERİNDEKİ ALEVÎ VATANDAŞLARIMIZIN DİNÎ
İNANÇ VE YAŞAYIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Metin KILIÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı : Kelam

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa AKÇAY

HAZİRAN-2009

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VEZİRKÖPRÜ İLÇESİ GÜLDERE VE İMİRCİK
KÖYLERİNDEKİ ALEVÎ VATANDAŞLARIMIZIN DİNÎ
İNANÇ VE YAŞAYIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Metin KILIÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı : Kelam

Bu tez 18/06/2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Abdulvahid İMAMOĞLU

Doç.Dr. Mustafa AKÇAY

Doç.Dr. H. İbrahim BULUT

Jüri Başkanı

☐ Kabul

☐ Red

☐ Düzeltme

Jüri Üyesi

☐ Kabul

☐ Red

☐ Düzeltme

Jüri Üyesi

☐ Kabul

☐ Red

☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Metin KILIÇ

ÖNSÖZ

Alevîlik özellikle son yıllarda üzerinde çok konuşulan, çok tartışmalar yapılan ve son zamanlarda siyasi bir boyut kazanıp iyice ülke gündemine yerleşen önemli konulardan biridir. Bu bağlamda ülkemizde yaşayan Alevî topluluklar, kendi düşünce ve isteklerini eskiye oranla daha net bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. Öyle ki, cem evleri, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri vb. konularla ilgili isteklerini açıkça ortaya koymaya başlamışlardır. İşte bu yüzden son yıllarda Alevîlik üzerine çokça yayınlar yapılmaya başlanmıştır.

Alevîler yüzyıllar boyunca tarihsel nedenlerle içe kapalı bir toplum olarak yaşadıklarından çevreleriyle ilişkileri hep zayıf olarak kalmış; çoğu zaman bu sebeple haklarında doğru olmayan pek çok düşünce üretilmiş; bu yüzden çoğu kez yanlış anlaşılıp yanlış tanınmışlardır. İşte biz bu çalışmamızla ülkemizde yaşayan Alevî gruplardan bir bölümünü teşkil eden Vezirköprü ilçemizin Güldere ve İmircik köylerinde yaşayan alevi vatandaşlarımızın inanç ve ibadet anlayışlarını, örf ve adetlerini ortaya koyarak onların anlaşılmasını ve tanınmasını hedefliyoruz. Bu noktada ortaya koyacağımız düşünceler ülke genelindeki Alevîliğin değil, sadece araştırmamıza konu olan yöredeki Aleviliğin genel durumunu inanç, ibadet, örf ve adetlerini yansıtmaktadır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde araştırmamız ile ilgili metodolojik bilgiler, araştırmada kullanılan yöntemler, araştırmanın önemi ve amacının yanı sıra Alevîlikle ilgili bazı kavramlar hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Samsun/Vezirköprü ilçesinin tarihçesi, coğrafi yapısı, inanç ve nüfus yapısı ve çalışmamıza konu olan ilgili köyler hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise, çalışmamıza konu olan Güldere ve İmircik köylerinde yaşayan Alevî vatandaşlarımızın inanç, ibadet anlayışları ile ahlak ilkeleri ele alınmıştır. İnançlar kısmında; Allah ve Muhammed-Ali inancı, kitap inancı, melek inancı, peygamber inancı, ölümden sonraki hayat (ahiret) inancı, kaza ve kader inancı, Hz. Ali ve ehli beyt inancı ele alınırken, ibadetler kısmında namaz, oruç, hac, zekât, kurban gibi ibadetlere bakışları incelenmiştir. Diğer yandan Alevî inancında önemli bir yer tutan dua ve niyaz anlayışları ile cem ayini üzerinde durulmuştur. Bütün bunların yanı sıra geleneksel ahlak anlayışları ve ahlak ilkeleri üzerine de durulmuş, bu bağlamda dört kapı kırk makam, üç sünnet yedi farz ve dua ve niyaz anlayışları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise Güldere ve İmircik köylerinde yaşayan Alevî halkın ahlak ilkeleri, ritüelleri, örf ve adetleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, dört kapı kırk makam, üç sünnet yedi farz, doğum ve ad verme, sünnet ve kirvelik, evlilik ve düğün, ölüm ve ölüm sonrası cenaze işlemleri, diğer bazı uygulamalar kısmında da içki içme geleneği, ziyaret yerleri ve tavşan etinin yenmemesi gibi konular ele alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise araştırma alanımızda yapmış olduğumuz anket çalışmasının sonuçları ele alınmış, sonuçlar tablolar halinde verilmiş ve değerlendirilmiştir.

13.05.2009

Metin KILIÇ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	x
SUMMARY.....	xi
 GİRİŞ.....	 1
 BÖLÜM 1 : VEZİRKÖPRÜ İLÇESİNİN TARİHİ, COĞRAFİ VE DEMOGRAFİK YAPISI.....	 11
1.1.Vezirköprü İlçesinin Tarihî.....	11
1.2.Coğrafi ve Demografik Yapısı.....	14
 BÖLÜM 2 : GÜLDERE VE İMİRCİK KÖYLERİNDEKİ ALEVÎLERİN İNANÇ VE İBADETLERİ.....	 16
2.1. İNANÇLAR.....	16
2.1.1 Allah ve Hak-Muhammed-Ali İnancı.....	17
2.1.2. Melek İnancı.....	22
2.1.3. Kitap İnancı.....	24
2.1.4. Peygamber İnancı.....	27
2.1.5.Ölümünden Sonraki Hayat (Ahiret) İnancı.....	29
2. 1. 6. Kaza ve Kader İnancı.....	31
2. 1. 7. Hz. Ali ve Ehli Beyt İnancı.....	34
2. 2. İBADETLER.....	41
2. 2. 1. Gusûl ve Abdest.....	43
2. 2. 2. Namaz.....	46
2. 2. 3. Oruç.....	52
2. 2. 4 Hac.....	57
2. 2. 5. Zekat.....	60
2. 2. 6. Kurban ve Kurban Çeşitleri.....	62

2. 2. 6. 1.Kurban.....	62
2. 2. 6. 2. Kurban Çeşitleri.....	62
2. 2. 7. Dua	65
2. 2. 8. Niyaz.....	67
 BÖLÜM 3 : GÜLDERE VE İMİRCİK KÖYLERİNDEKİ ALEVİLERİN	
AHLAK İLKELERİ VE RİTÜELLERİ.....	70
3. 1. Cem Ayini ve Cem Çeşitleri.....	70
3. 1. 1. Cem Ayini.....	70
3. 1. 2. Cem Çeşitleri.....	78
3. 2. Dört Kapı Kırk Makam.....	80
3. 3. Üç Sünnet Yedi Farz.....	83
3. 4. Doğum ve Ad verme.....	85
3. 5. Sünnet ve Kirvelik.....	88
3. 6. Evlilik ve Düğün.....	90
3. 7. Ölüm ve Cenaze İşlemleri.....	94
3. 8. Diğer Bazı Uygulamalar.....	96
 BÖLÜM 4: ANKET SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	101
4. 1. Örneklem İle İlgili Bulgular.....	101
4. 2. Güldere ve İmircik Köylerindeki Alevî Vatandaşlarımızın Dinî	
İnançları İle İlgili Bulgular.....	104
4. 3. Güldere ve İmircik Köylerindeki Alevî Vatandaşlarımızın Yaşayış ve	
Ritüelleri İle İlgili Bulguları.....	114
 SONUÇ.....	131
KAYNAKLAR.....	138
EKLER.....	141
ÖZGEÇMİŞ.....	155

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhis selam
dia	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
diğ	: Diğerleri
hz	: Hazreti
isam	: İslam Araştırmaları Merkezi
m.ö	: Milattan Önce
m.s	: Milattan Sonra
n	: Denek Sayısı
tdv	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb	: Ve benzeri
%	: Yüzdelik

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	102
Tablo 2: Deneklerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımı.....	102
Tablo 3: Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	102
Tablo 4: Deneklerin Mesleklere Göre Dağılımı.....	103
Tablo 5: Deneklerin Doğdukları Köye Göre Dağılımı.....	103
Tablo 6: Deneklerin Kaç Yıldır Köyde İkamet Ettiklerine Dair Cevapların Dağılımı.....	104
Tablo 7: Deneklerin Halen Oturduğu Köye Dair Cevapların Dağılımı.....	104
Tablo 8: Ocakzaâde Aileye Mensup Olup Olmadığına İlişkin Soruya Verilen Cevapların Dağılımı.....	104
Tablo 9: Şuan Bir Dedeniz Var mı? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	105
Tablo 10: Ailenizde yola (Alevî inancına) Bağlılık Durumu Nasıldır? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	105
Tablo 11: Evinizde Bulunan Dinî Kitaplar ile İlgili Olarak Sorulan Soruya Dair Cevapların Dağılımı.....	106
Tablo 12: Kendinizi İnanç Yönünden Nasıl İfade Ediyorsunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	107
Tablo 13: Hz. Ali Hakkındaki Düşünceniz Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	107
Tablo 14: Ayı Dolunay Şeklinde Gördüğünüzde Niyaz, Güneşin İlk Işıklarını gördüğünüzde Dua Eder misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	108
Tablo 15: Yaşa Göre, Ayı Dolunay Şeklinde Gördüğünüzde Niyaz, Güneşin İlk Işıklarını Gördüğünüzde Dua Eder misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	108

Tablo 16: Hacı Bektaş Veli Donunda (bedeninde) Gelenin Hz. Ali'nin Kendisi Olduğu İnancına, Yani Hacı Bektaş Veli'nin Ruhü İle Hz. Ali'nin Ruhunun Aynı Olduğu İnancına Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	109
Tablo 17: Kur'an Okumayı Biliyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	109
Tablo 18: Çocuklarınızın Kur'an Okumayı Öğrenmesini İstiyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	110
Tablo 19: Kur'an'ın Bugünkü Şekliyle Eksik Olduğu Düşüncesine Katılırmısınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	110
Tablo 20: Cennet ve Cehennem Var mıdır? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	111
Tablo 21: Öldükten Sonra Dirilmek Var mıdır? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	111
Tablo 22: Meleklerle İnaniyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	111
Tablo 23: İnsanların Kaderlerinin Önceden Allah Tarafından Bilindiğine İnaniyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	112
Tablo 24: Kıyamete Yakın Bir Zamanda Mehdi'nin Geri Döneceğine İnaniyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	112
Tablo 25: Ruh Göçüne, Yani Ölen Bir İnsanın Ruhunun Başka Bir İnsanın Bedenine Geçtiğine İnaniyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	113
Tablo 26: (Ruh Göçüne İnaniyorsanız.) Ruh Göçü Sadece Özel İnsanlar İçin mi Geçerlidir, Yoksa Tüm İnsanlar ruh Göçüne Tabi midir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	113
Tablo 27: “ Bizim Namazımız Niyazımızdır.” Sözüyle Anlatılmak İstenen Düşünce Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	114

Tablo 28: Oruçla İlgili Tutum ve Davranışlarınız Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	115
Tablo 29: Yaşa Göre, Oruçla İlgili Tutum ve Davranışınız Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	115
Tablo 30: Cinsiyete Göre, Oruçla İlgili Tutum ve Davranışınız Aşağıdakilerden hangisine uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	116
Tablo 31: Eğitime Göre, Oruçla İlgili Tutum ve Davranışınız Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	117
Tablo 32: Ailenizin Kurban Kesmekle İlgili Davranış ve Tutumu Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapları Dağılımı.....	118
Tablo 33: Camiye Gidip Namaz Kılanın Alevilikten Çıktığı Görüşüne Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	119
Tablo 34: Pirlık(Dedelik) Sisteminin Gün Geçtikçe Bozulduğu Fikrine Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	119
Tablo 35: Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	120
Tablo 36: Yaşa Göre, Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	120
Tablo 37: Öğrenim Durumuna Göre, Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	121
Tablo 38: Cinsiyete Göre, Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	122
Tablo 39: Musahibiniz Var mı? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	122
Tablo 40 : Alevilerin Ruhlar Âleminde Beri Müslüman Oldukları, Sünnilerin İse Zülfikar Yoluyla Sonradan Müslüman Oldukları İnancına Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	123

Tablo 41: Alevi Fertler Ya da Aileler Arasındaki Problemlerin Çözümü İçin Aşağıdakilerden En Çok Hangisine Başvurursunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	123
Tablo 42: Alevilik Sizce Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	124
Tablo 43: Sünnilerle Kız Alıp-Verişiniz Aşağıdaki Durumlardan Hangisine Uygunudur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	124
Tablo 44: Sünnilerle Kız Alıp-Verenlere Düşkün Gözüyle Bakıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı	125
Tablo 45: Çıralık(Hakkullah) Verir misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	125
Tablo 46: Yapılan Hayır İşler ile İlgili Soruya Verilen Cevapların Dağılımı....	126
Tablo 47: Alevilik Hakkındaki Bilgilerinizi En Çok Nereden Öğrendiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	127
Tablo 48: Çevrenizdeki Sünnilerin Düğün, Sunnet, Cenaze Gibi Cemiyetlerine Katılır mısınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	127
Tablo 49: İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Hangilerine Gittikleri İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	128
Tablo 50. Yaşa Göre, Aşağıda İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Gittiklerinizi İşaretleyiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	128
Tablo 51. Cinsiyete Göre, Aşağıda İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Gittikleriniz İşaretleyiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı.....	129
Tablo 52. Eğitim Durumuna Göre, Aşağıda İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Gittiklerinizi İşaretleyiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı..	130

Tezin Başlığı : Vezirköprü İlçesi Güldere ve İmircik Köylerindeki Alevî Vatandaşlarımızın Dinî İnanç ve Yaşayışları	
Tezin yazarı: Metin KILIÇ	Danışman: Doç. Dr. Mustafa AKÇAY
Kabul Tarihi :18 Haziran 2009	Sayfa Sayısı: VIII(önkısım)+140 (tez)+15(ekler)
Anabilimdalı: Temel İslam Bilimleri	Bilimdalı : Kelam
Alevîlik, öteden beri ve özelliklede günümüzde ülkemizin önemli güncel konularından biridir. Bu bağlamda "Samsun İli Vezirköprü İlçesi Güldere Ve İmircik Köylerindeki Alevî Vatandaşlarımızın Dini İnanç Yaşayış Ve Ritüelleri" konulu bu çalışmamızla toplumumuzun dini ve sosyal yönden tanınmasına katkıda bulunmayı hedefledik. Araştırmamızın amacı; Alevî inanç ve kültürünün araştırma alanımız olan Alevi köylerindeki vatandaşlarımız arasında nasıl yaşatıldığını, bu yöredeki Alevi toplumun dini inançları, ibadetleri algılama ve yorumlama biçimlerini, yaşayışlarını, örf ve adetlerini ortaya koymaktır. Çalışmamızı, Samsun ili Vezirköprü ilçesi Güldere ve İmircik köylerindeki Alevi vatandaşlarımız arasında katılma yoluyla doğrudan gözlem, kaynak kişilerle mülakat ve anket tekniğini kullanarak gerçekleştirdik. Anketten elde ettiğimiz bulguları, Örneklem ile ilgili bulgular, inançlar ile ilgili bulgular, yaşayış ve ritüeller ile ilgili bulgular olmak üzere üç grupta değerlendirdik. Mülakatlardan elde edilen veriler ise hiçbir değişikliğe uğratılmadan olduğu gibi aktarılmış, elde edilen bilgiler tasviri olarak ifade edilmiştir. Araştırmamızın neticesinde araştırma alanımız olan köylerdeki Alevi vatandaşlarımızın dini inanç yaşayış ve ritüellerinin genel anlamda Sünnilikle aynı paralelde olmakla beraber yer yer bazı farklılıklar arz ettiği görülmüştür.	
Anahtar kelimeler: Alevîlik, dinî inanç ve yaşayışları	

Title of the Thesis: Vezirköprü County Citizens of Alevis Güldere and İmircik Village of Religious Belief and Life	
Author : Metin KILIÇ	Supervisor: Assoc. Dr. Mustafa Akçay
Date : 18 June 2009	Nu of pages: VIII (ptext)+140 (thes)15(appen)
Department : Basic Islamic Sciences Subfield : Kelam	
İn addition, and especially today Alevisim impotant issues our country is one of of the current. İn this contex “ Samsun province Vezirköprü county citizens of Alevis Güldere and religious belief in İmircik village of life and rituel on” religious and social aspects of our society from these studies we recognize we have aimed to contribute to. The goal of our research, Alevi faith and culture of our areas of research in Alevi villages amog citizens has been experiencing how this region of the Alevi community in religious belief, worship detect and interpret the way, the life, the custom is to put out. Our work, a town of Samsun prowince Vezirköprü Alevi citizens in willages among Güldere and İmircik direct observation trough participation, resources and interviews with people who have achieved using the survey technigieue. The findings from the survey, sample-related findings, beliefs about the findings, findings related to life and ritual in the there groups were evaluated. The data obtained from the interview is subject to change without any as been transferred, the information obtained was expressed as description. Our research in the field as a result of our research in the village life and ritual, of Alevi religious beliefs of citizens in general to be in parallel with the some Sünnilik teheir are some differences were found.	
Key words: Alevism, religious belief and life	

GİRİŞ

Araştırma İle İlgili Metodolojik Bilgiler ve Kapsamı

Araştırmanın Önemi

Alevîlik, onuncu yüzyıldan itibaren Türklerin İslamiyet'e girişiyle birlikte başlayıp, değişik faktörlerden etkilenecek ve gelişerek devam eden bir süreç içerisinde oluşmuştur. Tarihsel olduğu kadar güncel bir konu da olan Alevîlik günümüzde üzerinde çokça tartışılan, fikir üretilen konuların başında gelmektedir. Alevîlik tarihsel bir olgudur. Çünkü tarihte Türklerin İslamiyet'e girişinden bugüne her dönemde var olan ve zaman içerisinde birçok faktörden etkilenecek, şekillenen bir olgudur. Özellikle son yıllarda ülkemizde sıkça gündeme gelmeye başlamış ve üzerine pek çok fikir üretilmiş, yazılı ve görsel medyada birçok defa yer almış ve üzerine tartışmalar yapılan güncel bir mesele haline gelmiştir. Çünkü Alevî toplumu ülkemiz gerçekliğinde belli bir nüfusa sahip olup, toplumun her kademesinde karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısıyla onların da devletten bazı istekleri ve beklentileri olmaktadır. Hem tarihsel yönü itibariyle, hem de güncel bir konu olması açısından ülkemiz için sosyo-kültürel açıdan ne kadar önemli bir konu olduğu ortadadır. Ancak Alevî toplumunun geleneksel yapılarından kaynaklanan bir şekilde yıllardır içine kapalı bir toplum olarak varlığını sürdürmesi çoğu zaman onların toplumun diğer kesimleri tarafından anlaşılmasını ve iletişim kurulmasını engellemiş buna bağlı olarak da toplumun diğer kesimleri tarafından haklarında gerçeği yansıtmayan bazı düşünce ve söylemler ortaya çıkmıştır. İşte Alevîlerle toplumun diğer kesimleri arasında sağlıklı ilişkiler kurulmasını sağlamak ve Alevîler hakkında var olan yanlış kabulleri ortadan kaldırmak ve Alevî toplumu hakkında daha sağlıklı ve gerçeği yansıtan bilgilere ulaşmak açısından Alevîlik üzerine yapılacak olan alan araştırmaları çok önem arz etmektedir. Son yıllarda ülke gündemine iyice yerleşen Alevîlik hakkında çoğu zaman birbirinden farklı düşünce ve görüşler ileri sürülmüştür. Alevîliğin geleneksel olarak sözlü bir kültür olmasından kaynaklanan bu durumun aşılabilmesi ve yöreden yöreye, bölgeden bölgeye hatta yan yana iki köy arasında bile

farklılıklar arz eden Alevîliğin daha iyi anlaşılması ve toplumun diğer kesimleri tarafından daha doğru ve gerçekçi bir şekilde tanınması açısından son dönemlerde alan araştırmalarına yönelme olmuştur. Bu bağlamda ülkemizde Alevî nüfusunun var olduğu değişik bölgelerde, illerde, ilçelerde ve köylerde geniş kapsamlı ya da dar kapsamlı alan araştırmaları yapılmaya başlanmıştır.

Alevîliğin daha iyi anlaşılması ve tanınması için yapılacak olan çalışmalarda öncelikle tarafsızlık ilkesine bağlı kalınmalı lehte ya da aleyhte tavırlar takınmadan, siyasî ya da ideolojik amaçlar gütmekten yapılacak araştırmalarda elde edilen bulgular olduğu gibi aktarılmalıdır. Yine Alevîlik hakkında sağlıklı bir çalışma yapabilmek için Alevîlik hakkında bazı temel bilgilere vakıf olunmalıdır. Alevîliği tarihi ve bugünkü durumuyla araştırmak, tanıtmak ve ortaya koymak hem var olan Alevî kültürünü daha doğru ve gerçekçi bir şekilde ortaya koyacak hem de Alevîlerle toplumun diğer kesimleri arasında var olan bazı yanlış anlaşılmalara ve karşılıklı takınılan olumsuz tavırların ortadan kalkmasına yardımcı olacak; Alevîlerle toplumun diğer kesimleri arasında daha sağlıklı iletişim kurulmasına yardımcı olacaktır. Nitekim toplumun geneline bakıldığında Alevîlik hakkında gerçeği yansıtmayan birçok düşünce ve söylem dikkati çekmektedir. Buna karşılık ise Alevî toplumunda da kendilerine karşı takınılan bu önyargılı yaklaşımdan dolayı toplumun diğer kesimine karşı bir olumsuz tavır takınma ve kendileri dışında kalanları ötekiler olarak görüp uzak durma tavrı sergilenmiş ve bunun sonucu olarak Alevîlerle toplumun diğer kesimleri arasında bir türlü sağlıklı ilişkiler kurulamamıştır. Bu noktada hem Alevîlerin kendi inanç dünyalarında doğru ve sağlıklı bir dinî anlayışa sahip olmaları hem de kendileri dışındaki insanların Alevîlik hakkında doğru bilgi edinmeleri gerekmektedir. Böyle bir ihtiyacın karşılanmasında ise alan araştırmalarının rolü büyüktür. Çünkü teorik tespitten ziyade, pratik olarak bu inancı yaşayan insanların inançlarını, yaşayışlarını, örf ve adetlerini anlamak bunları araştırmak gerekmektedir. Zira Alevîlik hem tarihi hem de sosyo-kültürel açıdan üzerinde birçok faktörün etkili olduğu bir olgudur.

Bu noktada ülkemiz gerçekliğinde önemli bir yeri olan Alevîliğin anlaşılabilmesi için Alevîlerin inanç ve yaşayışlarına dair gözlem ve müşahedeye dayalı araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda

Alevîlik üzerine yapılan alan araştırmalarının önemi daha da artmaktadır. Bunun için günümüzde yaşayan Alevîlerin dinî inanç ve yaşayışları ile bunların dayandığı maddî ve manevi kültür unsurlarının temellerini bilmek, toplumda var olan Alevî-Sünnî çatışmasının ve farklılaşmasının dinî ve kültürel boyutlarını tespit etmek, ayrıca Alevî toplumunun kendileri dışındaki insanlara ve olaylara bakışlarını ortaya koymak açasından bu tür alan araştırmaları önem arz etmektedir. (Bozkuş, 2006:5) Yine alan araştırmaları inanç coğrafyasının ve kültür haritasının çıkarılmasına da büyük katkılar sağlayacaktır. (Yıldız, 2004:13) Öyle ki, şu an üzerinde yaşamakta olduğumuz Anadolu coğrafyası bir çok kültür ve medeniyeti üzerinde barındırmıştır.

Sonuçta Alevîliğin gerçek inanç ve kültür yapısının ortaya konulması alan araştırmaları ile daha mümkün görölmektedir. Bu bağlamda geçmişte mezhep taasubu ve siyasî maksatlarla Alevîlere yöneltlen suçlamaların ne derece doğru olup olmadığı otaya çıkacak ve böylece Alevîliğin gerçek yapısı ortaya konmuş olacak ve Alevîlerle toplumun diğer kesimleri arasındaki ilişkiler daha sağlıklı olacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmamızdaki amacımız öncelikle toplumumuzun dinî ve sosyal yönden daha iyi tanınmasına katkı sağlamaktır. Öyle ki, toplumumuzda önemli bir yere sahip olan Alevî toplumuna mensup insanları toplumun her kademesinde görmek mümkündür. Toplumda Alevî olarak bilinen insanların daha iyi anlaşılmasını sağlamak, onların düşünce ve inanç yapılarını ortaya koymak ve toplumun diğer kesimleriyle olan karşılıklı iletişimin daha sağlıklı kurumasını sağlamak da yine çalışmamızın gayeleri arasındadır.

Alevîlik, ölkemizin birçok bölgesinde yaşayan Alevî topluluklar tarafından yaşatıldığı ve yaşatılmaya çalışıldığı gibi Samsun ili Vezirköprü ilçemize bağlı Güldere ve İmircik köylerinde de Alevî halk tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır. Biz de bu çalışmamızda Alevî inanç ve kültürünün bu yöreye özgü özelliklerini ve bu yöredeki Alevî toplumunun inanç ve düşünce yapısını, ibadetleri algılama, yorumlama ve uygulama biçimlerini, örf ve adetlerini ortaya koymaya çalışacağız. Çalışmamızın bir diğer amacı da, yıllardır yan

yana yaşadığımız Alevi toplumunun daha iyi anlaşılıp tanınmasına, daha sağlıklı değeriendirilmesine yardımcı olmak, haklarında toplumun genelinde var olan düşünce ve yaklaşımların ne kadar doğru olup olmadığını ortaya koymak ve bu bağlamda yapılan çalışmalara bir nebze de olsa katkıda bulunmaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Vezirköprü yöresinde varlığını sürdüren Alevî kültür ve inanç yapısını ortaya koymak amacıyla yaptığımız bu çalışma bir alan araştırması olduğu için izlemiş olduğumuz yöntem ve teknikler, katılma yoluyla doğrudan gözlem, kaynak kişilerle mülakat ve literatür taraması şeklinde olmuştur. Bu bağlamda elde ettiğimiz bilgiler olduğu gibi hiçbir değışikliğe uğratılmadan ortaya konulmuş ve değeriendirilmiştir. Çalışmamız sürecinde özellikle tarafsızlığa dikkat edilmiş ve elde edilen bilgiler tasviri olarak kullanılmıştır. Yine araştırmamız Vezirköprü yöresiyle ilgili olduğundan yöredeki iki Alevî köyü Güldere ve İmircik köyleri araştırma alanımızı oluşturur. Yörede dinî anlayış ve algıların teorik boyutunu sözlü iletişim yoluyla mülakatlar gerçekleştirerek kaynak kişilerle görüşerek elde edilmiştir. Kaynak kişiler ise, yörede Alevî gelenek ve kültürüne vakıf olan ozan-âşıklar ve yörenin kültürel yapısını çok iyi bilen kimseler ve köy sakinleri olarak seçilmiştir. Bu noktada mülakatlar esnasında fotoğraf makinesi, not defteri bulundurduk. Mülakatlar için ev ziyaretleri, iş yeri ziyaretleri gerçekleştirdik. Bazı zamanlar ise kahvehane ve çay bahçelerinde umuma açık yerlerde sohbetler gerçekleştirdik. Yine mümkün olduğu kadar dinî toplantılara, cenaze vb. törenlere katılarak uygulamaları bizzat izledik veya uygulamaları yapan kişilerden detaylı bilgiler aldık. Mülakatlar esnasında önceden hazırlamış olduğumuz görüşme kılavuzuna bağlı olarak sorular yönelttik. Bazen ise kılavuzun dışına çıkarak soru cevap şeklinde karşılıklı sohbet halinde mülakatlarımızı gerçekleştirdik. Ayrıca araştırma kapsamında Alevî köylerimizde anket yaparak daha sağlıklı bilgiler elde ettik. Anketlerden elde edilen veriler tasnif edildikten sonra, SPSS istatistik programıyla değeriendirilmiştir. Verilerin analizinde bazı değışkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla X² (Ki kare) tekniği kullanılmıştır. Değışkenler arasındaki farkın önem kontrolü için manidarlık

düzeyi $p=0,05$ olarak alınmıştır. Çalışmamızda hem anket hem de mülakat tekniği kullanılarak elde edilen verilerdeki kapalı noktaların açıklığa kavuşturulması ve daha sağlıklı bilgiler elde edilmesi sağlanmıştır. Daha sonra anketten, mülakatlardan ve yaptığımız gözlemlerden elde ettiğimiz verileri hiçbir değişikliğe uğramadan değerlendirip yöre Alevîlerinin inanç anlayışlarını, ibadetleri algılama, yorumlama ve uygulama biçimlerini, örf ve adetlerini ortaya koymaya çalıştık.

Alevîlikle İlgili Kavram ve Deyişler

Çalışmamızın bu bölümünde Alevilikle ilgili olarak Anadolu da kullanılan bazı kavramlar hakkında kısaca bilgi vereceğiz. Alevilikle ilgili olarak kullanılan başlıca kavramlar şunlardır; Alevilik, Kızılbaşlık, Rafizîlik, Bektaşilik, Tahtacılar ve Sıraçlar.

Alevîlik

Kavramın ülkemizde ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyıldadır. Sözlükte “Ali’ye ait, Ali’ye mensup, Ali taraftarları “gibi anlamlara gelir. İslam tarihinde ve tasavvuf geleneğinde ise “Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve her konuda ona bağlı kalmak” anlamına gelir. Buna göre Hz. Ali’yi seven onu sayan ve ona bağlı olan herkese “Alevî” denir. (Fığlalı, 1994:7; Melikof, 1993:25,26; Doğan, 1996:39) İslam kültür tarihinde ise “Hz. Ali’ye bağlılık noktasında birleşen dinî ve siyasî topluluklar” için kullanılır. Kavram İslam siyasî tarihinde ilk olarak hilâfet tartışmalarında ortaya çıkmıştır. Asıl kullanıldığı anlam ve saha Hz. Ali ile ilgili olarak ortaya atılan inançlarla ilgilidir. Emevî ve Abbasî dönemlerinde Ali taraftarlarının siyasal iktidara karşı olan mücadelelerinde Alevî ifadesi kullanarak kendilerini bu şekilde tanıtmışlardır. Bunun yanı sıra Şia ve Şiiler içinde yer alan bazı mezhepler de Alevî ismini kullanmışlardır. Günümüzde ise Alevî olarak bilinen iki mezhep vardır. Bunlardan birisi bu gün Suriye, Lübnan ve Hatay yöresinde varlığını sürdüren Nusayrilik, diğeri ise on üçüncü yüzyıl Anadolu’sunda etnik ve sosyal dinî kaynaşmaların sonucu ortaya çıkan ve on altıncı yüzyılda Safevîler’in propagandası sonucu gelişen Kızılbaşlık’ tır. (Yıldız, 2004:21)

Alevîlik, İslam'ın ilk dönemlerinde Hz. Ali'nin soyundan gelen insanları tanımlarken daha sonraları Hz. Ali soyundan gelmeyen insanların ve grupların kendilerini bu kavramla tanımlamaya başlamasıyla Alevîlik “Ali taraftarlığı” olarak farklı anlamlar kazanmaya başlamıştır. Günümüzde araştırmamıza konu olan yörede olduğu gibi ülkemizin birçok yerinde de bu kavram kullanılmaktadır.

Netice olarak; Alevilik, yazılı ve sözlü gelenekte ne kadar farklı isimlerle ifade edilmiş olursa olsun bugün Alevîlik, Bektaşî kültür ve edebiyatının ağır bastığı bir İslamî inanış biçimi ile Türkmen kültürünün iç içe girmiş şekline verilen bir isimdir. (Fırlalı, 1994:17)

Kızılbaşlık

Alevî toplulukları ifade etmek için kullanılan kavramların en önemlisidir. Bu kavram aslında Türk tarihinde kırmızı börk ve başlık giyen tüm Türkmen boyları için kullanılan bir isimdir. Türkler arasında Altaylı Şamanlardan gelen başa kırmızı külah giyme geleneği İslamiyet'in kabulü ile ortadan kalkmamış birçok Şaman geleneği gibi İslamileştirilmiştir. (Fırlalı, 1994:9-10) İslamiyet'ten önceki Türklerde kırmızı renge düşkünlük vardır. Daha sonra kültür değişimine uğrayan Türklerde Sünnî olanlar kırmızı renkli başlık giymeyi terk edince, bu gelenek eski töre ve geleneklerine daha bağlı olan Alevîlere mahsus kalmış ve onların için kullanılmaya devam etmiştir. On beşinci yüzyılda Şah İsmail'in yaptığı düzenlemelerle Safevî dervişlerinin kızılbaşlık giymeleri sebebiyle kendilerine “Kızılbaş” denmeye başlanmıştır. Bu terim Türk tarihinde bir zümreyi ifade etmek için ilk olarak Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar zamanında ortaya çıkmıştır. Şeyh Haydar gördüğü bir rüyanın tesiriyle kendi taraftarlarına on iki dilimli Kızılbaşlık giydirmiştir. Parmak kalınlığındaki on iki dilim ve kırmızı renkten oluşan bu başlık Şeyh Haydarın tarikatındaki on iki imam (isna aşere) Alevî akidesini temsil etmektedir. Bu kavram ilk önceleri Erdebil tekkesine mürid olmayı ifade ederken, Şah İsmail ile birlikte Şah İsmail ve Safevîleri destekleyenlerin ortak adı olmuştur. Osmanlı kaynaklarında ise Safevîleri destekleyen Türk boyları için kullanılmıştır. Bu başlığı kullananlara karşı Osmanlıların alay ederek Kızılbaş demelerinden

dolayı bu kavram yaygınlaşmış ve Aleviler genelde bu isimle anılır olmuşlardır. 1540'lardan itibaren bu başlık kullanılmamasına rağmen, bu tabir kullanılmaya devam edilmiş ve Safevîler bu adla anılır olmuştur. (Yıldız, 2004:18-19) Başlangıçta sadece Safevî taraftarlığını ifade etmede siyasî bir ad olarak kullanılan bu terim, inanç açısından ilk Safevîlerin dinî propagandaları sonucu temelde on iki imam inancına bağlı kalmakla birlikte, tecelli (Tanrının insan suretinde görünmesi), Tenasüh (ruhun göçü) inançları ve mazharullah (yani Allah'ın beşer suretinde tecellisi) olan Ali'nin tecessümü (bedene dönüşü) sayılan Safevî hükümdara tapınış ile birleşerek, aşırı Şiiliğin bütün ayrııcı niteliklerini ortaya koyan bir Türkmen Şiilik biçiminin adını aldı. (Melikof, 1993:54) Dolayısıyla Kızılbaşlık, Şii bir İslam anlayışı değil, daha çok Safevî propagandaları ile Şiileştirilmiş ve sufileştirilmiş bir Türkmen din anlayışı olarak değerlendirilebilir. Kökeni İslam olmayan, ancak Safevîler eliyle Şii-İslamî bir cila ile kaplanan bu anlayış, daha sonra 16.yüzyıldan itibaren bir Kızılbaşlık dini anlayışı olarak anlaşılmaya ve kullanılmaya başlanmıştır. (Melikof, 1993:55) Daha sonraları bu kavram yüzyıllar içerisinde değişikliğe uğramış ve özellikle Celalî isyanları adı verilen dinî ve sosyal içerikli başkaldırı hareketleri sonucu devlet muhalifi, dinsiz, asi gibi anlamlarda kullanılmıştır. (Melikof, 1993:33)

Rafizîlik

Rafizî terimi, Anadolu'da Alevî topluluklar için on altıncı asırdan itibaren, Kızılbaş ve Alevî terimlerinden önce kullanılmıştır. Arap dilinde kelime olarak "terk etmek ve ayrılmak" anlamlarına gelmektedir. Şia'dan bir fırkanın adı olarak İslam tarihi kaynaklarında bu kavramla ilgili farklı bilgiler yer almaktadır. Buna göre bu fırkaya mensup kimselerin amacı, İslam dininin yayılmasına engel olarak, Müslümanları bölmektir. Ayrıca Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e sevgide aşırıya gittikleri ve ilk üç halife dâhil Hz. Ayşe ve Muaviye ve diğer bazı sahabeler hakkında buğz ve düşmanlık hisleri taşıdıkları anlatılmaktadır. Bu fırkanın Abdullah bin Sebe tarafından kurulduğu ifade edilmektedir. Rafizî kavramı Osmanlı kaynaklarında daha farklı anlamlarda kullanılmıştır. Ortaya çıktığı zamandan itibaren İslam mezhepleri tarihçileri tarafından, genel olarak Şiiliğin bütün kollarını içine alan bir ana başlık

halinde kullanılan Rafızî kavramı, 15. ve 16 yüzyıllara ait bazı Osmanlı kaynaklarında, İranlılar hakkında bozguncu ve hayırsız anlamlarında kullanılmış ve bu anlamdaki ifadeler Safevîlerin etkisinin Anadolu'da hissedilmesine duyulan bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yine bazı Osmanlı kaynaklarında Rafızî kelimesi ile İlhad ve Mülhid kelimeleri de birlikte kullanılmıştır. Bu İlhad ve Mülhid kelimelerinin Rafızî kelimesi ile birlikte kullanılmasından bu terimlerin ifade ettikleri zümrelerin Müslümanlık dışı olduklarının gösterilmek istendiği anlaşılmaktadır. Günümüzde yaşayan bir kavram olan Rafızî sözcüğü halk arasında Sünnî topluluklarda hakaret maksadıyla Alevî toplulukları karalama ve küçümseme anlamında da kullanılmaktadır. (Bozkuş, 2006:68-71; Teber, 2007:25-28) Yine bu kavram on altıncı asırdan itibaren Osmanlı kaynaklarında rastlanan ve daha çok küçümsemek amaçlı kullanılan bir kavramdır. İmam Zeynel Abidin'in oğlu Zeyd' in Emevîlere karşı ayaklandığı sırada kendi saflarından ayrılanlar için kullandığı bir ifadeden kaynaklanmıştır. Zeyd'in "rafeztumûnî-siz beni terk ettiniz yalnız bıraktınız" ifadesini kullanmasından sonra İslam mezhepler tarihinde ilk üç halifeyi reddeden Şiilerin karşılığı olarak Şiiliğin bütün kollarını içine alan genel bir ifade olarak kullanılmıştır. (Yıldız, 2004:22) Osmanlı kaynaklarında ise Sünniliğin dışındaki gruplar için bir küçümseme ve karalama ifadesi olarak kullanılmıştır. Ancak Fığlalı'nın ifadesiyle bu şekilde bir yaklaşım sergilenmesi bilimsel ve tarihsel açılarından ciddi bir hata olmuştur. (Fığlalı, 1994:14)

Bektaşilik

Aleviler için kullanılan bir diğer kavramda Bektaşilik' tir. On üçüncü yüzyılda Kalenderîlik içinde teşekkül etmeye başlayıp, on beşinci yüzyıl sonlarında Hacı Bektaşî Veli an'aneleri etrafında ortaya çıkan bir tarikatıdır. (Ocak, 1992:373) Hz. Ali, on iki imam, Ehl-i Beyt sevgisi gibi hususlarda Alevîliğin temel esaslarına bağlı olduğundan Bektaşîliğe Alevîlikte denmiş ve aralarında yakın bağlar kurulmuştur. Bununla beraber Alevîlik ile Bektaşilik arasında bazı farklar vardır. Alevîlikle Bektaşilik arasındaki farklar özde değil, biçim ve yöntem bakımındandır. Bu bağlamda Alevîler genellikle kırsal alanda ve dağınık yaşarken, Bektaşiler şehirlerde ve düzenli yaşarlar. Alevîler

yönetimlerle uzlaşmaz tavırlar sergilerken, Bektaşîler yönetimlerle barışıktır. Alevîler peygamber soyundan geldiklerine inandıkları ocaklara bağlı iken, Bektaşîler, çelebilere bağlıdır. Aleviler efsanelere dayalı mitleri ve Şaman kökenli geleneklerini sürdürürken, Bektaşîlik tasavvufi ritüellere bağlı gelenekleri sürdürür. (Yıldız, 2004:23-24) Alevilik soya, Bektaşîlik ise kişilerin isteklerine bağlıdır. Yani Alevî olmak için Alevî anne-babadan doğmak gerekli iken, Bektaşîlikte böyle bir şart yoktur. İsteyen herkes nasip alıp Bektaşî olabilir. (Üzüm, 1997:4; Fıglalı, 1994:9)

Tahtacılar

Alevîler için kullanılan bir diğer kavram ise tahtacılarıdır. Alevîler için bu kavramın kullanılmasının nedeni, Anadolu da dağlık ve ormanlık yerlerde yaşayan ağaç kesmek ve tahta biçmekle geçinen Alevî Türkmenler vardı. Daha sonra bunların torunları da bu işle uğraşmışlar ve hayatları gereği uğraşmış oldukları bu iş zamanla bir inanç grubunun adı olmuştur. Dağlarda halktan kopuk olarak yaşadıkları için daha çok içine kapalı ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan bir toplum olan Tahtacılar Anadolu'daki Alevî zümrelerin en saf ve katıksız olanıdır. (Yıldız, 2004:24-25)

Tahtacılar, bugün Maraş bölgesinden başlayarak Batı Anadolu'ya yönelen, Toroslar da ve Torosların bitiminden kuzeye doğru Ege bölgesinde yaşayan Alevî topluluklarıdır. İki büyük boya ayrılırlar. Birisi İzmir Narlıdere ocağına bağlı Yan Yatıroğulları, diğeri ise Aydın'ın Reşadiye bucağındaki Emiroğulları'dır. (Üzüm, 1997:16)

Sıraçlar

Alevîlerle ilgili bir diğer kavram ise "Sıraçlar" dır. Sıraç, bilinenin sırrını açmak, gizliliği kaldırmak anlamında kullanılır. Bunları en önemli özelliği kendi inanç, kültür ve gelenekleriyle ilgili dışarıya bilgi vermemeleridir. Bunlar son derece katı ve dışarıya açık olmayan bir toplumdur. Hubyar Sultan diye bilinen önemli bir ocağın mensuplarıdır. (Yıldız, 2004:25)

Çepniler

Çepniler Oğuzların Üçok koluna mensupturlar. Doğu göç etmeleri Selçukluların ilk Anadolu'ya yayılmaları zamanlarında olmuştur. Bir kısmı Trabzon Rum İmparatorluğu topraklarına yerleşmiş, Sinop'un ele geçirilmesinden sonra uç beyi olmuşlardır. Diğer bir kısmı ise Batı Anadolu'ya gelmişlerdir. Çepnilerin büyük çoğunluğu 13. Yüzyıl sonlarına doğru Alevî olmuşlardır. Bugün Giresun, Tirebolu, Görele ve Vakfıkebir bölgesinde yaşamakta olan Trabzon bölgesi Çepnileri, merkezden uzakta yaşayan köyler hariç, hocaların ve Sünni beylerin etkisiyle Kızılbaşlığı bırakmışlar, Sünniliğe yönelmişlerdir. Ancak Balıkesir civarındaki Çepniler ise Alevî kimliklerini muhafaza etmişlerdir. (Üzüm, 1997:15)

BÖLÜM 1: VEZİRKÖPRÜ İLÇESİNİN TARİHİ, COĞRAFİ VE DEMOGRAFİK YAPISI

1.1.Vezirköprü İlçesinin Tarihî

Vezirköprü ilçesi Anadolu’da pek çok olaya şahitlik yapan bir bölge olan Orta Anadolu ile temas halinde bulunan Karadeniz bölgesinin orta Karadeniz bölümünde yer alan Samsun ili gibi tarihimizde önemli bir yere sahip olan bir ilimize bağlı tarihi M. Ö’ ki yıllara dayanan bir yerleşim birimidir.

İlçe M.Ö’ ki yıllarda kurulmuş oldukça eski bir yerleşim birimidir. Kimler tarafından ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemekle beraber Hititlerin bir eyaleti olarak kurulduğu kabul edilmektedir. Rivayetlere göre bir sefere çıkan Hitit imparatoru bomboş fakat ormanlarla kaplı olan bu bölgeye uğramış, çok hoşuna gittiği için her sefere çıkışında buraya uğrayarak bir süre konaklamıştır. Böylece ilçenin şimdiki merkezine yaklaşık 2,5 km mesafedeki Kayalar mevkiine ilk şehir kurularak Hititlerin eyaleti olmuştur. İlçenin Oymaağaç köyünde bulunan kalıntılar, M.Ö 1200 yıllarında yaşamış Hitit medeniyetine ait olduğunu doğrulamaktadır. Nitekim Oymaağaç köyünde Hitit medeniyetine ait mezar taşları ve çeşitli madeni eşyalar bulunmuş, daha sonra yapılan arkeolojik çalışmalarla buranın höyük olduğu anlaşılarak koruma altına alınmıştır. (Şahin ve diğ. , 2008:82-84)

Mezepotomya’dan kalkan ve ekserisi Filistin de yaşayan Amelika kavminin tüccar tabiatlı fertleri tarafından yöneltilen kervanlar Sinop’ a ulaşmadan Köprü de konaklarlardı. Burası onlar için bir konaklama yeri olmuştu. İşte Amelika kavmi bu özelliğinden dolayı buraya kendi dillerinde “Köprü” anlamına gelen “ŞİN” adını vermişlerdir. Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinde bu kazanın ilk adının “ŞİNDER” olduğu yazılmaktadır. Amasya tarihinde de aynı konudan bahsedilirken ŞİN kelimesinin köprü anlamına geldiği beyan edilmektedir. M.Ö 1200 yıllarında batıdan gelen Frıkyahlar’ın akımıyla yıkılan Hitit devletinden sonra bu havali Frikyâ hâkimiyetine girmiş. M.Ö altıncı asrın sonlarına doğru doğrudan Anadolu’ya geçen Pers orduları Sard’a dayanır ve Anadolu’yu egemenliği altına almışlardır. Persler Anadolu’yu bir takım

eyaletlere ayırmışlardır. Vezirköprü Kızılırmak Karadeniz arasında kalan Gazinelodi diye anılan Paflagonya bölgesinde kalmıştır. (Şahin ve diğ. , 2008:84-86)

M.Ö 356 yılında babasının ölümüyle tahta geçen Büyük İskender Torosları aşarak Anadolu'ya hâkim olmuştur. İskender'in ölümüyle imparatorluk dört generalin arasında taksim edilmiştir. Birbirlerine düşerek ülkeyi iyi yönetemeyen bu generaller Anadolu'nun küçük krallıklara bölünmesine neden olmuşlardır. Vezirköprü yöresi Pontus krallığı hâkimiyetine girmiştir. Ancak M.S I. Asırda Pontus krallığı tarihten silinip M.S 7. yüzyılda Roma imparatorluğu egemenliğine girmiştir. Roma imparatorluğunun ikiye ayrılmasından sonra da Doğu Roma'nın yani Bizans'ın hâkimiyetine girmiştir. Bizanslılar zamanında kurulan kasabanın Fezimon yahut Teoklodiopolis adını aldığı anlaşılmaktadır. Bizanslılar tarafından kurulan bu kasabanın bu kuruluşun kalma tarihi kalıntılarına rastlamak mümkündür. Sütun ve sütun başlıkları şehrin eski harabelerinden çıkmakta olup Bizans devrinde buraların büyük binalara malik zengin bir yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır. (İğci, 2005:2)

Büyük Selçuklu Devleti ile Bizanslılar arasındaki savaşlarda harap olan Vezirköprü 1071 Malazgirt savaşından sonra Danişmentlilerin eline geçer. Fakat haçlı seferlerinin çıkardığı karışıklıklar yüzünden şehrin üçüncü kuruluşu gecikmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti Danişmentlileri ortadan kaldırdıktan sonra Vezirköprü dolayları Selçukluların hâkimiyetine girer. Sultan Mesut 1160 yılında kasabayı Gedekara adıyla üçüncü kez yeniden kurar. Selçuklu sultanı Mesut tarafından 1143 yılında kurulduğu ve Gedekara adıyla isimlendirdiği “*El'eylemu'z-Zâhîr ve'l Câmû'd-Düvel*” gibi tarih kitaplarında yazılıdır. Bu eski ilçe, ismi “Gedekara” adıyla şerhiye sicillerinde yazılıdır. Fakat Köprü ilçesiyle aynı mevkide olduğuna ilişkin kayıt ve delil yoktur. 1374 tarihli Taceddin Paşa vakfiyesinde de onun Gedekara ilçesi civarında Köprü köyünde bir camii şerif, bir imarethane ve bir hamam yaptırarak giderlerini karşılamak üzere vakıflar düzenlendiği belirtilir. Gedekara kasabasının yeri bugünkü içkale ve civarını içine alan yerlerdir. Köprü kasabası da Orta Camii diye bilinen Yörgüç Paşa camiini

kuzeybatı tarafına düşer. Aynı ayrı kurulan bu iki şehir zamanla birleşmiştir. 1431 tarihli Yörgüç Paşa vakfiyesinde Gedekara ve Köprü şehir civarında bir camii yaptırdığı ve giderlerini karşılayacak gelirler belirlendiğinden bahsedilmektedir. (Şahin ve diğ. , 2008:90)

Resmi kayıtlardan anlaşıldığına göre Anadolu'daki son Selçuklu sultanı Mesut Tatarkale isimli köyde; onun şehzadesi ve halefi Gazi Çelebi diye bilinen Sultan Taceddin Altınbaş Selçuki de Umur bey diğer adıyla bilinen Şeyh Savcı (Şeyh Safi) adlı köyde gömülü bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu devletinin yıkılışından sonra Anadolu'nun her tarafında beylikler türemiştir. Bu dönemde Samsun ve civarının Eretna devletinin hükümdarı Sultan Alaaddin Eretna'ya tabi olduğunu görmekteyiz. (Şahin ve diğ. , 2008:91)

Kasaba 14. asrın sonlarında Yıldırım Beyazıt devrinde Osmanlı toprağına katılarak uzun süre Amasya sancağına bağlı kaldı ve bu kasaba için “Köprü” adı kullanılmaya başlandı. 2.Beyazıt'ın oğlu Şehzade Ahmet'in Amasya valiliği sırasında Alaaddin Şirvani'nin torunlarından olan Taceddin Paşa buraya bir camii yaptırdı. Kasaba civarının manzarası çok güzel olduğundan Şehzade Ahmet'in bir köşk yaptırıp yaz aylarını burada geçirdiği kaydedilmektedir. (İğci, 2005:3)

Evliya Çelebiye göre Vezirköprü o zamanlar şehzade ve paşaların sayfiye yeri halinde idi. Böylece kasabanın eski adları hemen hemen terk edilerek resmi kayıtlarda burası idarî olarak Sivas eyaletinin Amasya livasına bağlı Köprü kazasının merkezi olarak tanındı. 1647 yılı kışında kasabayı ziyaret eden Evliya Çelebi 140 köyü olan Köprü'deki kalenin harap hale geldiğini halkın Celali şerrinden Taşkaleye bitişik bir Toprakkale inşa ettiklerini, kalenin dört kapısı bulunduğunu, çarşı ve pazarın kale dışında bulunduğunu kaydeder.Bu kaleleri halk Celalî isyanlarından zarar görmemek için inşa etmişlerdir. Ancak yine de şehir Celalî çeteleri tarafından tahrip edilmiş; o zaman kurulan bu kalelerin yerine de bugünkü mahalleler kurulmuştur. Köprülü Mehmet Paşa'nın tamirleriyle ayağı kalkan şehir, idari bakımdan Sivas Beylerbeyliğine bağlı Amasya mutasarrıflığı içindeyken,1925 yılına kadar Amasya'ya bağlı bir

ilçe olarak kalmıştır. 1925 yılında itibaren ise Samsun iline bağlı ilçe merkezi haline gelmiştir. (İğci, 2005:3)

1.2. Coğrafi ve Demografik Yapısı

Vezirköprü ilçesi, Orta Karadeniz Bölümü'nde, Kuzey Anadolu Dağları'nın ikinci sırasının Aşağı Kızılırmak vadisi çevresine rastlayan (Kuzey Anadolu Dağları'nın ilk sırasını oluşturan dağların orta kesimlerinde, doğusunda Canik Dağları, batısında Küre ve İsfendiyar Dağları'nın bulunduğu saha) kıyı ardı kesiminde yer almaktadır. (Şahin ve diğ. , 2008:31)

Denizle kıyısı olmayan ilçe Altinkaya Baraj Gölü'nün önemli bir bölümünü sınırları içine almaktadır. Tabanında Vezirköprü Ovası'nın bulunduğu bu havzanın çevresini, kuzeyde Canik Dağları'nın batısı ile İsfendiyar Dağları'nın doğusuna ait yüksek sahalar, güneyde Tavşan Dağı kütlesi, doğuda Lâdik-Havza depresyonunu birbirinden ayıran eşik sahası ile batıda Ilgaz masifi meydana getirir. Vezirköprü şehri etrafı dağlık alanlarla çevrilidir. En yüksek tepesi Aladağlar üzerindeki Killik Tepesi (1194 m) ile Çakıralan Tepesi'dir (1226 m). İlçe Vezirköprü Ovası üzerine kurulmuştur. Ayrıca ilçe Havza, Merzifon, Gümüşhacıköy, Osmancık, Kargı, Saraydüzü, Boyabat, Durağan ilçeleriyle komşudur. Vezirköprü'nün iklimi, kışları soğuk-yağışlı; yazları sıcak-kurak geçen kıyı ile iç kesimler arasında geçiş iklimi özelliği göstermektedir. İlçe halkı genelde tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Özellikle son yıllarda dışa göç vermeye de başlamıştır. İlçenin komşu ilçelerle bağlantısı karayolu ile sağlanmaktadır. (İğci, 2005:13)

Vezirköprü Samsun iline bağlı olup 2008 yılı verilerine göre nüfusu 25.852 olan bir ilçedir. Köyleri ile birlikte nüfusu 107.868'e ulaşmaktadır. Vezirköprü'nün Samsun'a olan uzaklığı 115 km'dir. İlçe 2008 yılı verilerine göre 19 mahalle, 2 belde, 137 köy ve 150 mahalle olmak üzere 306 yerleşim yerinden oluşmaktadır. (Şahin ve diğ. , 2008:75-78)

Ayrıca araştırmamıza konu olan Güldere köyümüz ilçe merkezi 11 km uzaklıkta olup, 58 haneden oluşmaktadır. Nüfusu ise 330'dur. Köy halkı tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Köydeki nüfusun çoğu yaşlılardan

oluşmaktadır. Diğer Alevi köyümüz  mircik köyü ise ilçe merkezine 22km'dir. Nüfusu ise 303'tür. Köyde eskiden Rumların yaşadığı ifade edilmektedir. Köy halkı geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. (şahin ve diğ. , 2008:324-326)

 nan  yapısı itibariyle ilçenin tamamı Müslüman'dır ve Hanefi mezhebine mensuptur. Sadece ilçede iki tane Alevi köyü bulunmakta olup bunlarda Caferi mezhebine mensup olduklarını ifade etmişlerdir. İlçe müftülüğüne bağlı olarak 27'si şehir merkezinde, 234'  köylerde olmak üzere toplam 261 camii bulunmaktadır. Ayrıca 3'  şehir merkezinde, 11'i köylerde olmak üzere toplam 14 Kuran Kursu bulunmaktadır. İlçe merkezinde ve köylerde bulunan camii ve Kuran Kurslarına ait toplam 275 görevli bulunmaktadır.

BÖLÜM 2: GÜLDERE VE İMİRCİK KÖYLERİNDEKİ ALEVİLERİN İNANÇ VE İBADETLERİ

2.1. İNANÇLAR

Sosyo-kültürel yapı içerisinde önemli bir yere sahip olan inançlar, içinde yaşanılan toplumların hayatlarında da önemli bir unsurdur. Öncelikle inanç, bir insanın herhangi bir hükmü kısmen ya da tamamıyla kabulü, reddi ya da ondan şüphe duyması durumudur. Dinî inanç (iman) ise, kişinin dinî konulardaki kabul, red, ya da şüphe durumudur. (Peker, 2000:62-64) İnançlar, hem toplumların hem de bireylerin hayatlarını dengeli ve sağlıklı yürütmelerini sağlamaktadır. Öyle ki belli bir inanca sahip olan kimseler hayatlarını inançları doğrultusunda şekillendirmekte, inançlarıyla bağlantılı olarak bir hayat sürdürmektedirler. Bu bağlamda inançlar kişilerin tutum, davranış ve eğilimlerinin oluşmasında önemli bir role sahiptir. (Yıldız, 2004:103) İnançları doğrultusunda tutum ve davranışlar sergileyen bireylerin hayatları belli bir düzen içerisinde ve belli prensipler çerçevesinde şekillenmektedir. Bu noktada inanan kimseyle inanmayan kimse arasındaki farkta kendini gösterir. İnançlı insanlar inançları doğrultusunda belli kurallar ve prensipler içerisinde daha düzenli ve tertipli, hem iç dünyasıyla hem de dış dünyasıyla daha huzurlu kimseler olurken, inançsız kimseler ise hem iç dünyasında hem dış dünyasında aradığı huzura ve tertibe ulaşamayan kimselerdir. Bu açıdan bakıldığında inançlar kişilerin hayatlarında merkezi bir konum ve önem arz etmektedir. İşte kişilerin hayatında bu denli öneme sahip olan inançların bireylerden oluşan toplumların da sosyo-kültürel hayatında önemli bir yeri vardır. Zira inançlar içinde yaşadıkları toplumların sosyo-kültürel yapılarından etkilenirler. Örneğin İslamiyet Arap yarımadasının dışına çıktığında değişik toplumlar ve kültürler tarafından benimsenip kabul gördüğünde, o toplumların önceden var olan ve İslam dininin inançlarına tam zıt olmayan bazı gelenek, görenek ve inançlarını İslami inançlar ile mezcederek yaşatmışlardır.

Bu notada inançlar Alevî toplumunda da önemli bir yere sahiptir. Ancak burada öncelikle belirtmemiz gerekir ki, daha çok sözlü kültür olma özelliği taşıyan Aleviliğin inanç sistemleriyle ilgili bazı problemler ve güçlükler söz

konusudur. Öncelikle Aleviliğin inanç yapısı, onuncu yüzyıldan günümüze uzanan bir süreyi kapsamakta ve Orta Asya'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada ortaya çıkan ve gelişen bir yapı olma durumundadır. Zaman zaman bu yapıya mensup kimseler ortak anlayışlar etrafında birleştikleri gibi, kimi zaman ve mekânlarda en temel konularda bile farklılıklar sergileyebildikleri görülmüştür. (Üzüm, 2007:69) Aleviliğin problemlerinden bir diğeri, Alevî inançlar hakkında genel kabul gören İslamlaşma öncesi mensup oldukları eski Türk dini inanç ve normlarıyla, sufilik yoluyla sızmış, Maniheizm ve Budizm gibi uzak doğu dini kültlerinin töre ve geleneklerinin meczedilerek oluşturulan yapının söz konusu olmasıdır. (Türkdoğan, 2004:157) Bu tür bir yapının ortaya çıkmasında Aleviliğin sözlü kültür olması etkilidir. Zira aynı bölgede yan yana yaşayan iki Alevî köyünde inanç yönünden bazı farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

Anlattığımız sebeplerden ötürü inanç sistemlerinde problemler ve farklılıklar bulunan Alevîlerin, ülkemizin değişik yörelerinde olduğu gibi Vezirköprü ilçemizde de inanç ve ritüellerini belli ölçülerde yaşatmaya çalıştıkları görülmektedir. Çalışmamızın bu bölümündeki amacımız yöremizde yaşayan Alevî toplulukların inanç konularına yaklaşımlarını ve onları nasıl anladıklarını, ne derece yaşayıp yaşamadıklarını ortaya koymaktır.

2.1.1. Allah ve Hak-Muhammed-Ali İnancı

Yöremizde yaşayan Alevîler inanç esasları hakkındaki bilgilerini daha çok dedelerden ve hemen hemen her evde bulunan “*Buyruk*” gibi eserlerden elde etmektedirler. Bu bağlamda inanç esasları hakkında elde ettiğimiz bilgiler kitabî bilgiler olmaktan ziyade daha çok kulaktan duyma, şifahî bilgilerdir. Bunun sebebi, yörede yaşayan nüfusun eğitim düzeyinin düşük ve genelde yaşlı kimselerden oluşmasıdır. Okuma yazma oranının ve eğitim düzeyinin düşük olması sebebiyle kişiler inançlarla ilgili bilgilerini ya dedelerden ya da kendi aralarında bilgili olarak kabul ettikleri kimselerden elde etmektedirler. Bu noktada mülakatlar esnasında sorduğumuz sorulara verilen cevapların başında ya da sonunda “Biz gelenek görenek olarak böyle gördük, böyle biliyoruz.” ifadesinin sıkça kullanılması da bilgilerini nasıl elde ettiklerine bir işarettir.

Yöremizde yaşayan Alevî vatandaşlarımızın Allah'a iman noktasında herhangi bir şüpheleri bulunmamaktadır. Yörede Allah'ın varlığı birliğini reddetme ya da şüphe duyma gibi durumlar söz konusu değildir. Yaptığımız her görüşmede Alevî vatandaşlarımızın Allah'a şeksiz, şüphesiz inandıklarını ve O'nu bir kabul edip tanıyıp, içten ve samimi bir şekilde sevdikleri tespit edilmiştir. Sıkça karşılaştığımız bir ifade ise "Tabi ki Allah'a O'nun varlığına, birliğine biz de inanıyoruz, bizde Müslüman'ız." şeklindedir. Allah'a imanla ilgili sorduğumuz sorularda bu ifadenin sıkça kullanılması Allah'a iman noktasında yöre Alevîlerinin herhangi bir şüphelerinin ve çekincelerinin bulunmadığının bir göstergesidir.

Bunun yanı sıra yörede Allah'ı tanımlama ve yorumlama noktasında yaygın İslami kabulden farklı olarak bazı Alevî çevrelerde ifade edilen tenasüh ve hululle ilgili herhangi bir kabule rastlanmamıştır. Dahası yörede yaşayan Alevîlerin genelinin tenasüh ve hulule dair bir bilgilerinin de bulunmadığı tespit edilmiştir. Sayıları çok az olmakla beraber tenasühü kabul edenler bulunmaktadır. Bunlara göre tenasüh vardır ve sadece özel insanlar (erenler gibi..) geçerlidir.

Yine temel İslamî inanışta olduğu gibi Allah tüm sıfatlarıyla birlikte kabul edilmekte, Allah'ın var olduğuna, bir olduğuna, her zaman ve her yerde hazır ve nazır olduğuna, varlığının kendinden olduğuna, ezelî ve ebedî olduğuna, kimseye muhtaç olmadığına, başlangıcının ve sonunun olmadığına, başka varlıklara benzemediğine, eşinin benzerinin ve ortağının olmadığına, canlı olduğuna, her şeyi işittiğine, bildiğine, gördüğüne her şeye gücünün yettiğine inanılmaktadır.

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı gibi yörede yaşayan Alevîlerin Allah'a iman noktasında temel İslamî kabullerle örtüşen bir anlayışa sahip oldukları bunun dışında farklı tanım ve yorumlara girmedikleri görülmektedir.

Alevîlerin inancında önemli bir yere sahip olan Hak-Muhammed-Ali üçlemesine gelince yaptığımız mülakat ve araştırmalardan elde ettiğimiz verilerden hareketle bu inancın yöremiz Alevîleri arasında nasıl anlaşılıp yorumlandığı önem arz etmektedir. Ancak daha öncesinde Hak-Muhammed-Ali

inancının geleneksel Alevî inancında, Alevî yazarların eserlerinde ve bazı Alevî kaynaklarında nasıl anlaşılıp değerlendirildiği hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Öncelikle Alevîlerin temel erkan kitabı *Buyruk*'ta konu ile ilgili olarak “Bilmen gerekir ki Allah'tan başka tapacak yoktur. Hz. Muhammed Allah'ın peygamberidir, elçisidir; Şah-ı Merdan Ali de Allah'ın velisidir.” Şeklinde ifadeler yer alır. (Bozkurt, 1982:44) Konu ile ilgili olarak Alevî yazarlar arasında yorum farklılıkları vardır. Örneğin Alevî yazarlardan Bedri Noyan Alevilikteki Hak-Muhammed-Ali anlayışının Hristiyanlıktaki üçlemeye benzetilmesine karşı çıkarken, Lütfi Kaleli Alevilikteki bu anlayışın Hristiyanlıktaki inanışı çağrıştırdığını ileri sürmektedir. Noyan, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin anne ve babaları belli olduğunu, ayrıca gökten inmediklerini ve sonradan ortaya çıkacaklarını da söylemediklerini, aksine her ikisinin de kul olduklarını ifade ettiklerini, ayrıca Alevilikte bu üçlemenin İslamiyet'teki ulûhiyet-nübüvvet-velayet bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (Noyan, 1985:54) Bu görüşe karşın Kaleli ise, Hak-Muhammed-Ali şeklinde ifade edilen üçlüde Hak'ın Allah anlamına gelmediğini, aslında bu üçlünün Hristiyanlıktaki teslisi çağrıştırdığını; sonuçta her ikisinin de aynı kapıya çıktığını ileri sürmüştür. (Kaleli, 1996:20) Burada Kaleli Hristiyan teslisinin Alevilikteki Allah, Muhammed, Ali üçlemesiyle birçok noktada ortaklıklar taşıdığı, yüklenen fonksiyonların benzediği ve kutsal ruh ile Ali'ye yüklenen fonksiyonların örtüştüğünü ifade etmektedir. Yine bu üçleme ile ilgili olarak Haydar Kaya ise bu üçlü inancın tevhid, nübüvvet ve imamet inancını temsil ettiğini, bunların Müslümanlığın şartı olduğunu, bu üçlüyü birlikte sevmenin sevgilerin en yücesi olduğunu ve ayrıca insanı kurtaracak olan bu sevgi hakkında Kur'an'da pek çok ayetin var olduğunu ifade etmiştir. (Kaya, 1993:70-72) Bu görüşlerin yanı sıra bu üçlemeyle ilgili Alevî inancında genel anlamda şu üç farklı yaklaşım mevcuttur.

Birinci yaklaşıma göre; Hak-Muhammed-Ali'deki Hak, her şeyin yaratıcısı tek olan Allah'tır. Muhammed, Allah'ın kendilerine vahyettiği peygamberlerinin en sonuncusu olan Hz. Muhammed'dir. Ali, Allah'ın aslanı, Peygamber'in damadı, amcaoğlu, büyük kahraman vb. özelliklerinden dolayı kendisine velayet

kapısının piri olma özelliği verilmiş olan Hz. Ali'dir. Buna göre Hak; ilah, Muhammed; peygamber, Ali'de velayet kapısının piridir. Bu anlayışta üçlerdeki unsurların her birinin nitelik ve görevleri belirlenmiş olup ulûhiyet-nübüvvet-velayet bağlamında değerlendirilmektedir. (Noyan, 1985:54; Kaya, 1993:70)

İkinci yaklaşıma göre; Hak-Muhammed-Ali'deki, Hak, Allah'tır; Muhammed ve Ali ise, ruhu, cismi, bedeni aynıdır, aralarında bir fark yoktur, nitelik ve özellik olarak bunlar birbirlerinin aynıdır. Bu anlayışa göre Muhammed ve Ali ayrı olarak anlaşılmazlar, tek bir varlık olarak anlaşırlar. Buna göre o varlığın dışı Muhammed, içi de Ali'dir. Dışı nübüvveti, içi de velayeti temsil eder. (Zelyut,1998:302) Günümüzde Hz. Peygamber ile Hz. Ali'nin aslında aynı ruh ve bedene sahip olduğuna dair görüşler mevcuttur. (Üzüm, 1997:78) Buna göre Alevîler Muhammed ve Ali'yi tek bir varlık olarak düşünürler. Bu varlığın dışı Muhammed, içi ise Ali'dir. Dışı peygamberliği temsil ederken, içi velayeti temsil eder. Muhammed nübüvvetin en büyük temsilcisi iken, Ali velilerin en büyük temsilcisi olarak görülmektedir.

Üçüncü yaklaşıma göre; Hak-Muhammed-Ali üçü de birdir. Bunlar bir şeyin farklı tezahürleridir. Aslında bunların hepsi de birdir. (Üçer, 2005:232)

Yörede Hak-Muhammed-Ali inancıyla ilgili olarak iki farklı yoruma rastlanmıştır. Birinci yoruma göre; Hak-Muhammed-Ali üçlemesindeki Hak; her şeyi yaratan, tek olan, her şeye gücü yeten Allah'tır; Muhammed ise, Allah'ın kendisine vahiy ettiği, tebliğ görevini verdiği Peygamber Hz. Muhammed'dir; Ali ise, Allah'ın aslanı, peygamberin damadı, amcaoğlu, yakın akrabası, büyük kahraman birçok üstün özellikleri bulunan, velayet kapısının piri Hz. Ali'dir. Buna göre Hak, ilah; Muhammed, peygamber; Ali ise, velayet kapısının piridir. Bu anlayış ve yorumda Hak, Muhammed ve Ali'nin nitelik ve görevleri farklıdır ve bellidir. Bu noktada Hak; her şeyi yaratan her şeye gücü yeten, bir olan kısaca tüm sıfatlarıyla birlikte kabul edilen, peygambere vahiy indiren ve ona dini tebliğ görevini veren yüce Allah'tır. Muhammed, dört büyük peygamberden biri olan, dört büyük kitaptan biri olan Kuran-ı Kerim'in kendisine indirildiği ve Allah'ın dinini tebliğ etmekle görevli olan nübüvvet nurun son temsilcisi son peygamberdir. Ali ise, peygamberin yakın arkadaşı,

amcasının oğlu, damadı, Allah'ın aslanı olarak bilinen, üstün özelliklere sahip olduğu kabul edilen dini tebliğ, yayma ve açıklamada peygambere yardım etmekle görevli kimsedir. Buradaki yoruma göre, Hak-Muhammed-Ali üçlüsü, ulûhiyet-nübüvvet-velayet bağlamında değerlendirilmiştir.

Diğer yoruma göre üçlüdeki Hak-Muhammed-Ali üçü de birdir. Bunlar bir ve aynı şeyin farklı tezahürleridir. Aslında bunların hepsi aynıdır. Üçü birbirini tamamlar. Yöremizde genel anlamda Hak-Muhammed-Ali ile ilgili kabuller bu iki görüş etrafında toplanmakla birlikte, daha çok ifade edilen görüş birinci yorumdaki görüştür.

Hak-Muhammed-Ali ile ilgili bu iki farklı yorumu ortaya koyduktan sonra Hak-Muhammed-Ali inancının daha iyi anlaşılması için bu üç unsurun ayrı ayrı ortaya konulması gerekmektedir.

Öncelikle üçlüdeki Hak'ın ne ifade ettiği Allah inancıyla yakından ilgilidir. Allah inancıyla ilgili olarak *Buyruk'ta* Tanrı'nın her şeyi yaratan, kudret sahibi, mabut, günahları bağışlayan, kitaplar gönderen, Melek Cebrael ile konuşan, kullarına emirler veren ve birtakım yasaklar koyan, yapılan ibadetleri kabul eden, iyiliklerin karşılığını veren bir zât-ı ilahî olduğu ifade edilir. (Bozkurt,1982:7-19) Mülakatlarımız esnasında elde ettiğimiz verilere göre, Hak, Allah demektir, Allah vardır, birdir, her şeye gücü yeter, her zaman her yerde hazır ve nazırdır, hiçbir şey ondan gizli kalmaz, her şeyi bilir, işitir ve görür, başlangıcı ve sonu yoktur, hiçbir şeye muhtaç değildir, her şeyi yaratan O'dur, evrendeki her şey O'nun varlığına işaret eder, O'nun eşi ve benzeri yoktur, O istemeden hiçbir şey olmaz, hepimizi O yaratmıştır, sonuçta dönüşümüzde O'nadır. Görüldüğü gibi yöremiz Alevilerinde temel İslam inancıyla örtüşen bir Allah inancı vardır.

Üçlüdeki Muhammed ile ilgili elde ettiğimiz verilere gelince, Muhammed nebidir, Allah'ın elçisidir, son peygamberdir ve peygamberler içinde en üstün olanıdır. Allah, O'nu insanlara yol gösterici rehber olarak göndermiştir. Hz. Peygamber masumdur, günahsızdır, güzel ahlâk sahibidir, en güzel örnektir, en güzel modeldir, en önemli mürşittir, nübüvvet nurunun son temsilcisidir.

Alevîliğin üçlerindeki Ali inancına gelince, Ali, Hz. Peygamberin yakını ve damadıdır, ilk Müslüman olan kişilerdendir, küçüklüğünden beri Peygamberle olan yakınlığından dolayı dini en güzel şekilde öğrenmiş ve en güzel şekilde anlatılmasında yardımcı olmuştur. İslamiyet'in yayılması ve korunması noktasında göstermiş olduğu kahramanlıklardan dolayı Allah'ın aslanı olarak anılma şerefine ermiş üstün özelliklere sahip velayet nurunun temsilcisidir.

Burada dikkatimizi çeken bir başka husus üçlerdeki unsurların üçünün de nitelik ve görevleri belirlenmiştir ve hepsi ayrı ayrı olması gerektiği gibi algılanmaktadır. Yani bazı bölgelerde yaşayan Alevî toplumlarında rastlanan Hz. Ali'nin ilahlaştırılıp peygamberden daha üstün görülmesi, daha açık bir ifadeyle Ali'nin tanrılaştırılması gibi bir inanışa yöremiz Alevîlerinde rastlanmamıştır. Ancak Hz. Ali'nin Peygamberden sonra en üstün kişi olduğu ve O'nun bazı üstün özelliklere sahip olduğu belirtilerek O'na ayrı bir değer verilmekte çok sevilip, çok saygı gösterilmektedir.

Sonuç olarak yöremizde yaşayan Alevî vatandaşlarımız Allah'ın varlığına, birliğine ve sıfatlarına tam olarak inanmakta olup tevhid anlayışını benimsemektedirler ve Allah'a iman noktasında her hangi bir çekinceleri yoktur. Ayrıca yüce Allah'ı tanımlama ve yorumlama biçimleri ise genel olarak Sünnî inanışla aynı paraleldedir.

2.1.2. Melek İnancı

İslam dininin önemli inanç esasların biride meleklerle imandır ve Allah'a imandan sonra ikinci sırada gelmektedir. Meleklerle iman konusu ile ilgili Alevî kaynaklarından *Buyruk*'ta pek çok kayıt bulunmaktadır. Bunlardan birinde, Tanrı'nın Âdem'i yarattıktan sonra meleklerden ona secde etmelerini istediği, biri hariç tüm meleklerin ona secde ettiği; Tanrı'nın kendisini Âdem'in kalbinde gizlediği, bu bakımdan melekler Âdem'e secde ettiklerinde gerçekte bu secdenin Tanrı'ya secde olduğu ifade edilir. Diğer bir kayıta ise "yer ile gök arasında zikir görevi yapan yetmiş bin nur kapaklı melekten" söz edilir. Ayrıca eserde vahiy meleği Cebrâil'e birçok gönderme bulunduğu gibi, yazıcı meleklerden bahseden uzun sayılabilecek bölümde vardır. (Bozkurt, 1982:10-14-31-15-95-117-163) Öncelikle şunu ifade etmemiz gerekir ki, yöremizde yaşayan Alevîlerin

meleklerle iman noktasında temel İslamî inanışın sınırları içinde kaldıkları tespit edilmiştir. Zira yöremizdeki Alevîler arasında meleklerin varlığı kabul edilmekle beraber, onlara inanılmaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda genel İslamî inanışla aralarında ciddi bir fark yoktur.

Bunun yanı sıra yaptığımız mülakatlarda dört büyük melek (Cebrail, Azrail, Mikail, İsrail) ile ilgili düşüncelerle beraber, Kiramen, Kâtibin (yazıcı melekler) ve sual meleklerinin varlıklarına da inandıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre dört büyük melek ve görevleri şu şekilde ifade edilmiştir. Cebrail, vahiy indirmekle görevli olan melektir. Azrail; insanların canlarını teslim almakla görevli; Mikail, tabiat olaylarını yönetmekle görevli; İsrail ise, kıyametin kopacağı gün sura üflemekle görevli olan melektir. Bu melekler içerisinde Cebrail'in ayrı bir yeri vardır. Zira Alevî inancında önemli bir yere sahip olan cem ayinleri esnasında miraçlama bölümü okunurken Cebrail'den bahsedilmektedir. Yine Kiramen-Kâtibin meleklerinin insanlarla sürekli beraber oldukları ve onların işledikleri iyilik ve kötülükleri kaydettiklerine inandıklarını; sorgu-sual melekleri olarak Münker-Nekir'i kabul ettikleri bunların da kabirde insanlara soru sormakla görevli melekler olduklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca melekler hakkında erkeklik, dişilik, yeme-içme vb. sıfatları bulunmayan nurdan yaratılmış, sürekli Allah'a ibadet eden ve Allah'ın emriyle hareket eden varlıklar olduklarına inanmaktadırlar.

Sonuç olarak yöremizde yaşayan Alevi vatandaşlarımız, meleklerin varlığını kabul etmekte, onların yeme, içme, ölüm vb. sıfatlarının olmadığına inanmakta, dört büyük meleğin yanı sıra, Kiramen-Kâtibin, Münker-Nekir gibi meleklerinde varlığını ve görevlerini İslam da inanışta olduğu gibi kabul etmekte ve inanmaktadırlar. Bu noktada meleklerle iman konusunda yöremiz Alevilerinin melek inancı ile İslamî kabuldeki melek inancı arasında ciddi bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

2.1.3. Kitap İnancı

İslam da iman esaslarında Allah'a ve meleklerle imandan sonra kitaplara iman konusu gelmektedir. Öncelikle genel Alevî inancında kitaplara iman noktasında bir takım anlayış farklılıkları bulunmaktadır. Bunlardan birisi Kur'an'ın anlaşılması; diğeri ise, Kur'an'ın içeriği, eksik ya da tam oluşu konusundaki tartışmalardır. (Bozkuş, 2006:174) Bununla beraber Alevîlik gerek diğeri semavî kitaplar, gerekse Kur'an konusunda, genellikle bunları bir iman esası olarak kabul etmektedir. Ancak az önce de belirttiğimiz gibi zaman zaman kendilerine mahsus farklı yorumlara girmişlerdir. Alevîler genelde Kur'an'a karşı saygı beslemekte, onu kabul etmekte; ancak onu kendi karakterlerine uygun olarak belli bir esneklik içinde ele almakta ve yorumlamaktadırlar. Alevîlik kültürel kaynaklarına bakıldığında dört büyük kitaba atıfta bulunmaktadır. Bununla beraber önemli kaynaklarından *Buyruk'ta* bulunan kırk başlıktan otuz kadarında konular çeşitli Kur'an ayetleriyle temellendirilmektedir. Ayrıca *Buyruk'ta* Kur'an' da bir eksiklik ya da fazlalık bulunduğu dair herhangi bir kayıt da bulunmamaktadır. (Üzüm, 2007:110-112)

Bugünkü Alevî toplumunda Kur'an hakkındaki yaklaşımları üç grupta ele almak mümkündür. Buna göre birinci grup Kur'an'ın Tanrı kelamı olduğu ve günümüze kadar bir değişikliğe uğramadan geldiği; onun bir zahiri, bir de batinî anlamının olduğu, Alevîlerin onun batinî anlamını ağırlık verirken, Sünnîlerin zahiri anlamına önem verdiği görüşünü savunurlar. (Zelyut, 1998:30) İkinci grup Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu kabul etmekle beraber orijinalliğini koruyamadığı, Emevîlerin onu değiştirdiği görüşünü savunmaktadırlar. Buna göre Hz. Osman Kur'an'ı derlemek için oluşturduğu kişileri kendi kabilesinden, Ehl-i Beyt'e açıkça düşman olanlardan seçmiş ve Hz. Ali'nin nüshası kabul edilmeyip, Hz. Ali ve ailesi ile ilgili ayetler çıkarılmıştır. (Zelyut, 1998:135) Üçüncü grup ise Kur'an'ın sıhhati ve yorumu ile ilgili görüşlerin ne olduğunun önemli olmadığı, önemli olanın canlı K'uran olduğu, bunun da insan olduğu görüşündedir. (Üzüm, 1997:84) Canlı Kur'an'dan kasıt insan-ı kâmil'dir. Yani Kur'an'ı anlamış hayatında tatbik eden, Kuran'ın emir ve yasaklarına uyan, Kuran ahlakını hayatına yerleştirmiş olan kimselerdir.

Yöremizde kitaplara iman konusunda İslamî kabulün dışında yaklaşımlara ve yorumlara rastlanmamıştır. Mülakatlar esnasında elde edilen verilere göre Allah insanlara yol gösterici olarak peygamberler göndermiş ve onlara da suhuf ve kitaplar indirmiştir. Nitekim konuyla ilgili olarak yöremiz Alevîlerinin hemen hepsinin elinde bulunan *Buyruk*'ta şu ifadeler yer almaktadır. "Tanrı doğru yolu göstermek için insanlara dört kitap indirmiştir. Bunlar Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dır. Bunlar dört ırmağa koşar. Birincisi su, ikincisi süt, üçüncüsü bal, dördüncüsü Kevser'dir." (Bozkurt, 1982:98) Görüldüğü gibi yöremiz Alevîlerinde kitaplara iman noktasında *Buyruk*'ta ifadesini bulan dört büyük kitap kabul edilmekte ve inanılmaktadır.

Bunun yanı sıra yöremiz Alevîlerinde Kur'an anlayışı şu şekildedir; Kitaplara iman noktasında dört büyük kitap kabul edilir ve bunlara inanılır. Kur'an bunlardan sonuncusu olarak kabul edilir. Allah tarafından Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammed'e vahiy edilmiştir. Kur'an Allah'ın vahyi olmasından dolayı kutsaldır. Yörede bu şekilde anlaşılan ve kabul gören Kur'an'a karşı derin bir saygı ve hürmet vardır. Mülakatlarımız esnasında Kur'an'ı "Başımızın tacı" olarak ifade edenlerin olması da bu saygı ve hürmetin bir göstergesidir. Bununla beraber yörede içerik olarak Kur'an'ın kutsallığına gölge düşürecek yaklaşımlara ve yorumlara rastlanmamıştır. Yani yöremiz Alevîlerinin geneli Kur'an'ı bugünkü şekliyle kabul edip onun kutsallığına inanmakta, saygı göstermekte, onda bir eksiklik ya da fazlalık olduğuna inanmamaktadırlar. Kur'an'ın indiği günden bugüne hiçbir değişikliğe uğramadan geldiğini, içeriğiyle ilgili herhangi bir kuşkuvarının olmadığını ifade etmektedirler. Sayıları çok az olmakla beraber Kur'an'ın bugünkü şekliyle eksik olduğunu söyleyenlerde bulunmaktadır. Ancak bu fikri savunanların bu görüşlerini temellendiremediği, mantıklı bir açıklama yapamadığı görülmüştür. Bunun sebebi de ortaya konan fikrin gelişigüzel ve kulaktan duyma şifahi bir bilgi olarak ortaya konmasıdır.

Bazı Alevî çevrelerde var olan Kur'an'ın eksik olduğu ya da Kur'an'a el katıldığı şeklindeki yorumlara yöremiz Alevîleri arasında rastlanmamıştır. Ayrıca yöremizde bazı Alevî çevrelerce ortaya atılan bu tip yorumlara karşı olumsuz bir tavır takınılıp, bu yorumlara itibar edilememektedir. Mülakatlarımız

esnasında görüştüğümüz S.A konuyla ilgili olarak bize şunları anlatmıştır. "Alevî çevrelerdeki bu tip yorumlar bilgi noksanlığına paralel olarak yapılan yanlış değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır. Kur'an'da Ehl-i Beyt ve Hz. Ali ile ilgili ayetlerin çıkarıldığı yönündeki yorumlar siyasî nedenlerle ortaya atılmış ve yaygınlık kazanmıştır. Bilindiği üzere Kur'an Hz. Ebu Bekir döneminde Zeyd b. Sabit başkanlığında bir heyet tarafından toplanıp kitap haline getirilmiştir. Hz. Osman döneminde ise telaffuz farklılıklarından kaynaklanan ihtilaflar sebebiyle Kureyş lehçesi esas alınarak tertip edilmiş ve çoğaltılmıştır. Bazı Alevî çevreler ise Kuran'ın toplanmasının Hz. Peygamber hayattayken yapıldığını ve bu işlemde Hz. Ali'nin de bulunduğu inanırlar. Hz. Ali'nin sureleri nazil olduğu şekliyle sıralayıp Hz. Peygamber'e sunduğunu söylerler. Onlara göre doğru olan bu şekilde bir sıralamadır. Bugünkü şekliyle olan sıralama yanlıştır. Zira bu günkü sıralanma şekli Kur'an'ın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır, görüşünü savunurlar. Ayrıca siyasî sebeplerle Hz. Osman'ın kendi mushafı hariç tüm mushafları imha ettirdiğine, Zeyd b. Sabit'in de Hz. Ali'ye karşı olduğundan Hz. Ali ve Ehl-i Beyt ile ilgili ayetleri Kuran'dan çıkarttığına inananların bulunduğunu belirtmiştir. Yöremiz Alevîlerini çok iyi tanıyan ve onlar tarafından saygı duyulan bir kişi olan S.A konuyla ilgi yörede bu tip inanışların var olmadığına, Kur'an'a saygı gösterildiğine, mümkün olduğu kadar öğrenilmeye çalışılıp yaşamlarının değişik dönemlerinde değişik vesilelerle okuduklarına ya da okuttuklarına dikkat çekmiştir. (kişisel görüşme, S.A, 2008) Yöremiz Alevîleri arasında Kur'an okumayı bilenlerin yanı sıra bilmeyenler de vardır. Yörede Alevîlerin yaşamlarında mevlit, cenaze, asker uğurlama gibi törenlerde, evlerde, dar çekilme esnasında, cenazenin kırkında, elli ikisinde Kur'an okunduğu ifade edilmiştir. Yörede Kur'an'a duyulan bu saygı ve hürmetin yanı sıra Kuran'ın içeriğiyle ilgili fazla bilgiye sahip olunmadığı, Kur'an'ın içeriğiyle ilgili bilgilerinde daha çok dedelerin ya da kendi aralarında bilgili kabul ettikleri kişilerin anlattıklarından ibaret olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle elde ettikleri bilgiler pek sağlıklı değildir. Örneğin mülakatlarımız esnasında Ü.Ö'nün muharrem orucunun Kur'an'da olduğunu iddia etmesi de bunun bir göstergesidir. (kişisel görüşme, Ü.Ö, 2008)

Sonuç olarak, yöremizde yaşayan Alevî vatandaşlarımız Kur'an'ı bu günkü şekliyle kabul etmekte, onun kutsallığını kabul edip ona saygı göstermekte,

onda herhangi bir eksiklik ya da fazlalık olduğuna inanmamaktadırlar. Ayrıca Kur'an'a hayatlarının değişik zamanlarında değişik vesilelerle yer vererek bilenler tarafından okunmakta veya okutularak ona olan bağlılıklarını göstermektedirler.

2.1.4. Peygamber İnanç

İslam dininde iman esasları içerisinde önemli bir yere sahip olan bir diğer esas ise peygamberlere imandır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, yöremizdeki Alevi vatandaşlarımız Sünnilerden farklı düşünmemektedir. Öyle ki yöremiz Alevileri de tüm peygamberleri kabul etmekte, özellikle dört büyük peygamber olan Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Davut ve Hz. Muhammed'e ve onlara gönderilen kitaplara inanmakta ve bu konuda farklı bir düşüncelerinin olmadığını vurgulamaktadırlar. Mülakatlarda peygamberlerin sayısının yüz yirmi dört bin olduğu ancak bunlardan yirmi sekizinin isimlerinin bilindiği ifade edilmiştir. Yine konuyla ilgili olarak *Buyruk*'ta şu ifadelere yer verilmiştir.

"Yüz yirmi dört bin peygamber ve bir rivayette iki yüz yirmi dört bin peygamber gelmiştir. İçinden üç yüz on üçüne resul derler, ondan maadasına nebi derler. Nebi deyi ilham-ı ilahisi olup da kitabı olmayana derler. Resul deyi ilham-ı ilahisi olana derler. Her erin ve avretin üzerine farzı ayndır hangi dinde ve hangi mezhepte ve hangi millette ve hangi peygamberin ümmeti olduğunu bilüp; din neye derler ve iman neye derler, bilmek farz-ı ayndır." (Bozkurt, 1982:12)

Ayrıca Hz. Muhammed'in de diğer peygamberlerde olduğu gibi Allah tarafından insanlara gönderilen bir elçi olduğuna inanmakta ve onu insanların en şerefli, en güzel örnek, peygamberliğin son halkası, en önemli mürşit olarak kabul etmekte ve çok sevmektedirler. Yine yöremiz Alevilerine göre Hz. Muhammed âlemlere şefaatçi olarak gönderilmiş olup, onun en önemli mucizesi tüm ilimlerin kaynağı olan Kuran'dır. Yine Hz. Muhammed'in nübüvvet nurunu taşıdığına inanıp O'nu güneşe benzetirler. Âlemlere rahmet olarak gönderildiğine inanırlar. Kur'an ve Ehl-i Beyt'i Hz. Muhammed'in bıraktığı iki önemli emanet olarak görürler. Ayrıca cem ayinlerinde ve günlük yaşantıda "Şefaat Ya Rasulallah" diyerek onun öteki dünyadaki şefaatini dilerler. Ayrıca

peygamberlerin mucize gösterdiğine, adaletli, hatasız, güvenilir, doğru, dürüst kimseler olduklarına inanırlar.

Yöremizdeki diğer bir inanişaya göre, Allah (c.c) âlemi yaratmadan önce Hz. Muhammed'in nuru ile Hz. Ali'nin nurunu yaratmış, bu nur ilk peygamber olan Hz. Âdem'e geçmiş, daha sonra Hz. Şit'e ve sırasıyla diğer peygamberlere geçerek Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalip'e kadar gelmiştir. Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalip'te bu nur ikiye bölünmüş, yarısı babası Abdullah kanalıyla kendisine, diğer yarısı da amcası Ebu Talip kanalıyla Hz. Ali'ye geçmiş ve onda zuhur etmiştir. Böylece Hz. Muhammed peygamber olarak, Hz. Ali de onun yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in nurundan yedi kat gök, Ali'nin nurunda yedi kat yeryüzü yaratılmıştır. Birine nübüvvet, diğerine de velayet nuru verilmiş; bu iki nurun tekrar birleşmesi ise Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın evlenmesiyle gerçekleşmiş; dolayısıyla Hasan ve Hüseyin ile imamet ortaya çıkmış ve on iki imam ile devam etmiştir. Bu bağlamda mutlak nur sahibi Allah; nübüvvet nurunun sahibi Hz. Muhammed; velayet nurunu sahibi ise Hz. Ali'dir. Yani Allah'ın nuru her ikisinde de tecelli etmiştir. Buna göre bir anlamda Hz. Muhammed ile Hz. Ali tek vücut gibidir.

Yöremizde önemle vurgulanan bir tutum ise bazı Alevî çevrelerde var olan Hz. Ali'yi, Hz. Muhammed'e göre daha üstün görme, onu ön plana çıkarıp, Hz. Peygamber'i ikinci planda tutma gibi bir tutumun var olmadığı görüşüdür. Buna göre yöre Alevîleri Hz. Ali'yi çok sevmekle ona ayrı bir sevgi ve muhabbet beslemekle beraber, hiçbir zaman onu peygamberden ön planda tutmamaktadırlar. Onlara göre Hz. Muhammed son peygamberdir, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir, en şerefli insandır, insanlar için en güzel örnektir, en önemli mürşitti, nübüvvet nurunun son temsilcisidir. Hz. Ali ise Hz. Peygamber'in yardımcısıdır.

Sonuç olarak, yöremizdeki Aleviler arasında peygamberlik müessesine ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanılmaktadır. Ayrıca Hz. Muhammed tarihsel şahsiyetine uygun bir biçimde benimsenmektedir. Bu bağlamda yöremizdeki Alevîlerin Peygambere iman noktasında Sünnî kesimle aynı

doğrultuda bir görüşü benimsedikleri görülmektedir. Zira peygamberlerin sıfatları (doğruluk, güvenilirlik, günahsız, hatasız olmak, akıllı olmak, tebliğ görevini üstlenmiş olmak) aynı şekilde kabul edilip onların mucizeler gösterdiğine de inanılmaktadır.

2.1.5. Ölümünden Sonraki Hayat (Ahiret) İnancı

Vahiy kültüründe önemli bir yere sahip olan bir diğer inanç esası ise ahiret gününe imandır. Ahiret, İslam'ın temel inanç esaslarından birisi olup, kişinin ölümünden sonra kabir hayatına geçmesini daha sonra kıyametin kopup, insanların haşredilerek sorguya çekilmesini ve durumlarına göre cennet ve cehennemliklerin ayrılarak ebedi hayatın başlamasını ifade eder. (Üzüm, 2007:118) Ahiret konusu Alevî kaynaklarda mead başlığı altında incelenmektedir. Mead; ölümden sonraki hayatı tanımlamakta, insanların dünyada yaptıklarından sorumlu olduklarını, kötü veya iyi bütün eylemlerinin karşılığını görececeklerini ifade etmektedir. İnsanın yaptıklarının karşılığını görmesinin bir yargılama sonucu olacağına, bu yargılama sonucu ceza ve mükâfatın Allah'ın adaletinin bir gereği olduğuna ve sonuçta herkesin yaptığının karşılığını göreceğine pek çok ayet Alevî kaynaklarda delil getirilir. (Kaya, 1993:69-70) Yine Alevî yazarlardan Kaya cennet ve cehennemin hak olduğunu ifade ederek Alevîlikteki ahiret inancına işaret etmektedir. (Kaya, 1993:74) Ayrıca *Buyruk'ta* da ahiret hayatına ilişkin olarak mahşer, cennet, cehennem vb. kavramlar yer almaktadır. Örneğin musahiplik kavramı “iki sofunun iki ocağın kıyamete kadar kardeşliği” olarak ifade edilirken, ahiret hayatıyla ilgili olarak kıyamete atıfta bulunulur. (Bozkurt, 1982:53) Yine *Buyruk'ta* ahiret inancıyla ilgili olarak şu ifadeler yer alır.

Ve hem talibin üç musibeti vardır: Birincisi; yalan söyleye ve kasutla edep beklemeye. İkincisi; Gıybet ve kötülük ede. Üçüncüsü; Erenlerin sevgisini gönlünden çıkara. Herhangi bir talip bu üç işi edecek olursa, dergâha kabul olmaz, dünyadan ahirete imansız gider ve de kıyamet gününde cehennem azabına layık olur. (Bozkurt, 1982:79)

Yöredeki Alevîlerin ahiret inancına geçmeden önce verdiğimiz bu bilgilerden sonra günümüzde Aleviler arasında ahiret inancıyla ilgili olarak var olan yaklaşımlara kısaca değineceğiz. Buna göre Alevîler arasında konu ile ilgili üç

temel yaklaşım vardır. Birinci yaklaşıma göre, ahiretin varlığına inanılır. Alevîlerin çoğunluğu bu inancı taşımaktadır. İkinci yaklaşıma göre, cennet ve cehennemin bu dünyada olduğu görüşünü benimseyerek ahireti kabul etmektedir. Bu grup tenasüh inancına sahiptir. İnsanların ruhlarının öldükten sonra başka bedenlerde dünyaya geleceğine inanırlar. Üçüncü yaklaşıma göre ise hem ahirete inanıp, bununla beraber tenasüh inancına da sahip olan gruptur. (Üçer, 2005:294) Burada üçüncü grup yaklaşımı sergileyenler ahreti kabul etmekle beraber cennet ve cehennemin ahirette olduğunu benimserken, İkinci yaklaşımı ifade edenler ahreti kabul ettikleri halde cennet ve cehennemin bu dünyada olduğunu düşünmektedirler.

Yöremizde yaşayan Alevî vatandaşlarımız arasında temel İslamî inanışla örtüşen bir ahiret inancının bulunduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Buna göre kıyametin bir gün mutlaka kopacağına, ancak ne zaman ve nasıl kopacağının kimse tarafından bilinemeyeceğine, insanların öldükten sonra tekrar dirileceğine ve ebediyen devam edecek olan bir hayatın başlayacağına inanılmaktadır.

Bunun yanı sıra yöremiz Alevîleri ahiret inancıyla ilgili olan kabir hayatı, sorgu-sual, kıyamet, mahşer, mizan, hesap, şefaet, Kevser, cennet ve cehennem gibi kavramları kabul etmekle beraber, bu kavramlarla ilgili şunları söylemektedirler. Kabir hayatı, ölümden sonra insanların kıyamet kopana kadar kabir de geçirecekleri zamanı ifade eder. Burada sorgu-sual meleklerinin insanlara bir takım sorular soracağına inanılır. Kıyamet, İsrâfil'in sura üflemesiyle beraber kopacaktır, ancak bunun ne zaman ve nasıl olacağı bilinmemektedir. Kıyamet kopunca ölenler dirilecek, mahşer yerinde herkes toplanacak, orada terazi-mizan kurulacak, hesap görülecek, sevapları günahlarına ağır basanlar cennetle ödüllendirilirken, günahları sevaplarına ağır basanlar cehennem ile cezalandırılacaklardır. Ayrıca ahirette Hz. Muhammed'in bazı kimselere şefaet ederek onların kurtuluşlarına vesile olacaktır.

Yine yöremizde ahiret inancıyla ilgili olarak ölenlerin arkasından yapılan dar çekilme ayini, kabir kurbanı, vefat edenin üç, yedi, kırk, elli ikinci günleri gibi

uygulamalar ve bunların yanı sıra bazı zamanlarda yapılan mezarlık ve türbe ziyaretleri de yörede var olan ahiret inancının bir göstergesidir.

Ayrıca yöremizde bazı Alevî çevrelerde ahiret inancıyla ilgili olarak ortaya atılan tenasüh inancına ve bu yönde kabul ve yorumlara rastlanmamıştır. Zira yöremiz Alevilerinin arasında tenasüh inancıyla ilgili olarak herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları, bu sebeple bazı Alevî çevrelerde var olan bu inançla ilgili hiçbir şekilde yorum yapmadıkları sadece “bizde öyle bir inanç yoktur” diyerek bunu ortaya koymuşlardır. Bunun yanı sıra sayıları çok az olmakla beraber ruh göçüne inanan ve bunun sadece erenler ve özel insanlar için olduğunu ifade edenlerde olmuştur. Ancak bu konuda görüş bildirenlerin bilgilerinin yüzeysel ve dahası kulaktan duyma, herhangi bir temele dayanmayan gelişi güzel bilgiler olduğunu ifade etmek gerekir.

Kısaca yöredeki Alevîler arasında İslami çerçevede kabul gören bir ahiret anlayışının var olduğu, ahiretle ilgili olarak, kabir hayatı, sorgu-sual, kıyamet, mahşer, hesap, mizan, şefaat, Kevser, cennet ve cehennem gibi kavramların da kabul edilip ahiret gününe iman edildiği gözlemlenmiştir.

2.1.6. Kaza ve Kader İnancı

Kaza ve kadere iman konusu iman esasları içerisinde yer alan en önemli hususlardan biridir. Zira kaza ve kader konusu birçok dinî inanç sistemi ve felsefî akımlarda tartışıldığı gibi İslam düşünce ve mezhepler tarihinde oldukça tartışılan konulardan biridir.

Genel olarak kaza ve kader, Allah’ın yarattıklarına ilişkin planını ve tabiatın işleyişinin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. (Üçer, 2005:287) Ayrıca kaza ve kader konusuyla ilgili İslam tarihinde birçok mezhep ortaya çıkmış ve görüşler ileri sürmüşlerdir.

Alevîlikte konu ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar mevcuttur. Öncelikle Alevîlikte genelde kaza ve kader inancı vardır. Bu noktada bir grup Alevîlere göre hayır ve şer Allah’tandır. Hayrı da şerri de Allah yaratır. İnsanın hür iradesi ve kudreti olsa da filleri yaratan Allah’tır. İnsan bir olayı ister, Allah da yaratır. İnsanın istediği bir olayı gerçekleştirmesi de yine Allah’ın kendine

verdiği güçle gerçekleşir. Bu sebeple insan yaptıklarından sorumludur. Bir diğer gruba göre hayrı Allah yaratır, şerri ise Allah yaratmaz. Hayır, Allah'tan, şer ise kuldandır. Bunların bir kısmına göre Allah şerri istemez, yaratmaz, Allah mutlak iyidir. İnsan tam bir irade ve kudrete sahiptir. İnsan kötü fiilleri kendi kudretiyle işler; Allah kötüyü istemez; O mutlak iyidir, kötüyü yaratmaz. Hayır, Allah'tan, şer nefisten diyenlerin bir diğer kısmı ise; insanda irade gücü olduğunu, bu gücü sayesinde istediği şeyi Allah'ın yarattığını, Allah'ın izni olmadan istediğini yaratamayacağını savunurlar. (Üçer, 2005:291-293) Hayır ve şerrin yaratılması ile ilgili olarak Alevî yazarlardan Rıza Zelyut ise eski yöneticilerin hayrı ve şerri Allah'a nispet ederek zulümlerine kılıf uydurduklarını, Sünnilerin de bu anlayışı benimsediklerini, ancak Alevî düşüncenin bu yaklaşımı reddettiğini ifade etmektedir. (Zelyut, 1994:58)

Konu ile ilgili bir diğer yaklaşım ise tedbirin takdiri bozup bozmayacağı hususudur. Bu noktada da iki yaklaşım vardır. Birincisi, tedbir takdiri bozamaz. Takdiri ancak takdir bozar. İkincisi ise, tedbir takdiri bozar şeklindedir. Ancak bunun temeli de birinci yaklaşıma benzer şekilde, bunun ancak Allah'ın dilemesiyle olacağıdır. (Üçer, 2005:293) Yani takdiri ancak Allah dilerse bozar. Çünkü takdiri yazan Allah'tır. Yazmaya kadir olan Allah aynı zamanda onu değiştirmede kadirdir. Tedbirin takdiri bozması hususunda da yine Allah her şeye kadir olduğundan tedbirin takdiri bozamamasında da tek fail Allah'tır. Konu ile ilgili *Buyruk'ta* şu ifadeler yer alır. “Sual ettim ki ya şah ‘bir kişinin işi gayret ile mi hoş olur yahut kaza ile mi hoş olur?’ Hitap eyledi ki ‘ gayret dediğin kazaya sebep olur.’” (Bozkurt, 1982:150)

Yöremizde yaşayan Alevîlerin ise kaza ve kader konusuna bakışları ise şu şekildedir; Yörede Alevîler arasında genel olarak kaza ve kadere iman ediliş, iman esaslarından olduğu kabul edilmektedir. Kaza ve kadere inanmakla beraber kaderci bir anlayışa da sahip değillerdir. Yani insanların yaptıklarında hür olduğuna, hür iradeleri ile fiiller işlediklerine ve bu sebeple insanların tüm yaptıklarından sorumlu olduklarına inanmaktadırlar. Allah insana akıl vermiştir, iyiyi ve kötüyü anlaması için ve ona hür bir irade vermiştir. İnsan bu hür iradesiyle istediğini yapar, istediğini yapmaz; Buna Allah'ın müdahalesi yoktur. Bu sebeple de insan hür iradesiyle ve aklıyla işlediği iyi veya kötü tüm

amellerinden sorumludur ve bunun karşılığını ahirette görecektir. Bununla beraber Allah insanların iyi veya kötü ne işlediyse ya da işleyecekse onu bilir, her şey O'nun bilgisi dâhilindedir. (kişisel görüşme, 2008)

Bunun yanı sıra yörede kaza ve kaderle ilgili olarak hayır ve şerrin kaynağı noktasında farklı görüşler sergilenmektedir. Öyle ki mülakatlarımızda görüştüğümüz S.A “Hayır Allah’tan, şer de nefistendir.” şeklinde yorumda bulunarak “*Sana gelen her iyilik Allah’tandır, sana gelen her kötülükte kendi işlediğin yüzündendir. Seni insanlara elçi olarak gönderdik. Buna Allah’ın şehâdeti kâfidir.*” (Nisa, 4-79) ayetindeki görüşü savunurken; K.Ö “ Hayır da, şer de Allah’tandır. ” şeklinde yorumda bulunarak “*Nerede olsanız sağlam kaleler içinde bulunsanız yine ölüm sizi bulur. Onlara bir iyilik erişirse: “Bu Allah tarafındandır.” derler. Onlara bir kötülük erişirse: “Bu, senin yüzündendir.” derler. Deki: “Hepsi Allah tarafındandır.” Bu topluma ne oluyor ki hemen hiç söz anlamıyor.*” (Nisa, 4-78) ayetindeki görüşü savunmaktadır. Genel olarak bakıldığında birinci görüşe katılanların yüce Allah’ı kötülükten tenzih etme kaygısı taşıdıkları görülmüştür. Öyle ki şerrin de Allah’tan olduğu kabul edildiğinde, O’nun adalet sıfatına gölge düşeceği, Allah’ın kötü ve çirkin şeylerin kaynağı olarak algılanacağı düşüncesinden dolayı onlar hayrı Allah’a, şerri de kullara izafe ederler. (kişisel görüşme, S.A, K.Ö, 2008) Buna göre iyilikler Allah’tan, kötülükler ise kulların kendi nefislerinden kaynaklanır. Bu görüşü savunanlar hayrında şerrinde Allah’tan olduğunu ileri sürenlerin geçmiş yıllarda olduğu gibi Emevî ve Abbasîlerin insanları istedikleri gibi yönetmek için bu görüşü ileri sürerek halka karşı zulümde bulunup hayır da şer de Allah’tandır diyerek yaptıklarına kılıf uydurduklarını ifade etmektedirler. Zira yörede Alevilerin çoğunun elinde bulunan *Buyruk*’ta konuyla ilgili şu ifadeler yer almaktadır.” Her zaman iyilik, Tanrı’dan; kötülük insanın kendi nefisindendir. ” , ” Tanrı, kötülük yapmaz, kötülük yapsaydı zalim olurdu. Oysa Tanrı, bu sıfattan arınmıştır.” (Bozkurt, 1982:43) Diğer görüşü savunanlar ise hayır da şer de Allah’tandır ve insan hür iradesiyle işlemiş olduğu fillerden sorumludur şeklinde konuya yaklaşmaktadırlar.

Diğer taraftan yörede tedbirin takdiri bozup bozmayacağıyla ilgili olarak tedbir takdiri bozmaz, insan üzerine düşeni yapar ve işini Allah’a havale eder.

Sonuçta Allah ne takdir etmişse o gerçekleşir. Hayır ve şer kavramlarının insanların davranışlarının sonucu olarak ortaya çıktığına, dolayısıyla hür iradesiyle fiiller işleyen insanın yaptıklarından sorumlu olacağına inanırlar.

Sonuç olarak yöremizde yaşayan Alevî vatandaşlarımız tarafından kaza ve kader konusuna her hangi bir itiraz bulunmamakla beraber kaza ve kaderin iman esaslarından olduğu kabul edilmektedir. Konuyla ilgili olarak yörede “Hayır Allah’tan, şer ise kullardandır.” Ve “Hayır da, şer de Allah’tandır. ” Şeklinde iki farklı yorumla karşılaşmıştır. Bununla beraber yöre de tedbirin takdiri bozmayacağına da inanılmaktadır.

2.1.7. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt İnancı

Öncelikle belirtmek gerekir ki Alevî inancında Hz. Ali’nin çok önemli bir yere sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu gerçek araştırma alanımız olan Vezirköprü yöremizdeki Alevîler arasında da kendini göstermektedir. Öyle ki yöremiz de Hz. Ali olağan üstü bir şekilde sevilmekte, ona derin bir saygı duyulmaktadır. Burada şunu belirtmemiz gerekir ki, ülkemizde bazı Alevî çevrelerde var olan Hz. Ali’nin Tanrı olduğu yönündeki görüşlere yöremizde kesinlikle rastlanmamıştır. Hz. Ali yöremizde gerçekten çok sevilmele beraber, bu sevgi Tanrılaştırma noktasına asla varmamıştır. Yörede Hz. Ali’ye karşı manevî olarak bir bağlılık, derin bir saygı ve hürmet söz konusudur.

Yörede Hz. Ali’nin ilk Müslümanlardan olması, İslamiyet’in yayılmasına büyük katkılarda bulunması, Hz. Muhammed’in amcasının oğlu olması, damadı olması ve bazı üstün özelliklere sahip olması dolayısıyla diğer sahabelerden ve ilk üç halifeden daha üstün olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra Hz. Ali hakkında mitolojik ve destansı hikâyelerde anlatılmaktadır. Bu bağlamda Hz. Ali’nin kılıcı zülfikarın kerametine inanılır ve Hz. Ali’nin savaşlarda bir vuruşta yetmiş seksen kâfiri aynı anda öldürdüğü gibi kahramanlık hikâyeleri anlatılmaktadır. Bu şekilde Hz. Ali’nin yiğitliğiyle ilgili *Buyruk*’ta da bazı ifadeler yer almaktadır. Örneğin Hz. Muhammed’in Hz. Ali hakkında “Zülfikardan üstün kılıç, Ali’den üstün yiğit yok” dediği ifade edilir. Bir başka yerde Ali’ye niçin Allah’ın aslanı denildiğine dair şöyle bir açıklama yapılır.”Hz. Ali kimi zaman insanlara aslan görünümünde gözükürdü. Bu nedenle ona

“Tanrı’nın aslanı” adı verilir. (Bozkurt,1982: 19-134) Yine peygamberin Hz. Ali’ye daha çok değer verdiğine, ona karşı büyük bir sevgisi olduğuna ve onu diğer sahabelerden ayrı tuttuğuna inanırlar. Bu nedenle Hz. Muhammed Hz. Ali’yi kendinden sonra Müslümanlara önder olarak tayin ettiğini, bunu veda haccı dönüşü Gadirhum denilen yerde tüm insanlara açıkladığına inanırlar. (Turan, 2000:60) Yöremiz Alevileride genel Alevî inanışında olduğu gibi ilk üç halife olan Hz Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman’ın Hz Ali’nin hakkını gasp ettiğini kabul ederler. Bu sebeple yöremiz Alevîleri ilk üç halifenin halifeliğini kabul etmekle beraber ilk üç halifeyi pek fazla sevmedikleri mülakatlarımız esnasında müşahade edilmiştir.

Yöre Alevilerinin Hz. Ali’ye sevgi ve bağlılıklarından dolayı yapmış oldukları cemlerde Allah, Muhammed isimlerinden sonra Hz. Ali’nin ismini de anarak ona sevgi ve bağlılıklarını, ve vermiş oldukları önem ve değeri belirtmektedirler. Yine yöre Alevîleri Hz. Ali’nin önemine binaen kırklar meclisinde Hz Ali ile Hz. Muhammed’in musahip olması, miraçta Hz. Muhammed’in Hz. Ali’nin sırrına ermesi gibi olayları anlatmaktadırlar. Miraçta Hz. Muhammed’in Ali’nin sırrını öğrenmesi ise şöyledir: Hz. Muhammed miraçta yırtıcı bir aslanla karşılaşmış, daha sonra elindeki yüzüğü çıkarıp aslana fırlatmış, sonra aslan korkup geri kaçmış, daha sonra peygamber miraçtan döndüğünde aynı yüzüğü Hz. Ali’nin parmağında görmüş ve böylece miraçta karşılaştığı aslanın Hz. Ali olduğunu anlamış ve ona Allah’ın aslanı demiştir. (Bozkurt, 1982:7-11)

Nitekim Kırklar cemi ile ilgili olarak ise S.A bize şunları anlatmıştır: ”Bir gün Hz. Muhammed kırkların toplandığı yere gelir; kırklar yirmi üç erkek, on yedi kadındır. Peygamber buraya geldiğinde kapıyı çalar, kırklar ”Kim o?” diye seslenirler. Hz. Muhammed “Ben peygamberim” demiştir; fakat onlar kapıyı açmamışlar; bunun üzerine Peygamber tekrar gidip kapıyı çalmış, yine “Kim o?” diye sormuşlar, Peygamberde bu kez “Ben Allah’ın nebisiyim.” demişse de kapı yine açılmamış. Peygamber daha sonra tekrar gelerek kapıyı çalmış ve bu defa “Ben yoksulların hizmetkârıyım.” diyerek kendini tanıtmış, bunun üzerine kapı açılmış ve Peygamberi içeri almışlar. Hz. Peygamber içeri girince otuz dokuz kişi görmüş, başların da Hz. Ali varmış. Hz. Ali, Selman’dan bir salkım

üzüm istemiş, Peygamber de bu üzümün suyunu çıkarmış hepsi bu sudan içmişler. Sonra Peygamber eliyle kuşağını açıp Ali'yi bağrına basmış, ikisi aynı gömlek içinde birleşip birbirinin musahibi olmuşlar. Böylece Hz. Ali'nin kanı, eti ve ruhu, Hz. Muhammed'in kanı, eti ve ruhu olmuştur. (kişisel görüşme, S.A, 2008) İşte bu ve benzeri mitolojik hikâyelerle yöremiz Alevîleri Hz. Ali'nin değerini, önemini ve diğer sahabelerden üstün olduğunu anlatmaya çalışmaktadırlar. Hz. Peygamberle ilgili olaylarda Hz. Ali'ye büyük paylar çıkararak onu ön planda tutmaya çalışmaktadırlar. Hz. Peygamber Allah'ın dinini yaymaya çalışırken ona en büyük yardımı Hz. Ali'nin yaptığını söylerler. Genel olarak bakıldığında yöre Alevîlerinin miraç olayı ve kırklar cemine ilişkin bilgileri Alevî kaynaklarındaki bilgilerle uyumludur.

Yöre Alevîleri Hz. Muhammed'in nübüvvet, Hz. Ali'nin ise velayet nurunun taşıyıcısı olduğuna inanırlar. Hz. Muhammed'i şeriatın, Hz. Ali'yi ise tarikatın öncüsü kabul ederler. Bu hususta *Buyruk*'ta da Hz. Muhammed'in şeriatı, Hz. Ali'nin ise tarikatı temsil ettiğine atıf yapılarak, "Şeriat Muhammed'in şanına, tarikat, marifet, hakikat Ali'nin şanına geldiği" ifade edilmektedir. (Bozkurt, 1982:19) Yine *Buyruk*'ta tarikattan söz edilen bölümde, tarikat sahibinin Ali olduğu belirtildikten sonra, "Ali veliler şahıdır" denilerek onun velayeti dile getirilmektedir. (Bozkurt, 1982:31) Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye dinin bütün sırlarını öğrettiğine, Hz. Ali'nin de bunları on iki imama öğrettiğine inanırlar. Bu bağlamda yöre Alevîleri Hz. Muhammed ile Hz. Ali'yi hiçbir zaman bir birbirinden ayırmazlar ve Hz. Muhammed'i mürşit, Hz. Ali'yi rehber, Hacı Bektaş-ı Velî'yi ise pir olarak kabul ederler.

Yine yöremiz Alevîleri arasında yaygın dinî anlayış kabul edilmekle beraber, Hz. Ali daha çok sevilen, sayılan, hürmet edilen, on iki imamın ilki, yolun kendisine bağlandığı önder kişi olarak kabul edilir; bu yüzden onun yeri çok ayrıdır. Bir başka deyişle Ali imamet ağacının gövdesi, imamlar da o ağacın kollarıdır. Ali konuşan Kur'an olarak kabul edilip, olgun bir insan örneğidir. Ayrıca Ali üstün meziyetlerle donatılmış, her şeyin ilmine vakıf olan, dürüstlüğün, haksızlığa karşı olmanın, özgürlüğün sembolüdür. Hatasız, kusursuz, tam anlamıyla olgun bir insan ve güzel bir örnektir, en seçkin rehberdir. Yöre de Hz. Ali'nin bu denli üstün meziyetlere sahip birçok güzel

hasleti üzerinde barındıran bir kişi olarak görülmesinin çok sevilip, hürmet edilmesinin yanı sıra bu büyük sevgi ve hürmet asla onu Tanrılık boyutuna yükseltme noktasına varmamıştır. Mülakatlarımızda Ali'nin Tanrılaştırılması gibi bir davranışın yöremizde asla bulunmadığı önemle vurgulanmıştır.

Sonuçta yöremizde de Alevîlerin inanç ve görüşleri Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi çerçevesinde şekillenmektedir. Hz. Ali Alevî düşünce ve inanç sisteminin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda Ehl-i Beyt ve on iki imamlar yörede bir takım üstün özelliklere sahip kabul edilip büyük bir saygı, sevgi ve bağlılık gösterilmektedir. Yöre Alevîleri Ehl-i Beyt'in keramet sahibi olmak, evliya olmak, Peygamberler gibi masum olmak, Peygamberlerle eşdeğerde olmak, soy olarak üstün soy olmak gibi birtakım üstün özelliklere sahip olduklarını kabul etmektedirler. Öncelikle Ehl-i Beyt kavramı "Ev halkı" demektir. (Öz, 1994:498) Ehli beyt kavramı Hz. Muhammed ve onun aile fertlerini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Yöremizde Ehl-i Beyt kavramından Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan anlaşılmakta ve bu kişiler beş masum olarak adlandırılmaktadır.

Yöremizdeki anlayışa göre Ehl-i Beyt'in önemi Kuran'da da vurgulanmaktadır. Öyle ki Kuran da "*Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.*" (Ahzap, 33:33) ayetinin olması dolayısıyla Ehl-i Beytin tertemiz ve masum olduğuna ve yine "*Deki; ben buna karşılık sizden akrabalık sevginden başka ücret istemiyorum.*" (Şura, 42:23) ayetinden dolayı da Ehl-i Beytin sevmelerinin farz kıldığına inanırlar. Bazı kimseler ise "*Bilmiyorsanız zikir ehline sorun.*" (Nahl, 16:43) ayetindeki "zikir ehlini" Ehl-i Beyt olarak yorumlarlar ve bu ayetin de Ehl-i Beyt hakkında olduğunu savunurlar. Yine yörede Hz. Peygamberin " Kim Ehl-i Beyt'i seviyorsa beni sevmiş, kim de beni seviyorsa Ehl-i Beyt'i sevmiş olur." ya da "Ehl-i Beyt'e düşman bana düşman, bana düşman Ehl-i Beyt'e düşmandır." şeklindeki hadisin de Ehl-i Beyt'in faziletine işaret ettiğine inanırlar. Yöre Alevîleri bu hadisin Alevî kaynaklarında ve Sünnî kaynaklarında geçen bir hadis olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Ayrıca yöremizde “Pençe-i âli âbâ “ ya da Ali pençesi olarak ifade edilen Ehl-i Beyt’in nurdan yaratıldığına, hatasız ve günahsız olduklarına ve onları sevmek gerektiğine inanırlar. Yukarı da geçen Ali pençesi kavramını da şu olaya dayandırırılar: Buna göre Hz. Muhammed bir gün, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i abasının altına alarak “Allah’ım işte benim Ehl-i Beyt’im bunlardır, bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap.” diye dua etmiştir. İşte bu olaya binaen Ehl-i Beyt Pençe-i âli aba olarak da bilinir. (Uludağ, 1989:306-307) Yine yöremizde mülakatlarımız esnasında görüştüğümüz S.A Ehl-i Beyt ile ilgili olarak şunları anlatmıştır. ”Besmelenin “be” sinin altındaki nokta her şeyin yaratıcısını ifade eder. Fatma be, nokta Ali’dir. Burada Ali Fatma’dır, Fatma da Ali’dir. Bunlar birbirinden ayrılmazlar. Besmeledeki Rahman Hasan, Rahim de Hüseyin’dir.” (kişisel görüşme, S.A, 2008)

Ehl-i Beyt’in önemi ile ilgili olarak Alevî yazarlar eserlerinde hadisler nakletmişlerdir. Buna göre, Hz. Peygamber bir gün Fatıma’nın evinin önünden geçerken Hüseyin’in ağladığını duyar ve Fatıma’ya “ Bilmez misin ki onun ağlayışı beni incitir.” der, yine Hz. Peygamber’in, Hüseyin’i öptüğü, yanağını yanağına sürüp sevdiği ve onu “ Cennet gençlerinin efendisi” olarak nitelendirdiği nakledilmiştir. (Zelyut, 1994:111) Hasan ve Hüseyin hakkında Hz. Peygamber onları kucağına alarak “ Ya Rabbi! Ben bunları çok seviyorum. Sen de sev. Bunları sevenleri sev, düşmanlarını hakir eyle.” demiştir. (Kaya, 1993:31)

Ayrıca yörede Hz. Hüseyin zulme ve haksızlığa uğramanın sembolü olarak değerlendirilirken, Yezid ise zalimliğin ve kötülüğün sembolü olarak görülür. Bu yüzden Kerbela olayı matem olarak değerlendirilir ve hakkında birçok şiir ve mersiyeler söylenir. Yörede yapılan cemlerde de Hz. Hüseyin anılır. Onun için hüzünlenir ve gözyaşı dökerler. Alevi yazarlardan Zelyut ise Hz. Hüseyin’in zulme boyun eğmediğini, Kerbela’da her ne kadar Yezid kazanmış olsa da asıl kazananın Hz. Hüseyin olduğunu söyler. Yazar Hz. Hüseyin’in düşüncelerinin yok olmadığını, giderek yayıldığını, Yezid’in ise lanetlenen bir zalim olarak anılacağını; Hz. Hüseyin yolunu yaşatan Alevilerin, onu bir insanlık ve özveri

timsali olarak yaşatacaklarını ve sonsuza dek anacaklarını ifade etmektedir. (Zelyut, 1994:119-120)

Yine yörede Ehl-i Beyt inancıyla bağlantılı olarak tevella ve teberra kavramları gereği gibi bilinmekte ve tevella ve teberra anlayışının gereği yerine getirilmektedir. Buna göre tevella, Hz. Ali soyunu ve onun soyundan gelen imamları sevmek, hatta onları sevenleri de sevmek, teberra onları sevmeyenleri sevmemektir. Konu Alevî yazarların eserlerinde ve *Buyruk*'ta da şu şekilde anlaşılmıştır. Bu inanca göre, Ehl-i Beyt imamlarına bağlanmak, onları hem dünya hem de ahiret işlerinde tek hâkim görmek, onları sevenleri sevmek, sevmeyenleri de sevmemek asıl olandır. (Zelyut, 1998:228; Kaya, 1996:167-182; Bozkurt, 1982:21)

Ehl-i Beyt inancıyla ilgili olarak bir de mehdilik inancı şekillenmiştir. Buna göre mülakatlarımız esnasında ifade edilen ve *Buyruk*'ta da değinilen anlayışa göre on iki imamdan on ikincisi olan Mehdi'nin mağarada sır olduğuna ve bir gün dünyaya gelerek haksızlığa, adaletsizliğe, düzensizliğe son vererek, adaleti ve düzeni sağlayacağına inanılmaktadır. (Bozkurt, 1982:134)

Ehl-i Beyt ve on iki imam sevgisinin yörede çok fazla olduğunun bir işareti de doğan çocuklarına onların isimlerini vererek, onları hatırlamak, unutmamak istemeleridir. Ayrıca yörede on iki imam soyundan olup ergenlik çağına ulaşmadan çocuk yaşta ölenler on dört masum olarak bilinir ve bunlar da hürmetle anılır. On dört masum şunlardır: Muhammed Ekber, Abdullah b. İmam Hasan, Abdullah b. İmam Hüseyin, Kasım, Zeynelabâ, Kasım b. Zeynelâbidin, Ali Eftâr, Abdullah b. İmam Câfer-i Sâdık, Yahya el-Hadi, Salih, Tayyip, Cafer b. Muhammed Taki, Cfer b. Hasan el- Askerî, Kasım b. Muhammed Taki. (Yaman, 2007:290; Tur, 2002:320-321) Yine yörede kullanılan “on yedi kemerbest” ifadesi de aralarında Selman gibi sahabelerinde bulunduğu on yedi seçkin sahabeyi ifade eder. On yedi kemerbestler şunlardır: Selman-ı Faris, Muhammed b. Ebu Bekir, Ammar b. Yaser, Malik Ejter b. Haris, Veysel Kırani, Abuzer Gaffari, Harim b. Haris, Abdullah b. Yedil, Abdullah b. Adiel, Abu el Hişam, Haris Şeybani, Haşim b. Utbe, Muhammed b. Abu Hâzikâ, Kamber Hazretleri, Murtefi b. Vezza, Said b. Kays, Abdullah b. Abbas. Bunlar

Hız. Ali'nin bizzat kemer kuşattığı çocuklardır. (Tur, 2002:322; Yaman, 2007:290) On dört masum ve on yedi kemerbestler yörede tam olarak bilinmemekte, isimleri sayılamamaktadır. Sadece on dört masumun ergenlik çağına ulaşmadan öldüğü, on yedi kemerbestin ise on yedi seçkin sahabeyi ifade ettiğı bilinmektedir.

Ayrıca yöre Alevileri on iki imamın da velayet göreviyle görevli olduğunu ve İslamiyet'in özünü anlatmakla yükümlü olduklarını ifade ederler. On iki imam soyu "silsiletüzzeheb" altın silsile olarak adlandırılır. On iki imam içinde Cafer'i Sadık'ın ismi öne çıkar. Ayrıca fıkhıta da Caferi olduklarını ifade ederler. Ancak yaşayışlarında buna çok fazla dikkat etmedikleri de bir gerçektir.

Sonuç olarak yöremizde yaşayan Aleviler arasında Hız. Ali genelde Hız. Peygamberin damadı, amcasının oğlu, ilk Müslümanlardan ve en yakın arkadaşı, dinin yayılmasında ve anlatılmasında yardımcısı olarak bilinmekte, ayrıca onun bir takım üstün özelliklere (evliya olması, keramet sahibi olması, üstün soydan olması, masum olması gibi) sahip olduğu ve peygamberle beraber Alevi yolunun kaynağı olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca Ali on iki imamında içinde bulunduğu velayet zincirinin ilk halkasıdır, en önemli rehberdir. Bunun yanı sıra yörede var olan bu büyük Ali sevgisi ve bağlılığının yanı sıra büyük bir Ehl-i Beyt sevgisi ve bağlılığı da söz konusudur.

2.2. İBADETLER

İbadetler dinlerde inançlardan sonra ikinci önemli halkadır. Bu bağlamda inanç esasları dinin teorik yönünü oluştururken, ibadetler ise, pratik yönünü oluşturmaktadır. Bu açıdan inançlar ve ibadetler arasında sıkı bir bağ vardır. İnançlar ve ibadetler bir bütünün iki parçası gibidir. Biri olmadan diğeri de olmaz. Bu iki ayrılmaz parça birbirini tamamlamaktadır. Öyle ki ibadetler bulunmuş oldukları dini sistemler içerisinde müstakil olarak bir varlığa sahip değildirler, bu yüzden ancak inanç esaslarıyla birlikte ele alındığı zaman belirli bir anlam kazanmaktadır. (Yıldız, 2004:134)Dolayısıyla ibadetleri inançlardan ayrı olarak ele almak, algılamak ve anlamak mümkün değildir. İbadetle ilgili olarak Kur'an'da pek çok ayet yer almaktadır. İbadetlerin din açısından önemi büyüktür. Zira Allah Kur'an'da “*Ben insanları ve cinleri yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım.*”buyurmaktadır. (Zariyat, 51:56)

İbadetler, kişinin inandığı kutsal varlığa bağlılığını, itaatini söz ve fiilleriyle ortaya koyması, ona karşı olan sevgi ve saygısını ifade etmesidir. İbadetler sayesinde inançlar belli kalıp ve şekillerde dışarıya yansır. İbadetler aynı zamanda bireyin inandığı varlıkla arasındaki iletişimi sağlar ve aralarındaki bağları canlı tutar. Toplu olarak veya tek başına yapılan ibadetler kişileri yalnız duygusundan kurtarır ve onlara psikolojik bazı faydalar sağlar. Genel olarak ibadetlerin kişi üzerindeki psikolojik sonuçları şunlardır: Öncelikle ibadetler kişilerin ruh sağlığının korunmasını sağlar; dengeli bir kişilik kazandırır; başkalarına zarar verici davranışlardan alı koyar; iradeyi güçlendirir, maddi şeylere karşı bağlılığı azaltır; şefkat ve merhamet duygularını geliştirir; günahkârlık ve suçluluk duygularını yok eder ve diğer kişilere karşı sevgi, saygı ve bağlılığı kuvvetlendirir. (Peker, 2000:115-119) Görüldüğü gibi ibadetler, bireyin bütün yönlerine hitap eder bir özelliğe sahiptir. İbadetler, zihnin olumsuz düşüncelerden uzaklaşmasında, duyguların denge kazanmasında, iradenin güçlenmesinde, bireyin, kendisine, Tanrı'sına, ailesine, topluma, bütün insanlığa, hatta canlı, cansız bütün varlıklara karşı sorumluluk duymasına, kendi içinde dengeli, toplum içinde uyumlu ve olgun duruma gelmesinde, kendi mutluluğunu başkalarının mutluluğundan ayrı

düşünmeyen, kendisi için istediğini başkaları içinde isteyen bir anlayış kazanmasında etkin bir role sahiptir. (Peker, 2000:119)

İnançlarla böylesine sıkı ilişki içerisinde bulunan ibadetler, Alevilikte de son derece önemlidir. Alevîler daha çok ibadet hayatlarını tasavvufi kalıplar içerisinde şekillendirmişlerdir ve ibadetleri yorumlarken Bâtını yorumlara girmişlerdir. Örneğin hac ibadetini İslamiyet'in ön gördüğü şekilde kabul ediyor olmakla beraber, “asıl haccın, insanın gönlünü almak, incitmemek” olduğu şeklinde Bâtını bir yoruma girmektedirler.

Yöre Alevîleri temel İslami ibadetlerin yerine getirilmesi noktasında duyarsız tutumlar sergilemektedirler. Alevî toplumların genelde ibadetlere yönelik duyarsız ve kayıtsız tutum sergilemeleri şu şekilde açıklanabilir: Tarihsel süreçlerine bakıldığında daha çok göçebe ya da yarı göçebe bir hayat tarzı sürdüren Alevîlerin, yaşamış oldukları sosyal hayatın bir gereği olarak, içinde bulundukları şartların elverişsizliği nedeniyle, temel İslamî ibadetleri yerine getirememişlerdir. (Fiğlalı, 1990:228) Sosyal şartlar nedeniyle ibadetlerin gereği gibi yerine getirilememesi hususu, zamanla bu ibadetlere alışmama ya da yanlış anlaşılması sonucunda, geleneğe ve göreneğe dayalı olarak ileriki nesillere eksik ve yanlış anlatılması dolayısıyla bugünkü duyarsız tutum ortaya çıkmıştır.

Temel ibadetleri yerine getirmedeki bu duyarsızlığın bir başka sebebi de, Alevîlerin İslamlaşma yani İslam'ı öğrenme sürecinde karşılaşmış oldukları grupların (Hurufilik, Bâtınilik gibi) ve mezheplerin (mürchie, keramiyye gibi) İslam'ı farklı anlamaları, yorumlamaları ve İslamiyet ile yeni tanışmış olan Alevîlerin de bu yorumlardan etkilenmeleridir. (Üçer, 2005:306)

Temel ibadetlere olan bu duyarsızlığın bir sebebi diğer de, teberra anlayışı gereği, öteki olarak gördükleri Sünnî gruplara benzememe istekleridir. Ayrıca teberra anlayışı ve öteki gördüklerine benzememe düşüncesinden hareketle, temel İslamî ibadetlerin yerine bazısına “halka namaz”ındaki gibi ismiyle, bazısına oruçtaki gibi şekliyle benzeyen ibadetler koymuşlardır. (Üçer, 2005:309)

Bu bağlamda Alevîler, gerek sosyal yapıları, gerek tasavvuf anlayışları, gerekse de teberra anlayışları gereği, temel İslamî ibadetleri genel olarak kabul etmekle beraber, uygulama noktasında farklılıklar göstererek ibadet hayatlarında yer vermişlerdir. Ayrıca yöremiz Alevîlerinin önemle belirttiği bir başka hususta ibadetlerin gizli yapılmasıdır. Örneğin onlar oruçlu olduklarını hiçbir vesileyle kimseye söylemezler. Gizli olmadığı takdirde ibadetin ihlâs ve samimiyetten uzak olacağına ve ibadetten gerekli faydanın sağlanamayacağına inanırlar.

İbadet ve yöre Alevîlerinin ibadet anlayışları konusuna böyle bir giriş yaptıktan sonra, yöre Alevîlerinin İslamiyet'in temel ibadetleri olan namaz, oruç, hac, zekât, kurban gibi ibadetlere bakış açısını, yaklaşımlarını ve nasıl icra ettiklerini sırasıyla anlatmaya çalışacağız. Bu amaçla öncelikle ibadete ön hazırlık ve giriş özelliği taşıyan gusül ve abdest anlayışları hakkında bilgi vereceğiz.

2.2.1. Gusül ve Abdest

Öncelikle abdest ibadete bir ön hazırlık ve giriş anlamı taşıması bakımından önemlidir ve bu açıdan manevî bir niteliğe sahiptir. Abdestin bu manevî niteliğinin yanı sıra, yani manevî bir temizlenme ve arınmaya vesile olmasının yanı sıra, bir de maddî açıdan insan vücudunun temiz olmasını sağlaması açısından da önemlidir.

Konuyla başlarken öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Alevîlerin kendileri hakkında toplumun genelinde var olan gusül ve abdest bilmezler şeklindeki düşünce ve yaklaşımdan son derece rahatsız olduklarını, bunun asla böyle olmadığı ve kendileri hakkında var olan bu kanaatten şikâyetçi olduklarını ifade etmemiz gerekmektedir. Yine aynı şekilde toplumda var olan “mum söndü” ve kurbanı besmelesiz kestikleri yönündeki görüşlerden de rahatsızlıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca cinsel ilişki sonrası sadece cinsel organların yıkanmasını gerekli gören görüşlerin günümüzde yöre Alevîleri arasında var olmadığını da ifade etmeliyiz. Yörede gusül ve abdest konusunda Alevîlerin olumlu bir tutum sergilediklerini mülakatlarımız esnasında müşahade edilmiştir.

Bu bağlamda böylesine önemli niteliklere sahip olan gusül ve abdestle ilgili olarak yöremizde yaptığımız mülakatlardan elde ettiğimiz verilere göre şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Buna göre yörede cinsel ilişkiden sonra, ceme katılamadan önce, bayram namazlarından önce, kadınların özel hallerinin bitiminde gusül abdesti alınmaktadır. Yine cem ayinine katılmadan önce gusül abdesti alınması gerektiği, aksi takdirde cemde yapılan ibadetin kabul olmayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca kadınların hayız döneminin sonunda ve doğumdan sonra lohusalıktan kurtulunca da gusül abdesti almaları gerektiği söylenmiştir. Görüldüğü gibi yöre Alevilerinde gusül abdesti almayı gerektiren durumlar İslamî anlayıştaki durumlarla farklılık göstermemektedir. Yine gusül abdestinin alınışı da farklı olmayıp K.Ö gusül abdestinin alınışını bize şöyle tarif etmiştir: Önce boy abdesti almaya niyet edilir, niyetten sonra ağıza ve buruna üçer defa su verilir ve sonra bütün vücut yıkanır. (kişisel görüşme, K.Ö, 2008) Bunların yanı sıra Alevî yazarlardan Kaya da eserinde Sünnî anlayıştaki cünüplüğün, kadın ile erkeğin birbirlerine yakınlaşmalarından veya her hangi bir nedenle erkeğin sperminin akmasından meydana gelen bir durum olduğunu, böyle bir durumun da gusül abdestini zorunlu kıldığını belirtmiştir. Kadınının hayız, nifas ve lohusalıktan çıkma gibi durumlarda yıkanmanın zorunluluğu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca cünüp olan bir kimse namaz kılamaz, kurban kesemez, kısaca herhangi bir ibadet yapamaz. Kaya'ya göre de cünüp olanın yapmaması gereken şeylerde Sünnilerle, Aleviler arasında bir farklılık yoktur. (Kaya, 1993:127-131) Kaya'ya göre Alevî ve Sünnî anlayış arasındaki fark, cünüplüğün hangi koşullarda meydana geldiği ile ilgilidir. Yazarın bu konudaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz. Cünüplüğe sebep olan sperm pis değildir, o halde yıkanmaya gerek yoktur. Kuran'da Allah insanı bir damla meniden yarattığını ifade etmektedir. Buna göre, sperm insan soyunu devam ettiren bir nesnedir, insanın mayasıdır, maya pis olursa mayadan meydana gelen şey de pis olur. Oysa spermin pis olmadığını Allah Kuran'da belirtmiştir. Allah kendisine vekil olarak yarattığı bir varlığı, pislikten meydana getirmez. Pis olmayan bir şey yıkanmaya sebep olamaz. Cinsel ilişki dışında bir sebeple spermin gelmesi konusunda cünüplüğün meydana geldiğine dair Kuran'da bir açıklama yoktur. Bunu hadislerle destekleyerek böyle hüküm

çıkarmak uygun değildir. Kuran’da cünüplüğün sadece kadın erkek ilişkisinden meydana geldiği açıklanmıştır.

Yazarın bir diğer yorumuna göre, cünüplüğün sonunda yıkanmayı emreden “*Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de –yolcu olma durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız, veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da eşlerinizle cinsel ilişkide bulunup, suda bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip, (niyet ederek) onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.*” Nisa 43. ayet ve “*Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve –başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir veya kadınlara dokunur (cinsel ilişkide bulunur) da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin (teyemmüm edin). Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.*” Maide 6. ayet “*kadınlara yaklaşmışsanız.*” ifadesi yer alır. Bu ayetlerde kadınlar için belirsizlik zamiri kullanılmıştır. “Kadınlara “ denilerek kendi kadınları dışında kadınlar belirtilmiştir. Yazara göre erkeğin kendi kadınından bahsedilmiş olsaydı “Kadınlarınıza” denilmesi gerekirdi. Bu durumda kendi kadınları dışındaki kadınlara giden kabahat işlemiş olur ve bu suçundan dolayı yıkanması gerekir. Kendi eşiyle birleşen helal bir fiili işlediğinden yıkanması gerekmez. (Kaya, 1993:132-138)

Gusül abdesti dışında bir de normal abdest vardır. Kuran’ da ki ilgili ayetten hareketle üç defa eller, üç defa yüz, üç defa ağza ve burna su verme, kolların yıkanması, başın mesh edilip, ayakların topuklarıyla beraber yıkanmasından ibarettir. (Maide, 5:6) Bazı yörelerde olduğu gibi abdest alınırken azaların yıkanması esnasında okunan duaların yöre Alevîleri tarafından bilinmediği de mülakatlarımız esnasında tespit edilmiştir. Yani yöre Alevîleri normal abdesti de gusül abdestinde olduğu gibi İslami inanıştaki gibi kabul edip, bu şekilde uygulamaktadırlar.

Bunun yanı sıra Alevilikte var olan bir abdest çeşidi de “tarikat abdesti” dir. Tarikat elin yıkanıp yüzün mesh edilmesiyle alınan bir abdesttir, yola verilen bir ikrardır, teslimiyettir. Tarikat abdesti cem ayinleri esnasında alınan bir abdesttir.

Sonuç olarak, yöre Alevîlerinin gusül ve abdest konusuna bakışları, algılama, yorumlama ve uygulama biçimleri İslamî inanışla büyük farklılıklar arz etmemekle beraber birebir örtüşmemektedir. Gusül ve abdest öncelikle temizlenme ve bu doğrultuda bir takım ibadetleri yerine getirmek amacıyla yapılan bir ön hazırlık olarak algılanıp, uygulanmaktadır. Yine yörede mülakatlar esnasında tespit ettiğimiz kadarıyla gusül abdestinin alınışı herkes tarafından bilinmekte ve hangi durumlarda gusül abdestinin alınması gerektiği de yaygın İslamî kabullerle aynı doğrultudadır.

2.2.2. Namaz

Bilindiği üzere namaz ibadeti, İslam’ın temel ibadetlerinden biridir ve Müslüman olan, İslam dinine mensup olan herkes tarafından yerine getirilmesi gereken ibadetlerin başında gelmektedir. Zira namaz farz olan bir ibadettir. Namazın farz oluşu ise ayet ve hadislerle sabittir ve hiçbir ihtilaf yoktur. Namaz insanın maddi ve manevi temizliğine bir vasıtaadır. Namaz, kılınması için gerekli olan şartların başında gelen gusül abdesti ve namaz abdesti sayesinde vücut temizliğine, namaz kılınacak yer ve elbisenin temizlenmesiyle bir üst-baş temizliğine vesile olurken, günahlardan alıkoyma ve günahlardan arınma yönüyle manevî bir temizliğe vesile olur. İslam’ın başlangıç yıllarında sabah, akşam kılınan ikişer rekâttan ibaretken, miraç olayından sonra beş vakit olarak farz kılınmıştır. Yöre Alevîlerinin namaz anlayışına geçmeden önce Alevî yazarlardan Noyan ve onun gibi düşünen Alevî yazarların konu ilgili görüşlerine değinmek yerinde olacaktır. Buna göre ibadet, Allah’ı anmak, buyruğunu yerine getirmek ve onun verdiği nimetlere şükretmektir. İbadette şekil ve şemail yoktur. Her an ve her yerde Allah’ın adını anmak ve kalbinde fikretmek mümkündür. Kuran’da namazla ilgili ayetlerde beş vakit namaz lafzı geçmemekte ve namazın hangi saat ve dakikada kılınacağı belirtilmemektedir. Beş vakit namaz Emevîler zamanında, peygamberin buyruklarına sırt

çevrilerek icad edilmiştir. Oysa gerçek ibadet çalışmaktır, helal kazançla, ailesinin geçimini temin etmek, memleketine ve milletine faydalı olmaktır. Bu durum Kur'an'da bazı ayetlerde ifade edilmiştir. Buna göre, gündüz vakti çalışmak için, gecenin ibadet için olduğu, ibadetlerin gece yapılmasının emredildiği, kalbi temiz olmayanların ibadetlerinin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir. Yine Kuran'da bazı ayetlerde ibadetin gizli yapılması gerektiği emredilmektedir. Yine Hz. Peygamber'in beş vakit namazı Miraç'ta almadığı, beş vakit namazla ilgili hadislerin doğru olmadığı, bunların Emevî bilginleri tarafından uydurulduğu iddia edilmektedir. (Noyan, 1985:106-108) Zelyut'a göre ise, Alevîlerin namaz kılmamalarının ve camiye gitmemelerinin birtakım sebepleri vardır. Alevîler namazı reddetmez ama ibadet onunla da sınırlandırılmaz. Alevîler bugünkü haliyle namazın Kur'an'da geçtiğini kabul etmezler. Çünkü Kur'an'da "namaz kılınız" biçiminde bir ifade yoktur. Söz konusu olan "salât"tır. Salât, namaz değil Tanrı'yı içten anıp selamlamaktır. Eğer namaz bugünkü namaz gibi eğilip doğrulma şeklinde biçimi şart olmuş olsaydı, Tanrı tarafından bunun bildirilmesi gerekirdi. Yazara göre namaz ilk dönemde putperest inancının ortadan kalması için bir araç olarak uygulanmıştır. Yazar namazla ilgili pek çok ayetin mealine de yer verdikten sonra, Kur'an'da yer alan namazın bugünkü namazdan farklı olduğunu iddia etmektedir. Yazar Alevîlerin namazı reddetmediklerini, onu aştıklarını, şekle önem veren dar görüşlü zihinlerin bunu kavrayamadığını ifade eder. Ona göre İslamiyet'in amacı insanı cehalet çağından kendini tanıma çağına getirmektir. Kur'an'da "Tanrı'nın insanın kulluk yapmasına ihtiyacı yoktur." buyrulduğu ifade edilerek insanın ibadeti kendisini terbiye eden bir araçtır, görüşü savunulmakta ve buna da En'am süresinin 48. ayeti "*Biz peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendisini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar mahzunda olacak değillerdir.*" delil gösterilmektedir. Yine yazar namazın kötülüklerden uzaklaştıran bir vasıta olduğunu, ancak bugün manen yükselmek için daha başka yolların da bulunduğunu, ibadetin gösteriştan uzak olması gerektiğini (buna Maun suresi delil getirilmiş) ifade etmektedir. (Zelyut, 1994:67-75) Alevî yazarlardan Haydar Kaya da konuya benzer yaklaşımlarda bulunmuştur. (Kaya, 1993:76-90) Yine Kaya'ya göre Alevîlerin namazlarını gizli kılmalarının ve camiye

gitmemelerinin birtakım sebepleri vardır. Bunlar, Muaviye'nin, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt hakkında minberde kötü sözler söyletirmesi; Ali'yi sevenlerin camiye gitmesine engel olması; Alevilerin halıya, keçeye secde etmeyi caiz görmemeleridir. Onlara göre secde edilecek yer, toprak cinsinden olmalıdır. Bu noktada toprakların en mukaddesi olan Kerbela toprağına secde etmek tercih edilmiştir. (Kaya, 1993:120-123) Tüm bu yorumlara karşı Alevilerin en önemli kaynaklarından *Buyruk*'ta da namazla ilgili kayıtlar yer almaktadır. *Buyruk*'ta dört kapıdan ilki olan şeriat kapısı açıklanırken, üçüncü makamın ibadet olduğu söylenmiş ve burada namaz kılmanın farzıyeti belirtilmiştir. (Bozkurt, 1982:126)

Bu girişten sonra yöremizde yaşayan Alevîlerin namaz ibadeti konusundaki tutumlarına baktığımızda onların görüşlerinin bir noktada birleşmediğı, değişiklikler arz ettiğı görülmektedir. Bununla birlikte toplum içinde bu ibadete farklı bakışlar ve farklı yorumlar dikkat çekmektedir. Bu noktada toplum içinde İslam'ın ön gördüğü beş vakit namazı benimseyen kişilerin varlığının yanında, bu ibadete yönelik bütünüyle reddedici olmayan, fakat yapılması için bir çaba göstermeyen duyarsız ve kayıtsız bir tavır ortaya koyan kişilerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bu şekilde duyarsız ve kayıtsız tavır takınan kişilerin genel olarak düşüncelerine baktığımızda onların böyle davranmalarının temelinde Alevî geleneğinin tarihsel özelliklerinin önemli bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Günümüzde ülkemizin değişik yörelerinde bazı Alevî dedelerinin insanları bu şekilde yönlendirdiğı, Kur'an ve hadislerde beş vakit namazın var olmadığı ya da sabah ve akşam olmak üzere iki vakit olduğu, beş vakit namazın Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde bir devlet icraatı olarak ortaya çıktığı gibi görüşlerin Alevî toplumu içinde var olması, namaz ibadetine karşı olumsuz tutumun oluşmasında etkili olmuştur.

Yöremizde namaz ibadetiyle ilgili olarak diğere bazı bölgelerdeki Aleviler arasında var olan bu tür yaklaşımların var olmadığını da belirtmemiz gerekmektedir. Yöremizde yaptığımız mülakatlarda görüştüğümüz Alevî vatandaşlarımızdan biri olan S.A Alevî toplumunda namaz ibadetine yönelik duyarsız tavrın var olmasının sebepleri olarak bize; şeriat kurallarını bilmeme, Kuran ve hadisten haberdar olmama ve eğitimsizlik olarak saymıştır. (kişisel

görüşme, S.A, 2008) Ayrıca yöremizdeki Alevî köylerinde cami de ve kadrolu imam da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra cami de beş vakit namaza gelenler bulunmamakla birlikte, Cuma ve bayram namazlarına katılımın bulunduğu da camii imam hatibi tarafından dile getirilmiştir. Mülakatlarımızdan elde ettiğimiz verilere göre ise yöre Alevîleri genel olarak beş vakit namazı kabul etmekle birlikte edası notasında duyarsız ve kayıtsız kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra beş vakit namazını kılanların bulunduğu da gözlemlenmiştir.

Yöremizdeki Alevîler namazın farz olduğunu kabul etmekle beraber, namazı büyüklerinden görmedikleri ve alışmadıkları için duyarsızdırlar. Bu duyarsızlıkta hem yöremizdeki hem de yöremize yakın Alevî topluluklarının tarih boyunca İslamiyet'i sağlıklı bir biçimde öğrenip özümseyecek sosyo-kültürel ortam ve şartlardan uzak kalmalarının etkisi olduğu muhakkaktır. Aslında yöremizde yaşayan Alevî zümrelerin namaza karşı bakış açısı çok da olumsuz değildir. Namazın İslam'ın şartlarından olduğu, farz olduğu ve bu ibadetin yerine getirilmesinin gerekliliği noktasında hiçbir tereddüt bulunmamaktadır. Ayrıca namazın kılınışı, niyeti, kıbleye doğru yönelme gibi konularda da İslamî kabulde aynı şekilde kabul edilmektedir. Namaz için şekil şartlarının gerekli olmadığı gibi bir görüşe de rastlanılmamıştır. Ayrıca yöre Alevîlerinde diğer ibadetlerde olduğu gibi namaz ibadetinde de gizlilik önemlidir. Buna göre onlar ibadetin gizli olmasıyla riyadan uzak kalacağına ve daha makbul olacağına inanırlar. Ayrıca yöre Alevîlerinin camiye karşı olumsuz bir tavır takınmadıkları, beş vakit namaz için fazla kullanılmasa da Cuma ve bayram namazlarının camide kılınmaya dikkat edildiği ifade edilmiştir. Bununla beraber yörede çalışmamıza konu olan köylerde imamlar ile halkın diyalogunun çok da iyi olmaması hatta yok denecek seviyelerde olması da dikkat çekicidir. Mülakatlarımızda sıkça karşılaştığımız "Bizim camiyle de hocayla da bir sorunumuz yok, işte bakın köyümüz de cami de var, kadrolu imamımız da var." şeklinde ifadeler de dikkat çekicidir.

Yine namazla ilgili olarak ifade edilen bir başka durum da "Kişi eline, diline, beline sahip olmadıktan sonra kılmış olduğu namazın ona hiçbir faydası olmaz; böyle namaz kılacaksa kılmasın ya da eline, diline, beline sahip çıksın ve öyle kılsın; ancak namaz o zaman namaz olur." şeklinde bir düşüncenin var

olmasıdır. Yöredeki Alevî vatandaşlarımız kendileri hakkında toplumda var olan namaz, abdest bilmezler gibi ifadelerden oldukça rahatsız olduklarını da ifade etmektedirler. Bununla ilgili olarak anlatılan şu olay ise dikkat çekicidir. İmircik köyünden bir vatandaşımız bir gün şehir merkezinde camiye gider ve namazını kılar. Namaz çıkışında kendisinin Alevî köyünden olduğunu bilen bazı kimselerin kendisine ”sen de camiye namazı bilir misin?” şeklinde söylemlerine muhatap olduğu için şehir merkezinde camiye gitmek istemediğini ifade etmiştir.

Ayrıca yöremiz Alevîleri namazın iki vakit olduğu, Kur’an’da olmadığı, Hz. Ali’nin camide şehit edildiği için camiye gitmedikleri, namazın Hz. Ömer döneminde bir devlet uygulaması olarak ortaya çıktığı gibi görüşlere de sahip değillerdir ve bu tip görüşlere itibar etmezler. Onlara göre namaz beş vakittir, farz bir ibadettir ve İslami kabulde olduğu gibi gerekli şekil ve içerik şartlarına uygun olarak eda edilmelidir. Ancak yöre Alevîleri namazı bu şekilde anlamalarına karşın namaza karşı duyarsızdırlar. Bu ibadeti büyüklerinden görmedikleri ve alışkın olmadıkları için namazı kılmadıklarını ifade etmektedirler. Zira onlarda tüm ibadetler için büyüklerinden görmeleri yani ibadetin bir gelenek-görenek olarak devam ettirilmesi anlayışı vardır. Bunun işareti ise ibadetler ve inançla ilgili sorulara verilen cevapların başında ya da sonunda “Biz gelenek-görenek olarak böyle gördük” şeklindeki ifadenin sıkça kullanılmasıdır.

Yine yöre Alevîlerinin namaza soğukluğunun bir başka sebebi de hemen hemen bütün ibadetlerde kendini gösteren “Dileyen yapar, dileyen yapmaz.” anlayışıdır. Bu anlayış namaz, oruç, hac ve diğer tüm ibadetlerde kendini göstermektedir. Buna göre namaz kılmayan bir kişi buna zorlanamaz, bu davranışından dolayı tenkit edilmez, toplumdan dışlanmaz.

Tüm bunların yanı sıra yörede eski canlılığında olmasa da icra edilen cem ayinlerinde yapılan “halka namazı” olarak tanımlanan bir ritüel de vardır. Sünnilikte kabul edilen namaz camide imamın arkasında kılınırken, Alevîlikte halka namazı yüz yüze karşılıklı olarak yapılır. Bu şekilde namaz ibadeti batınî bir şekilde yorumlanarak, ”asıl namaz doğruluk, kul hakkından kaçınmak, Ehl-

i Beyt'i sevmek, kimseye kötülük yapmamak, eline, diline, beline sahip olmaktır." Şeklinde ifade edilir. Bu bağlamda Yunus Emre'ye ait olduğu ileri sürülen şu deyiş sık sık kullanılmaktadır:

Bir kez gönül kırdın ise,

Bu kıldığın namaz değil.

Yetmiş iki millet dahi,

Elin yüzün yumaz değil.

Halka namazı tarikat namazıdır ve kalbî şekilde Allah'ın ismini anarak dua etmektir. Bu şekilde yapılan ibadetle içten bir şekilde Allah'ın adını anarak, bu ibadeti yerine getirirler. Bu şekilde algılanan halka namazı şöyle kılınır: "Halka namazına katılacak olanlar abdestli olarak gelir. Ancak burada cemin bir parçası olarak tarikat abdesti de alınır. Namazdan önce rehber *"Rabbena zalemna,enfüsena ve inlem tağfirlena"* (Araf, 7:23) ayetini (*Rabimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.*) okur ve sonra "canı dilden bel bağladık evliya erkânına, hamdenlillah yine durduk, pirimiz meydanına, ehlimiz erde, özümüz darda, yüzümüz yerde kırklar meydanında, pir huzurunda Mansur gibi asılacağız, Nesimi gibi yüzüleceğiz, Virani gibi dağlanacağız, hakkı olan can kardeşler hakkını talep etsin, ne hakkımızdan geçeriz ne kimsenin hakkına el süreriz." sözleriyle helalleşme yapılır. Helalleşmeden sonra secdeye inilir. (Buradaki secde meleklerin Adem'e secdesiyle ilgilidir.) Canlar secdede iken dede "gel beru bu demde olma gafilun" deyişi gibi deyişlerin içinde bulunduğu dua okur. Sonra dede "Ne gördünüz nereye geldiniz." Der. Canlar "Hak gördük, pir divanına geldik." derler. Canlar secdede iken dede baş kaldırır "Nişan göster, dal gel doğru söyle" der ve canlar secdeden doğrulur. Dede canlara yolun bazı hususlarını hatırlatır. Dede daha sonra canların başında *"Yedullahi fevka eydihim"* (*Sana biat edenler ancak Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir.* Fetih 48-10) ayeti okur, sonra üç defa pençe-i âli aba sürülür ve dede bu esnada "Lâ

fetâ ila Ali velâ Seyfe illa Zülfikar” der. Bundan sonra âşık düvaz okur ve halka namazı tamamlanmış olur.

İşte bu şekilde kılınan halka namazını asıl olarak kabul eden Alevîler, beş vakit namazı da kabul etmekle beraber her ne kadar namazı kıldıklarını ifade etseler de bu sözleriyle halka namazını kastettikleri ve normal namaza karşı bir soğukluğun ve duyarsızlığın bulunduğu da bir gerçektir. Mülakatlarımız esnasında bir Alevî vatandaşımızın “Bizim bir niyazımız, sizin bin namazınızdan iyidir.” şeklinde bir görüş ifade etmesi de dikkat çekicidir. (kişisel görüşme, S.D, 2008)

Netice olarak yöredeki Alevî vatandaşlarımız tarafından namaz ibadeti, İslamî inanışta olduğu gibi kabul edilmekle beraber, genelde büyük bir kesimin bu ibadetin edasına yönelik olarak kayıtsız bir tavır takındığı, bunun yanı sıra az da olsa beş vakit namazını kılan, kılmaya çalışanların var olduğu da görülmektedir.

2.2.3. Oruç

Oruç, bilindiği gibi İslamiyet’in temel esaslarından biridir ve yüzyıllardır Müslümanlar arasında bu ibadet kesintisiz bir şekilde ifa edilmektedir. Bununla beraber ramazan orucu ile ilgili olarak yıllardır ülkemizde yaşayan Alevî topluluklar arasında önemli ölçüde farklı anlayışların olduğu bilinmektedir. Ülkemiz genelinde Alevî topluluklar arasında var olan bu gerçek, yörede yaşayan Alevî topluluklar arasında da kendini göstermektedir. Bu farklılıkları Alevî yazarların eserlerinde de görmek mümkündür. Öncelikle oruç Alevîlerin önemli kaynaklarından *Buyruk*’ta da yer almaktadır. Buna göre, şeriat kapısının üçüncü makamı olan ibadetler sayılırken “oruç tutmak” gerektiği belirtilmiştir. (Bozkurt, 1982:126) Alevî yazarlardan Kaya oruçla ilgili olarak, Kuran’da biri muharrem diğeri de ramazan orucu olmak üzere iki oruç bulunduğunu, ikisinin de farz olduğunu, Alevîlerin bunları güçleri nispetinde tutmaları gerektiğini belirtir. Yazara göre ramazan orucu ile ilgili bir ayet “ *O sayılı günler, insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kuran’ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa, onu oruçla geçirsin.*

Kim de hasta veya yolcu olursa, tutmadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah'ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir.” (Bakara, 2-185), muharrem orucu ile ilgili ise iki ayet “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı. Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fidye verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”* (Bakara, 183-184) ve “*Tan yerinin ağarmasına andolsun. O geceye andolsun.”* (Fecr, 89:1-2) bulunmaktadır. Aslında yazarın muharrem orucuyla ilgili gösterdiği ayetlerde muharrem kelimesi geçmemekle beraber, yazar ısrarla matem orucu diye bilinen bu orucun Kur'an'da yer aldığını ve farz kılındığını ifade etmektedir. (Kaya, 1993:104-106) Bir diğer Alevî yazar Zelyut ise ramazan orucunun Kur'an anlayışına uymayan bir külfet olduğunu ve Peygamber'in vefatından 200 sene sonra devleti yönetenlerin ve onların çevresinde yer alan sömürücü kesimlerin, kendi çıkarlarına uygun bir toplum oluşturmak için otuz günlük bir oruç ilan ettiklerini iddia eder. Ona göre ramazan ayında üç gün oruç tutulabilir, hatta Kuran'daki bilgiler ramazan orucunun bir gün ile sınırlı olabileceğini gösterir. (Zelyut, 1994:246) Alevî toplumun genelinde ve yöremizde ramazan orucuna karşı bir ilgisizlik söz konusudur. Alevî yazarlardan Kaya bunun nedenleri olarak şunları saymaktadır: Muharrem orucu, Hz. Peygamber ve diğer peygamberler tarafından tutulmuş, Bakara süresinin 183. ve 184. ayetleri ile farz kılınmış olmasına rağmen, Sünnî ulema birtakım mazeretlerle bu oruca karşı çıkmış ve tutturmamaya çalışmışlardır. Buna karşılık olarak ise Alevîlerde ramazan orucunu aynı kefeye koyarak cevap vermiştir. Bir diğer sebep ise Hz. Ali'nin ramazan ayı içinde şehit olmasıdır. Bu sebepten dolayı da bu ayı matemli geçirme inancını ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu ayda Hz. Ali'nin şahadet günü olan 19. günü camilerde hutbe okutulmaması ve cinayeti işleyenlerin lanetlenmemesi, Hz. Ali'ye bağlı Alevîleri bu oruçtan soğutmuştur. Bir başka sebep ise, Alevilerin, Hel-eta (İnsan) süresinin inmesine sebep olan üç günlük orucun ramazan orucuna kaynak olduğu inancını taşırlar. Bu inançla

ramazan ayında sadece üç gün oruç tutarlar. Diğer bir sebep, Alevîler genelde fakir ve yoksul kimselerdir, yiyecek stoku yapamazlar. Aynı zamanda çalışmak zorundadırlar. Bu nedenle kendileri güçsüz duruma düşme korkusundan bu oruca ilgisizdirler. Bir başka sebep ise, muharrem ayının kutsallığına ilişkin Kuran’da yedi ayet bulunmasına rağmen, bu ayetler yok sayılarak “ on bir ayın sultanı ramazan ayı “ ifadesinin kullanılması Alevîleri kızdırmıştır. Onlara göre Kuran’da övülen ay muharrem ayıdır. Kutsal sayılan dört ayın içinde ramazan ayı yoktur. (Kaya, 1993:123-124)

Her şeyden önce yöredeki Alevî toplumunun önemli bölümünde oruç ibadetinin bizatihi kendisine yönelik bir tepki olmayıp, sadece ramazan orucuyla ilgili olarak duyarsız bir tavır ortaya konmaktadır. Yani Alevî toplumunda oruç ibadetine yönelik olumsuz bir tavır takınılmayıp, ortaya koymuş oldukları kayıtsız ve duyarsız tavır tamamen ramazan orucuna yöneliktir. Genelde Alevî toplumunda öteden beri var olan bu kayıtsız ve duyarsız tavır, yöre Alevîlerinde de kendini göstermekte, bundan dolayı ramazan orundan uzak durulmakta gereken önem verilmemektedir. Yöredeki Alevî toplumunda ramazan orucunun dinî bakımından gerekliliğine gereken önem verilmemekle birlikte namaz ibadetine olduğu gibi ramazan orucunun da Kuran da bulunmadığı, bunun Hz. Ömer ya da Emevîler döneminde bir devlet uygulaması olarak icat edildiği gibi görüşlere de yörede rastlanılmamıştır. Yine de Hz. Ali’nin bu ayda şehit edilmesi ve Muaviye’nin buna sevinerek bayram yaptığı gibi iddiaların Alevîler ramazan orucuna bakışında önemli bir etkisi vardır. Tüm bunların yanı sıra genelde duyarsız ve kayıtsız bir tavır takınılsa da mülakatlardan elde ettiğimiz verilere göre yörede Alevîler arasında az da olsa ramazan orucunu tamamen ya da kısmen tutanların bulunduğu gözlemlenmiştir. Ramazan orucunu tutmayanlar herhangi bir şekilde kınanmamakta, ramazan ayında aynı yerde oruçlu kimselerin yanında oruç tutmayanlar rahatça yiyip içebilmektedirler. Yine yörede ramazan orucunu isteyen tutar, isteyen tutmaz, kimi kısmen tutar, kimi tamamen tutar.

Yörede Ramazan orucuna yönelik böyle bir tutum sergilenirken, yöre Alevîlerinin geleneksel olarak tutmuş oldukları başka oruçlar da vardır. Bunlar

Muharrem orucu, Hızır orucu, Kırk sekiz perşembe orucu, Zilhicce orucu gibi oruçlardır.

Muharrem orucu, Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ay olan Muharrem ayında tutulmaktadır. Bu oruç bir yas orucudur ve Türkiye genelinde olduğu gibi, yörede de on iki imam ve Ehl-i Beyt soyuna yapılan baskılar ve zulümleri hatırlamak, onların acılarına ortak olmak ve bu yapılanları kınamak amacıyla on iki gün olarak tutulur. Buradaki on iki günlük oruç bazılarına göre, on iki imamdan dolayı bazılarına göre ise Hz. Hüseyin'in Kerbela çölünde Yezid'in ordularına karşı on iki gün aç ve susuz kaldığı için tutulur. Muharrem orucuna Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün olan on Muharrem gününden on bir gün önce başlanır. Alevîler arasında Muharrem ayı, Ramazan ayından daha önemli kabul edilir. Ayrıca yörede Sünnî kesimde var olan inanç gibi pek çok önemli olayın bu ay içinde vuku bulduğuna inanılır ve bu olaylar da Muharrem ayının ramazan ayından daha önemli olmasının sebepleri olarak gösterilir. Bu ay içinde vuku bulan önemli olaylar ise; Hz. Adem' in bu ay içinde doğup, duasının kabul edilmesi; Hz. Musa'nın kavminin Firavun'un şerrinden kurtulması; Nuh tufanını kopması ve ona inananların kurtulması; Hz. İbrahim'in Nemrut'un ateşinde yanmaması ve Yunus peygamberinde balığın karnından kurtulması olaylarıdır.

Muharrem orucunun tutuluş şekli normal orucun tutuluş şekline benzemez. Muharrem orucu tutulurken et, üzüm vb. besin değeri yüksek yiyeceklerden uzak durulmaktadır. Aynaya bakılmaz, tıraş olunmaz, su içilmez, soğan kesilmez, saç taranmaz, banyo yapılmaz, hayvan kesilmez, yaş odun kesilmez, içki içilmez, eğlence yapılmaz, düğün, nişan yapılmaz, cinsel ilişkide bulunulmaz, cem yapılmaz. Su yerine ayran, hoşaf, çay gibi içecekler alınır. Burada Kerbela da Yezid askerleri tarafından susuz bırakılan Hz. Hüseyin'in susuzluğuna yas tutmak amaçlanır. İçilen bu içeceklerin de kana kana içilmesinden kaçınıldığı ifade edilmiştir. Yine bir şey kesmeme uygulaması da bu ay içinde bıçağın kullanılmamasına yöneliktir. Bıçakla yapılması gereken işlemler elle yapılır. Örneğin; ekmek elle bölünür.

Muharrem orucuna gün ağarmasından bir buçuk iki saat önce sahura kalkılır, akşama kadar yeme içme ve cinsel ilişkiden uzak durulur, akşam gün batımıyla oruç açılır. Orucun niyeti de aynı şekildedir. Bu şekilde tutulan muharrem orucunun sonunda on ikinci gün geleneksel aşure tatlısı yapılır, kurban kesilir, bu arada Muharrem Cemi de icra edilir. Cemde Hz. Hüseyin ve arkadaşları için mersiyeler okunur. Başta Yezid olmak üzere tüm zalimler lanetlenir. Son gün yarım oruç olarak tutulan Muharrem orucu, icra edilen muharrem ceminin bitişine göre öğle vakti açılır. Burada son gün orucun yarım tutulması şu şekildedir. Buna göre on birinci gün akşam iftar edildikten sonra on ikinci gün aşureye kadar yemek yenmez ve aşure ile birlikte oruca son verilir. Daha sonra kesilen kurbanlar hem komşulara pay edilir, hem de ceme katılanlara ikram edilir. Yine ramazan orucunda olduğu gibi yöre Alevileri arasında muharrem orucunu tutmayanlara karşı herhangi bir yaptırım söz konusu değildir. Yani bu orucu tutup tutmamakta herkes serbesttir.

Yöre Alevilerinin tutmuş olduğu bir diğer oruç da Hızır orucudur. Hızır orucu yöre Alevileri arasında şubatta yedi gün olarak tutulmaktadır. Bu orucun sünnet olduğuna inanılmaktadır. Genelde tüm Aleviler tarafından tutulan Hızır orucu yöremizde yedi gün tutulmasına karşın bunun zamanının üç gün olduğunu söyleyenler de vardır. Hızır oruçlarında muharrem orucu ile ilgili olarak söz konusu olan yasaklar yoktur. Akşamları cem yapılır. Oruç bitiminde ise isteyen kurban kesmektedir. Bazı yörelerde Hızır bayramı yapılsa da yörede bu geleneğin terk edildiği ifade edilmiştir. Bu oruçla ilgili olarak Melikof ise, bu orucun şubat ayında bütün Alevilerce tutulduğunu, bu orucun eski Türk geleneklerinden kaynaklanan Hızır kutlamalarının günümüzdeki şekli olarak değerlendirilebileceğini, Hızır bayramının on ikili takvime göre şubat ayına rastlayan, eski Türk yeni yılını karşılamakta olduğunu belirtmiştir. (Melikof, 1994:37)

Yöre Alevilerinin tutmuş olduğu bir başka oruçta, Kırk sekiz Perşembe orucudur. Hz. Peygamber'in perşembe gecesini Mirac'a çıktığı inancından dolayı sünnet olarak tutulduğu ifade edilen perşembe oruçları tüm Aleviler tarafından tutulmaz. Buna daha çok yaşlı kesim dikkat etmektedir. Yine bu orucun bitiminde dileyen şükür kurbanı kesmektedir.

Yörede tutulan bir başka oruç ise Zilhiccede kurbandan önce yedi gün olarak tutulduğu ifade edilen Zilhicce orucudur.

Görüldüğü gibi yörede yaşayan Alevî vatandaşlarımız oruç ibadetiyle ilgili olarak kısmen tuttukları ya da kendi ifadeleriyle isteyenin tutup isteyenin tutmadığı ramazan orucunun yanı sıra, çok önem verdikleri Muharrem orucu, Kırk sekiz perşembe orucu, Zilhicce orucu, Hızır orucu gibi değişik isimlerde ve değişik zamanlarda çeşitli oruçlar tutmaktadırlar. Bunun yanı sıra oruca niyet, sahur, iftar ile ilgili uygulamaları da Sünnilikle aynı doğrultudadır. Farklı olarak Muharrem orucu tutulurken besin değeri yüksek yiyecekler (et, üzüm vb) yenmez. Ayrıca aynaya bakılmaz, tıraş olunmaz, su içilmez, saç kesilmez, banyo yapılmaz, yaş odun kesilmez, eğlence yapılmaz, cinsel ilişkide bulunulmaz, cem yapılmaz, bıçak kullanılmaz. Yine yöre Alevîleri kaza orucu ve kefarete orucu da tutmazlar. Yani Muharrem orucu ve Ramazan orucu ve tutmuş oldukları diğer oruçlar bozulduğunda iade edilmez. Bunun yanı sıra orucu bozan haller Sünnilikle aynı şekildedir.

Sonuç olarak, yöre Alevîlerinin oruç ibadetinin bizatihi kendisine yönelik olumsuz bir tavrının bulunmadığı, orucu bir ibadet türü olarak kabul ettikleri, ancak çoğunun ramazan orucuna duyarsız kalıp tutmadığı ya da kısmen tuttuğu, buna karşılık Alevî geleneğinde önemli bir yeri olan Muharrem orucunun toplumun geneli tarafından tutulduğu, ayrıca bazı kimselerin tuttuğu Hızır orucu, Kırk sekiz Perşembe orucu ve Zilhicce orucu gibi uygulamaları ve isimleri değişik oruçların tutulduğu gözlemlenmiştir.

2.2.4. Hac

İslamiyet'in temel ibadetlerinden biri de hac ibadetidir. Hac, sözlükte "kastetmek, yönelmek " anlamına gelmektedir. Terim olarak hac, "belirli vakitte Arafat'ta bulunma ve usulüne uygun olarak Kâbe'yi tavaf etme" fiillerinden oluşan bir ibadettir. (Üzüm, 2007:145) Hac ibadeti hem mal hem de beden ile yapılan bir ibadet olma özelliğine sahiptir. Yani bu ibadeti yerine getirebilmek için insanın sağlıklı olması, maddî yönden de bu ibadeti yerine getirebilecek yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle yoksul ve fakir olan ya da sağlık açısından sorunları bulunan kimselerin dinimizde bu ibadeti

yerine getirme zorunluluğu yoktur. Sağlıklı olan ve maddî durumu iyi olan Müslümanlar bu ibadeti, Hz. Peygamberin yaşadığı şehirler olan Mekke ve Medine'yi ziyaret ederek yerine getirmektedirler. Hac ile ilgili olarak Alevilerin önemli kaynaklarından *Buyruk*'ta şeriat kapısının üçüncü makamı olan ibadetler zikredilirken hac ibadetine değinilmiş, ibadetlerin Batınî anlamlarına işaret edilen yerde ise, yol mensubunun kendisi gibi yol mensubu olan sufi kardeşine "tecella"sı (görüşmesi) hac olarak ifade edilmiştir. (Bozkurt, 1982:33) Bir başka yerde ise zekât hakkında "Allahu Teâlâ'nın verdiği malın yüz akçede iki buçuk akçe Hakkullahı vardır. Sene be sene vermek gerekir. Zira sonra hesabı ve azabı vardır. (Bozkurt, 1982:118-125)

Ayrıca burada yine yöre Alevîlerinin hac ile ilgili olan tutumlarına geçmeden önce Alevî yazarlardan bazılarının hac ile ilgili görüşlerine değineceğiz. Alevî yazarlardan Haydar Kaya Alevîlerin hac ibadetine karşı olmadıklarını, bunu kabul ettiklerini, haccın Allah'ın emrettiği bir yükümlülük olduğunu ve durumu müsait olanların kutsal mekânları ziyaret etmesi gerektiğini belirtmektedir. (Kaya, 1993:108) Rıza Zelyut ise bu ibadetin birçok unsurunun putperestlikten İslam'a aktarıldığını, Arapların Kâbe'ye kutsallık kazandırmak için pek çok şey uydurduklarını, Alevîlerin Allah'ın mekânının insan kalbi olabileceğine inanarak hacca gitmediklerini ve kalbi kazanmayı hacca gitmek olarak anladıklarını ifade etmiştir. (Zelyut, 1994:250-252)

Hac ibadeti ile ilgili olarak yöredeki Alevî toplumunda namaz ve oruçtaki gibi duyarsız bir yaklaşım sergilenmektedir. Buna göre hac ibadetini İslamiyet'teki gibi kabul edenler olmakla beraber bu ibadet hakkında farklı yorumlar getirenler de olmuştur. Ancak yörede hac ibadeti genel olarak İslamî kabulde olduğu gibi kabul edilir; Diğer ibadetlerde görülen kayıtsız ve duyarsız tavır hac ibadetinde de görülür. Bu noktada Alevî toplumunda yer yer kendini gösteren Bâtını yaklaşım burada da kendini göstermektedir. Buna göre haccın asıl anlamının, insanın gönlünü almak ve onu incitmemektir, şeklinde yorumlar yapılır. Yani hac insanların birbirini ziyaret edip birbirlerinin gönlünü alması olarak düşünülür. Allah'ın asıl mekânı insanın kalbi olarak düşünüldüğünden insanın kalbini kazanmak hacca gitmek anlamına gelir. Ayrıca geleneksel Alevî düşüncesinde insanın kalbi Allah'ın aynası, hazinesi ve

hatta evi olarak kabul edilir. Bu anlamda yere ve göğe sığmayan Allah'ın insanın kalbine sığıldığı kabul edilir. Bu nedenle bir insanın kalbini yıkan Allah'ın evini yıkmış gibi kabul edilir. Yine kişi eline, diline, beline sahip değilse yüz kerede hacca gitse yapılan ibadetin anlamsız olduğuna inanılır. İnsanın gönlünün Kâbe'den üstün olduğu düşüncesi vardır. Bu bağlamda Hacı Bektaşî Veli'ye ait olduğu söylenen "Benim Kâbe'm insandır." sözü sıkça kullanılmaktadır. Bu noktada çevresine yardımda bulunmak, yetime, fakire, yoksula, hastaya bakmak hac olarak telakki edilir. Örneğin mülakatlarımız esnasında "Hastayı ziyaret etmek, Kâbe'yi ziyaret etmek gibidir." şeklindeki ifadelerin kullanılması da hac ibadetine bakışı yansıtmaları açısından dikkat çekicidir. (kişisel görüşme, M.D, 2008)

Bu tür yaklaşımlara rağmen Kâbe'yi ziyaret etmenin gerçek hac olduğuna ve bunun farz olduğuna da inanılmaktadır. Hatta yörede bu ibadeti Kâbe'yi ziyaret ederek gerçek manada yerine getirmiş ve hacı olmuş Alevî vatandaşlarında bulunduğunu belirtmemiz gerekmektedir.

Bununla beraber yöre Alevileri ülkemizde bazı yerleri hac amacıyla ziyaret ettiklerini, mümkün olduğu kadar ziyaret etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu kutsal yerlerden ilki Nevşehir ili, Hacı Bektaş ilçesindeki Hacı Bektaşî Veli türbesidir. İlçe ismini ülkemiz Alevilerinin rehber olarak gördükleri Hacı Bektaşî Veli'den aldığı için her yıl 15-17 ağustos tarihlerinde burada düzenlenen şenliklere yöreden de Aleviler iştirak etmektedir. Burada önce Hacı Bektaşî Veli'nin türbesi ziyaret edilerek tavaf yapılır. Ayrıca Mekke ve Medine'de hac esnasında uygulanan bazı ritüellerin burada da sembolize edildiği anlatılmıştır. Buna göre türbe yakınında "Çilehane" olarak adlandırılan tepeye bazıları Arafat dağı derler; türbeden sonra burası ziyaret edilir. Ayrıca bu tepeden çıkan su kaynağına da önem verilmekte olup "zemzem suyu" olarak adlandırılır. Yine burada bulunan büyük ve geniş bir dilek ağacına çok hürmet edilir ve anlatıldığına göre ağacı kollarıyla kucaklayabilenlerin günahlarının af edildiğine inanılır. Ayrıca ilçe içinde Bektaşlar denilen bir yörede bulunan kayanın çevresi de "şeytan taşlama yeri" olarak kabul edilir. Burada şeytan taşlandıktan sonra kurban kesilir. Burada tüm bunları yapanlar hacca gitmiş gibi, hacı olmuş kabul edilir.

Bu ziyaret yerinin dışında ülkemizde Antalya'nın Elmalı ilçesindeki Abdal Musa türbesi de önemli bir ziyaret yeri olarak görülmektedir. Yine ülkemiz sınırları dışında bulunan Kerbela'daki Hz. Hüseyin türbesi ile Necef şehrindeki Hz. Ali'nin türbesini az da olsa ziyarete gidenler bulunmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra eğer hacca gidilecekse hacca gitmeden önce insanların gönüllerinin hoş tutulup her konu ile ilgili helallik alınarak Kâbe'ye gidilmesi gerektiğine inanılır.

Sonuç olarak yörede hac ibadetini İslam'ın öngördüğü şekilde kabul eden ve bunu bu şekilde uygulayan Alevîler bulunduğu gibi, Bâtîni bir yorumla asıl haccın insanın gönlünü almak, onu incitmemek olduğuna inanan, hac yerine ülkemizde bazı yerleri ve türbeleri ziyaret etmenin hac olduğuna inanan kimselerin varlığı da dikkat çekmiştir.

2.2.5. Zekât

Zekât, namaz, oruç, hac gibi İslam'ın temel ibadet esaslarından biridir. Mahiyeti itibarıyla toplumda yaşayan yoksul, fakir ve kimsesizler ile toplumdaki zengin ve varlıklı kimseler arasında bir bağ kuran; zengin ve varlıklı kimselerin toplumdaki fakir, yoksul ve kimsesizleri gözetmesi, onlara yardımcı olması bağlamında toplumsal yardımlaşma ve kaynaşmayı hedefleyen zekât, önemli bir ibadettir. Genel olarak baktığımızda zekât ibadeti sosyal bir boyuta sahiptir. Amacı toplumda var olan para ve sermayenin toplumun bir kesiminin elinde toplanıp diğer kesimin mağdur olmasını engellemek, toplumda zengin ile fakir arasında bir uçurum oluşmasının önüne geçmek, zengin ve fakir arasında bir bağ kurulmasını sağlamak olan zekât ibadeti bu yönüyle toplumsal ve sosyal adalet ve yardımlaşmayı sağlaması itibarıyla diğer ibadetler arasında ayrı bir yere sahiptir.

İslam dininde bu şekilde açıklanan ve yorumlanan zekât ibadetine genel anlamda Alevîlerin bakış açısına gelince. Öncelikle zekât *Buyruk'ta* şariat kapısının üçüncü makamında ibadetler zikredilirken, zekâta da yer verilmiştir. (Bozkurt, 1982:126) Günümüz Alevî yazarlarından Haydar Kaya'ya göre zekât mal varlığının kırkta birinin kazancı meşrulaştırmak için Allah rızası için

fakirlere dağıtılmasıdır. Günümüzde zekâtın yerine devlete vergi verildiğini, bu sayede devlet eliyle fakirlere ulaşıldığını ifade eder. Ona göre Alevîler fakir ve kimsesizlere Sünnilerden daha fazla yardım etmektedir. Yine yazar Alevîlerin zekâta karşı çıkmadıklarını ifade ederek, eserinde zekâtla ilgili bazı ayetleri (Enfal, 8-41; Bakara, 2-83; En'am, 6-141) sıralamaktadır. (Kaya, 1993:117) Konu ile ilgili olarak Fığlalı'ya göre ise Alevî-Bektaşî toplulukları zekât konusunda Türkiye'deki resmi İslam anlayışından farklı bir yaklaşıma ve yoruma sahiptirler. (Fığlalı, 1994:290) Bir başka Alevî yazar Rıza Zelyut'a göre zekât İslam'ın toplumla ilgili getirdiği en önemli ibadetlerden biridir. İslam'dan önceki dinlerde de yer alan ancak yerine getirilmesi mecbur kılınmayan bu ibadet, İslamiyet'te zenginin fakire vermesi gereken zorunlu bir hak olduğu kabul edilmiştir. Ancak günümüzde mala tapan bazı kimselerin bu ibadeti gereği gibi yerine getirmediğini ifade etmiştir. (Zelyut, 1994:158-159)

Bu kısa girişten sonra yöredeki yaklaşıma gelince, Alevîler bu ibadeti, genel olarak yoksul ve kimsesizlere yardım etmek, onlara destek olmak, sıkıntılarını gidermek problemlerini çözmek olarak algılamakta ve bunu bu şekilde icra etmektedirler. Bir malın zekâtının verilmesi için üzerinden bir yıl geçme şartının olmadığını da ifade edenler olmuştur. Ayrıca zekâtla ilgili olarak ülkemizin değişik yörelerindeki Alevîlerde var olan zekât devlete verilen vergidir, şeklindeki düşünceye yöredeki Alevîler arasında rastlanılamamaktadır. Bu bağlamda yöremizde yoksul, fakir ve kimsesizlere yapılan yardım zekât olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca bu yardım konusunda Sünnilikte olduğu gibi zekât, malın kırkta birinden verilir gibi bir anlayış yoktur. Bunun yerine kişi gönlünden ne kopuyorsa helalinden kazandığı malın bir kısmıyla yoksula, fakire yardım eder ve bu davranış zekât olarak kabul edilerek, sevabı Allah'tan beklenir. Ayrıca yörede pek bilinmese de sadece isim olarak telaffuz edilen ve pek haberdar olunmayan "Hakkullah" diye bilinen zengin kimselerin malının beşte birini dergâh ve türbelere bağışlaması uygulaması da vardır. Bu da bir yardımlaşma türüdür ve Karakazan hakkı, Mürşit hakkı ve Çerağ hakkı olmak üzere üç çeşittir.

Yörede zekât ibadetiyle ilgili olarak mülakatlarımızda "Hakkullah vardır." diyerek hakkullah adı altında zekâtı, bize yoksullara, fakirlere yardım etmek,

sıkıntıda olanların sıkıntılarını gidermek, problemlerini çözmek olarak anlatmışlardır. Bu şekilde Alevî toplumunda var olan yardımlaşma ve dayanışmanın üst düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Mülakatlarımız esnasında bir Alevî vatandaşımızın anlattığına göre köylerinde evi yanan bir komşularına bu yardımlaşma ve dayanışma sayesinde herkes elinden geldiği kadar yardım ederek yanan evinden daha güzel ve daha iyi bir ev yapmışlardır.

Sonuçta yöredeki Alevîler zekât kavramını İslam dininin öngördüğü şekilde değil de daha ziyade sadaka anlamında anlamakta oldukları, yoksul ve kimsesizlere yardımcı olmak, onlara destek vermek, onların sıkıntılarını gidermek, problemlerini çözmek anlamında benimseyip, kendi içlerinde toplumsal bir yardımlaşma ve dayanışma olarak algıladıkları görülmüştür. Bu bağlamda onlar için zekât, nisabı diye bir kavram söz konusu olmayıp, kişi helalinden kazandığı maldan, nakit para ya da yetiştirdiği ürünlerle bu toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya ortak olabilmektir.

2.2.6. Kurban ve Çeşitleri

2.2.6.1. Kurban

Kurban ibadeti Aleviler arasında yaygın bir şekilde yerine getirilen ibadetlerden biridir. İslamiyet bu ibadetin yerine getirilmesinde insanlarla Allah arasında yakınlık kurmayı, insanları Allah'a yaklaştırmayı hedefler. İslamiyet bu ibadetin yerine getirilmesini Kur'an'da, ekonomik gücü yerinde olan Müslümanlardan istemektedir. (Kevser, 108:2) Ayrıca İslam'da kurban ibadetinin yerine getirilmesi özellikle maddî gücü yerinde olanlardan istenmektedir. Maddî gücü yerinde olup da kurban kesmeyenler Hz. Peygamberin hadislerinde değişik şekillerde kınanmaktadır. Örneğin bir hadislerinde Hz. Peygamber (s.a.v) "*Kimin hali vakti yerinde olurda kurban kesmezse, namazgâhlarımıza yaklaşmasın.*" buyurmaktadır. (İbn. Mace, Adahi, 2) Bununla beraber fakir olanların, maddi gücü yerinde olmayanların kurban kesmesi zorunlu değildir. İslam da kurban bir anlamda da, kulun Allah'ın ihsan buyurduğu nimetlere karşı bir şükrüdür.

2.2.6.2. Kurban Çeşitleri

İslam'da bu şekilde anlaşılan kurban ibadeti yöredeki Alevî vatandaşlar arasında da kabul görmekte ve bilinen kurban bayramı kurbanı dışında değişik zamanlarda, değişik isimlerde, değişik amaçlarla kurban kesilerek bu ibadet yerine getirilmektedir. Yörede kurban bayramı dışında kesilen kurbanlar ve kesilme zamanları ve amaçları şunlardır

Muharrem Kurbanı: Muharrem ayı bitiminde kesilir. Kurban kesilen evde toplu halde pişirilerek yenir, evlere de dağıtılır. (Bozkuş, 2006:232) Bu kurban genellikle Muharrem ayının on ikinci gününde Muharrem orucu sonrası kesilir. Yörede genellikle kişisel olarak kesilmektedir. Muharrem kurbanına yöre Alevîleri çok önem vermekte olup, bu ibadeti yerine getirmeye dikkat

etmektedirler. Zira muharrem ayı onlar için çok önemlidir ve bu önemli ayda tutulan oruçtan sonra yapılması gereken bu kurban ibadeti de onlar için çok önemlidir.

Abdal Musa Kurbanı: Bu kurban Hacı Bektaş dervişlerinden evliya Abdal Musa adına kesilmektedir. Toplu olarak ve genellikle kış aylarında kesilir.

Kurban Bayramı Kurbanı: Kurban bayramında kesilir. Yörede yerine getirilmesine dikkat edilmektedir. Kurban etinin pay edilmesi de İslamî inanışta olduğu gibi, bir kısmı eve, bir kısmı komşulara, bir kısmı da fakirlere verilir. Kişisel olarak kesilen bir kurban türüdür.

Musahip Kurbanı: Alevîlikte ahiret kardeşliği olarak bilinen musahiplik bağının tesis edildiği cemde, musahip olacak iki ailenin rehberin önünde görüldüğü zaman kesilir. Toplu halde eti yenir ve bu tören sene de bir ya da birkaç defa yapılır.

Adak Kurbanı: Adak kurbanı, tutulan bir dileği ya da sözü verilmiş bir adağı yerine getirmek için kesilen kurbandır. Adağı adayan kişi tarafından kesilir ve eti dağıtılır. Kişinin niyetine bağlı olarak ne adamışsa o kesilir.

Görgü Kurbanı: Yola giren bir Alevînin giriş töreninde kesmesi gereken kurbandır. (Bozkuş, 2006:232) Bu kurban topluluk içinde yılda bir kez dedeye görülmeyi ve toplum içinde temize çıkmayı isteyen kişinin cem töreninde kesilir. Bu kurban da şahıs olarak kesilir ve eti ceme katılanlara ikram edilir.

Dar Kurbanı: Ölen bir Alevînin yakınları veya musahibi tarafından, onun adına borçlarını ödemek ve kalanlarla helalleştirmek için dede öncülüğünde yapılan kurban törenidir. (Yıldız, 2004:204) Ölen bir kişinin arkasından genellikle öldüğü gün yakınları tarafından icra edilen dardan indirme ayininde kesilen kurbandır. Bu kurbanla beraber rızalık alınarak herkesin ölen kişiye kakını helal etmesi hedeflenir. Bu kurban ritüeli yörede yaygın olarak görülmektedir.

Şükür Kurbanı: Yörede bu kurban kaza geçirmiş ya da bir hastalıktan kurtulmuş olanlar, çocukları askerden veya gurbetten dönmüş olanlar, yeni bir işe girmiş olanlar ya da ev yaptıranlar tarafından kesilmektedir. Kişisel olarak kesilir ve eti komşulara fakirlere dağıtılır.

Afet Kurbanı: Bu kurban ise senede bir defa bahar aylarında değişik afetlerden, kazadan beladan korunmak amacıyla toplu halde kesilmektedir.

Yağmur Kurbanı: Havanın sıcak ve kurak gittiği dönemlerde yapılan yağmur duasında kesilen kurbandır. Toplu halde kesilir ve duaya katılanlara ikram edilir.

Görüldüğü üzere yöredeki Alevîler arasında kurban ritüeli önemli bir yer edinmiştir. Bu ibadet değişik isimlerde, değişik amaçlarla, değişik zamanlarda icra edilmektedir. Yöre Alevîleri arasında kurban ibadeti önemli bir yere sahiptir. Bunun en açık göstergesi değişik isimlerde, değişik zamanlarda, değişik amaçlarla çok sayıda kurban kesiliyor olmasını gösterebiliriz. Ayrıca Alevîler arasında kurban kesmek aynen Sünnî toplumda olduğu gibi herkes için zorunlu değildir. Onlara göre de bu ibadeti sadece gücü yetenlerin yerine getirmesi gerekmektedir.

Ayrıca yörede Alevîler arasında kurban kesimindeki uygulamalar Sünnî toplumunun uygulamalarıyla örtüşmektedir. Buna göre kurban şöyle kesilmektedir. "Öncelikle kurban kesileceği yere incitilmeden getirilir, sonra

fazla incitmeden eziyet etmeden kibleye karşı yatırılır. Tekbir getirilir ve kurban kesecek olan kişi besmele çeker, ilgili ayeti (En'am , 6:162-163) okur ve dua eder, ardından kurban usulüne uygun bir biçimde boğazlanarak kurban kesimi tamamlanır. Ayrıca kurban kanı gelişigüzel akmasın diye önceden bir çukur kazılarak kanı oraya akıtılır. Kurban kesilirken de incitilmemesi için özen gösterilir.

Sonuç olarak yöredeki Alevî topluluklar arasında kurban ritüeline önem verilmekte ve bu ritüel bayram kurbanı, muharrem kurbanı, Abdal Musa kurbanı, görgü kurbanı, adak kurbanı, dar kurbanı, şükür kurbanı, musahip kurbanı, afet kurbanı, yağmur kurbanı gibi değişik isimlerde, değişik zamanlarda ve değişik amaçlarla icra edilmektedir. Ayrıca kimlerin kurban kesebileceği, kurban kesiminde dikkat edilen hususu da Sünnilikte olduğu gibi anlaşılmakta ve gücü yeten kimselerin bu ibadeti yerine getirmesi gerektiğine inanılmaktadır.

2.2.7. Dua

Dua, hemen hemen bütün dinî sistemlerde görülen önemli olgulardan biridir. Dinlerde önemli bir yere sahip olan ve dinlerin özünü oluşturan dua, İslamiyet de önemli bir yere sahiptir. Terim olarak dua, inanan kişinin Allah'a yalvarışı, yakarışıdır. Kişinin Allah'la ilişki kurması ve ondan yardım dilemesi halidir. (Peker, 2000:119) Dua, kişiyi inandığı varlığa yaklaştırma, onunla iletişim kurma, ona sığınma, ondan yardım bekleme gibi önemli fonksiyonlara sahiptir. Dua, bu özellikleriyle kişileri psikolojik açıdan rahatlatır ve daha sağlıklı bir ruhsal yapıya kavuşmasını sağlar. Bu yönüyle de dua, önemli bir işleve sahiptir. Dua, kişisel olarak tek başına yapılabileceği gibi topluluk halinde de yapılabilmektedir. (Yıldız, 2004:158)

İslamiyet'te önemli bir yere sahip olan dua, yöremizde yaşayan Alevî toplumunda da önemli bir yere sahiptir. Zira bu anlayışı benimsemiş olan Alevî vatandaşlarımız yaşamlarının değişik dönemlerinde hem tek olarak hem de topluluk halinde özellikle cem ayinleri esnasında dua ettikleri ve bunu son derece önemsedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra yöre Alevîleri duaların Türkçe yapılması görüşünü savunurlar ve yaşamlarında değişik yer ve

zamanlarda yapmış oldukları dualarını Türkçe olarak yapmaktadırlar. Çeşitli vesilelerle yapmış oldukları dualar sayesinde Allah'a yaklaşıpacaklarına ve O'nun rızasını kazanacaklarına inanırlar. Ayrıca yapmış oldukları Türkçe duaların yanı sıra kabul ettikleri ve zaman zaman yapmış oldukları Arapça dualar da vardır ve bunları hayatlarının değişik safhalarında kullanırlar. Ancak mülakatlar esnasında gözlemlediğimiz kadarıyla duaların Türkçe olmasına dikkat ederler ve yapılan dualar genellikle Hz. Peygamber ve diğer peygamberler, özellikle Ehl-i Beyt ve değişik evliyalara yönelik olarak yapılmaktadır.

Yörede yapılan dualardan bir örnek vermek gerekirse mülakatlarımız esnasında S.D' nin bize okuduğu şu duayı burada nakletmek istiyorum:

“Hidayet kıl bize fazlı hüddadan/ Umarım kurtarır Allah dertten beladan/ Her daim şefaet eyler Muhammed/ İmdat bize Aliyel mürtezadan/ Delil bize Kazım Rızadan/ Şah takî, ben nakî askerim billâh/ Mehdi çıkacak yine evliyadan” (kişisel görüşme, S.D, 2008)

Yöremiz Alevîleri arasında kişinin ve toplum hayatının hemen hemen her anına ilişkin dualar yapıldığı görülmektedir. Dualar belirli şekil ve kalıplarda olmayıp dua yapılan yere ve dua yapan kişiye göre farklılıklar arz etmektedir. Bu bağlamda yöremiz Alevîleri arasında en çok yapılan dualardan birisi de yemek duasıdır ve şöyle yapılmaktadır: “Allah Allah diyelim/ Kadim Allah diyelim/ Hak verdi biz yiyelim/ Sofrası kucağından/ Bereketi ocağından/ Evladı kucağından eksik etmesin/ Münker Hacı Bektaşî Veli yardımcımız olsun veya Hızır yardımcımız olsun” (kişisel görüşme, K.Ö, 2008)

Ayrıca su içtikten sonrada “Cennetullah imam Hasan, şah Hüseyin” diye bir dua okunduğu da gözlemlenmiştir. Burada Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in isimlerinin anılması, onların acı hatıralarını unutmamak ve buna ortak olunmak istenmesindendir. Ayrıca yine bununla ilgili olarak mülakatlarımız esnasında S.A tarafından Hz. Hüseyin'e ait olduğu söylenerek şu söz nakledilmiştir: ”Nerde şehit görürseniz beni hatırlayın, nerde su görürseniz

beni hatırlayın.” (kişisel görüşme, S.A, 2008) Bu bağlamda yöremizde yaşayan Alevilerin su içtikten sonra yaptıkları duaları bu sözle ilişkilendirdikleri de gözlemlenmektedir.

Yörede sıkça yapılan dualardan biri de yağmur duasıdır. Yağmur duası, havaların kurak gittiği, sıcaklıkların yüksek olduğu dönemlerde yağmur yağması için yapılmaktadır. Bu dua genellikle çevredeki yatlarda, yüksek tepelerde, kutsal olarak kabul edilen kayalık veya ağaçlık yerlerde yapılmaktadır. Yağmur duası yapıldığı zaman özellikle kurban kesilmesine dikkat edilir, kurbandsız dua olmaz. Kesilen kurban duaya katılanlara ikram edilir. Yağmur duasın da Arapça ve Türkçe ifadelere birlikte yer verilmekle beraber Türkçe ifadelerin daha fazla bulunduğu ifade edilmiştir.

Yağmur duasının yanı sıra yöremizde asker uğurlarken, cem ayinlerinde, kurban kesimlerinde ve düğünlerde de çeşitli dualar okunmakta ve eskiden beri adet olarak yapılan bu uygulamalar günümüzde de mümkün olduğu kadar sürdürülmeye çalışılmaktadır. Ancak mülakatlarımızda görüştüğümüz kişiler eskiden yapılan bu duaların yeni nesil tarafından terk edilmeye başladığını ve uygulanmasına eskiden olduğu kadar dikkat edilmediğini bu yüzden bu uygulamaların gün geçtikçe terk edildiğini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak yöremiz Alevileri arasında duaya genellikle Türkçe olmakla beraber hayatlarında değişik yer ve zamanlarda çeşitli şekillerde (yemek duası, yağmur duası, asker uğurlamalarda, cem ayinlerinde, düğünlerde vb...) yer verildiği ve bir dua anlayışının var olduğu gözlemlenmiştir.

2.2.8. Niyaz

Kelime olarak “dilekte bulunma, dileme, rica, dua, karşılıklı sevgi gösterisi, saygı ve hürmet” anlamlarına gelen niyaz, ıstılah olarak ise; tarikat ulusuna, büyüğüne ya da tarikatta bir makamı temsil eden şeye, yere bunlar aracılığıyla da Allah’a yalvarma, yakarma biçiminde bir ibadet ya da erkândır. (Üçer, 2005:353) Niyaz, temelde hakka boyun eğerek secde etmek ve O’na yalvarmak anlamına gelmekte olup bu yönüyle duanın bir başka versiyonudur. (Korkmaz, 1993:330) Bektaşilikteki niyaz ise; Tanrı’ya doğaüstü bir varlığa, kutsal sayılan

bir kimseye; bir kimsenin, bir şeyin iyiliği için yakarmak, yalvarmaktır. (Bozkuş, 2006:240) Bir başka tanımlamaya göre niyaz; ikrar töreninde, çerağ uyarma akşamlarında ve mürşit katına varıldığında yapılan bir işlemdir. Burada evvela darda (oda ortasında) peymançeye geçilir, ayak mühürlene mühürlene yürüyerek mürşide varılır. Diz çökülerek evvela sağ, sonra sol dizine niyaz edilir (yani öpülür) sonra eli, kalbi hizasında sol göğsü öpülür. Nihayet postun sağ taraf ön ucu öpülerek ayağa kalkılır. Peymançeye geçip hafif bir reverans (eğilerek selam verme) yaparken mürşid de ona karşı bir secde eder. (Dinçal, 1997:193) Ayrıca yörede yaptığımız mülakatlar esnasında niyazla ilgili olarak, çok sevilen ve sayılan din büyüklerine yönelikte niyaz yapıldığı ve burada gerçekte din büyükleri aracılığıyla aslında asıl niyazın Hakka yapıldığına inanıldığı ifade edilmiştir.

Yöremizde mülakatlar esnasında elde ettiğimiz verilere göre, niyaz genellikle cem ayini başlamadan önce, ceme katılan kimselerin yerlerine oturmadan önce dedenin önünde saygıyla eğilmektir. Buna yöremizde “dara durmak” da denilmektedir. Buna göre mülakatlarımız esnasında görüştüğümüz S.A bize niyazı şu şekilde ifade etmiştir. ” Niyaz, cemde dedenin önünde yeri öpüp ayağa kalkmak ve onun duasını almaktır. Buna dara durmak diyoruz.” Yine S.A’nın ifade ettiğine göre niyazın yöremizde bir başka biçimi de şu şekildedir: “Niyaz, cemde Hz. Muhammed ile on iki imamlardan birinin adı anıldığında sağ elin önce göğse götürülmesi, ardından sağ el başparmağının dudağa değdirilmesinden ibarettir.” (kişisel görüşme, S.A, 2008) Bu şekilleriyle niyaz, din büyüklerine yapılan duayı ifade etmektedir. Buna örnek olarak K.Ö’nün bize naklettiği şu dörtlüğü burada sunmak istiyoruz.

“Aslan Ali Hasan Hüseyin derdin/ Zeynel Bakır Cafer Kazım’a erdin/ Rıza Taki Naki Askeri Mehdiye/ Bir niyaz eyledim.”

Bir başka deyişte ise “Geldi sahip (mehdi) zamanı, er niyaz eyle” diye ifade edilmiştir. Yine mülakatlarımız esnasında S.D tarafından niyazla ilgili olarak “Bizim bir niyazımız sizin bin namazınızdan iyidir.” şeklinde bir ifadede bulunması da yöre Alevîlerinin niyaz anlayışını ve niyaza verdikleri önemi anlatması açısından dikkat çekicidir. (kişisel görüşme,K.Ö, S.D, 2008) Burada

şunu da ifade etmeliyiz ki bu türden ifadelere yöre Alevîleri arasında çok az rastlanılmaktadır.

Görüldüğü üzere niyaz yöremizde daha çok dua olarak anlaşılmakta ve din büyükleri aracılığıyla hakka bir yalvarış yakarış olarak kabul edilmekte ve önemsenmektedir.

Dua ve niyaz arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre duada niyazda temelde Allah'a yalvarma, yakarma, O'ndan yardım isteme, dilekte bulunma amacıyla yapılmaktadır. Bu yönüyle dua ve niyaz birbirine benzemektedir. Ancak duada kişinin direkt olarak, arada kimse olmadan Allah'a yalvarması yakarması, dilekte bulunması söz konusu iken, niyazda tarikat ulusuna, büyüğüne ya da tarikat makamını temsil şeye ve bunlar aracılığıyla Allah'a yalvarma, yakarma vardır.

BÖLÜM 3: GÜLDERE VE İMİRCİK KÖYLERİNDEKİ ALEVİLERİN AHLAK İLKELERİ VE RİTÜELLERİ

Dinlerin inanç ve ibadetlerden sonra konunun bir diğer önemli boyutu ahlak ilkeleridir. Zira sağlam bir inanca sahip olan kimse bu inancı doğrultusunda ibadetlerini gereği gibi yerine getirir veya yerine getirmeye çalışır. Sağlam bir inanca sahip olup, ibadetlerini gereği gibi yerine getiren kişiler ise belli bir ahlakî olgunluk sergilerler. Bunun sonucu olarak dinlerin asıl amaçlarından biri olan ahlaklı bireylerin yetiştirilmesi hedefi gerçekleştirilmiş olur. Ahlaklı kişilerden ise ahlaki değerlere sahip ahlaklı, belli ahlaki kuralları benimsemiş ahlaklı toplumlar meydana gelir. Bu noktada ahlak ilkelerinin temel hedefi, kendisiyle barışık, dürüst, olgun ve çevresindeki insanları incitmeyen, iyi insanlar yetiştirmek ve böyle bireylerden oluşan toplumlar oluşturmaktır. (Yıldız,2004:179)

Bu bağlamda Alevî düşüncesi içinde de ahlaki ilkeler önemli yer tutmaktadır. Alevî toplumu içersinde eskiden beri var olan bir takım ahlaki kurallar kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdürmektedir. Ahlaki ilkeler Alevî toplumunda çok önemsenmekte, belli başlı ahlaki ilkeler uymayan kimseler ise düşkün ilan edilmek gibi yaptırımlarla toplumdan dışlanarak cezalandırılmaktadır. (düşkün ilan etmek gibi)

Çalışmamıza konu olan yöremizde yaşayan Alevi vatandaşlarımızın ahlak anlayışlarını ve bu anlayış çerçevesinde ortaya çıkan ahlak ilkelerini ortaya koymaya gelince bu noktada biz yöremizdeki Alevî vatandaşlarımızın geleneksel Alevî düşüncesinde var olan dört kapı, kırk makam, üç sünnet yedi farz gibi ahlakî ilkeleri hakkında ne bildikleri ve bunları nasıl anlayıp yorumladıkları hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

3.1. Cem Ayini ve Çeşitleri

3.1.1 Cem Ayini

Kelime olarak, Farsça "adet, görenek, kanun, töre, usul, ibadet şekli tören, merasim" anlamlarına gelen ayin ile Arapça "toplanmak, bir araya gelmek"

anlamlarındaki cem kelimesinin ve ayin kelimesinin bir arada kullanılmasıyla oluşan ayin-i cem “toplantı töresi, toplanma, bir araya gelme töreni ” gibi manalara gelmektedir. (Üçer, 2005:355) Cem ayini, Alevî dini yaşantısının merkezinde olan bir ibadettir. Cem ayini Alevîlerin gerçekleştirdikleri toplumsal, inançsal ve kültürel özellikleri olan bir törendir. (Bal, 1997:250) Cem, Anadolu Alevîlerinin, dağ, tarla, orman, bahçe işleri bittiğinde, kış aylarında yaptığı dinî toplantıdır. Ayrıca cem, toplum birliğine, sevgiye, yakınlaşmaya, kaynaşmaya önem verilen, geçimsizliklerin ortadan kaldırıldığı, semahlı, müzikli ibadet şeklidir. (Doğan, 1998:83) Alevî toplumunda cem ayini ibadet hayatlarının da merkezi bir konumdadır. Cem ayinine genel olarak bakıldığında Alevîlerin dinî zihniyetlerinin bu ayinde değişik şekillerde sembolize edildiği görülür. Örneğin; meleklerin Hz. Adem’e secdesi, kırklar meclisi, Hz. Peygamberin miraçta Hz. Ali’nin sırrına ermesi gibi mitolojik inançlar cem ayininde canlandırılır. Ayrıca önemli olan bir husus cemler sayesinde küskünlerin barıştırılması, alacak verecek olaylarının halledilmesi de cemlerin işlevi noktasında önemlidir. Bununla ilgili olarak mülakatlarda ifade edilen ”İp kuşağının sorduğunu, nur kuşaklı sormaz.” ifadesi de bu işlevi anlatmaktadır. Yöre Alevîlerinin sıkça ve özellikle ifade ettiklerine göre bu uygulama sayesinde Alevî toplumunda mahkemelik durumlara rastlanmadığı, mahkemeye başvurulmadığı, problemlerin bu sayede cemlerde halledildiğini ifade edilmiştir. Ayrıca cem ayinlerinde dede tarafından tarikatta görülen hizmetlerin bazı ahlaki kurallara hamledilerek açıklanması Alevîlik’ de ahlak anlayışının oluşmasında da etkili olmuştur. Cem ayinlerinin kökeni genel anlamda mitolojik olarak inanıldığı düşünülen kırklar cemine yani Hz. Ali’nin evinde on iki erkân üzere yapıldığına inanılan ibadetlere dayandırılır. Buna göre ilk cem ayini kırklar meclisinde yapılmıştır. Kırklar cemi Alevî düşüncesinde önemli bir yere sahip olup, birçok inanç ve gelenek buna dayandırılmıştır. Kırklar meclisi ile ilgili olarak ifade edilenlerin dayandırıldığı en önemli kaynak *Buyruk*’tur. *Buyruk*’ta bu olay şöyle anlatılır.

“Hz. Peygamber bir gün miraca giderken ansızın yoluna bir aslan çıkar. Aslan birden kükremeye başlar. Peygamber ne yapacağını şaşırır ve o anda bir ses duyar. ”Ey Muhammed! Aslan senden bir nişan ister, yüzüğünü aslanın ağzına at.” Peygamber yüzüğünü aslanın ağzına atarak, kendisinden istenileni yerine

getirir. Aslan yüzüğü ağzına alınca sakinleşir ve Peygamber de yoluna devam eder. Gökyüzünün katlarını birer birer çıkarak en yüksek kat olan Sidretü'l munteha'ya ulaşır ve orada yüce Allah ile doksan bin kelam konuşur.”

Miraçtan döndüğünde Hz. Muhammed şehirde bir kubbe görür ve yürüyerek oranın kapısına varır, o anda içeriden sesler gelir. Peygamber içeri girmek için kapıyı çalar, o esnada “Kimsin, ne için geldin.” diye içeriden sesler gelir. Hz. Muhammed de “Ben peygamberim, açın içeriye gireyim.” der; İçeriden de “Bizim aramıza peygamber sığmaz, var peygamberliğini ümmetine yap.” derler. Bunun üzerine peygamber geri döner ve o anda bir ses duyar.”Ey Muhammed! O kapıya var.” Bunun üzerine peygamber yine kapıyı çalar. İçeriden yine “ Kim o. ” diye seslenirler, Peygamber de ”Ben Allah’ın nebisiyim, açın içeri gireyim mübarek yüzlerinizi göreyim” der. İçerden “Bizim aramıza nebi sığmaz, ayrıca bize nebi gereklide değildir.” derler. Hz. Peygamber bunun üzerine geri döner tam oradan ayrılırken yine bir ses duyar.”Ey Muhammed! Geri dön ve kapıyı çal.”

Hz. Muhammed geri döner yine kapıyı çalar ve içeriden ses geldiğinde bu defa “Ben yoksulların hizmetkârıyım, bir yoksulum.” deyince kapı açılır ve içerdekiler, ”Hoş geldin, uğurlar getirdin, gelişin kutlu olsun” derler ve içeri alırlar. Hep beraber ayağa kalkarak ona yer gösterirler. O esnada Hz. Ali de oradadır. Peygamber Ali’nin yanına oturur ancak onun Ali olduğunu anlayamaz. Etrafa bakar ve o arada oturanların yirmi ikisinin erkek, on yedisinin kadın olduğunu anlar. Oranın manevi ortamından ciddi anlamda etkilenir, bu yüzden aklına bir takım şeyler takılır ve onlara ”Siz kimlersiniz” diye sorar. Onlarda “Biz kırklarız “ diye karşılık verirler. Peygamber de bunun üzerine “Sizin büyüğünüz, küçüğünüz kim “ der. Kırklar ise ”Bizim büyüğümüz büyüktür; küçüğümüz de büyüktür; bizim kırkımız birdir, birimiz kırktır.” derler. Peygamber o esnada içlerinden birinin olmadığını anlar ve “Ama biriniz eksik, ona ne oldu diye sorar” Kırklar “O birimiz Selman’dır, şu an dışarıda onu da aramızda say” derler. Hz. Muhammed tam ikna olmadığı için kırklardan bunu göstermelerini ister. Bunun üzerine Ali kolunu uzatıp bir neşter vurur ve Ali’nin kolundan kan akmaya başlar. O esnada pencereden bir damla kan içeri girer ve bununda Selman’ın kanı olduğu anlaşılır. Sonra kırklardan biri Ali’nin

kolunu bağlar ve herkesin kanının durduğu görülür. Bunun üzerine Selman-ı Farisi gelir, elinde bir üzüm tanesi vardır. Kırklar bu üzümü getirip peygamberin önüne koyar. "Ey yoksulların hizmetkârı, bir hizmet et de bu üzüm tanesini bize paylaşır, kırk kişiye pay et." derler, o esnada peygamber bu üzüm tanesini nasıl böleyim diye düşünürken Cebrail kanalıyla kendine cennetten nurdan bir tabak gelir. Hz. Peygamber tabağın içine bir damla su koyup üzüm tanesini tabağın içinde ezer şerbet yapar ve tabağı da kırkların önüne koyar. Kırklar hep beraber ondan içerek hep beraber kendilerinden geçip coşarlar. Oturdukları yerden de ayağa kalkarak "Ya Allah" deyip el ele verip semah yaparlar. Hz. Muhammed de onlarla beraber semah yaparken, başındaki başlık yere düşer kırk parçaya ayrılır, kırklar her bir parçasını alıp bellerine kuşanırlar. Ardından Hz. Muhammed kırkların pir ve rehberinin kimler olduğunu sorar. Kırklar da "Pirimiz Şah-ı Merdan-ı Ali, rehberimiz Cebrail (a.s)'dır." derler. Peygamber Ali'yi görür ve onunda orada olduğunu anlar. Ali de o esnada Hz. Muhammed'e doğru yürür. Hz. Muhammed ona yer gösterir. Kırklar da Hz. Muhammed'e katılarak Hz. Ali'ye saygı ile eğilerek yer gösterirler. Bu sırada Hz. Muhammed Ali'nin parmağında miraca giderken aslana verdiği yüzüğü görür. Bunun üzerine Hz. Muhammed çok şaşırır ve arkasından Ali'nin sırrına erer. (Bozkurt, 1982:7-11)

İlyas Üzüm'e göre ayet ve hadislerde temeli olmayan, ancak halk arasında yaygın bir inanç olan cemin kaynağı olarak sunulan bu rivayet bugün de cem toplantılarında hatırlanır, "miraçlama" bölümünde aynen aktarılır, kırk canın üzüm şerbeti içince semaha kalkıp mest olmaları bir grup tarafından temsili olarak icra edilmektedir. (Üzüm, 1997:104) Alevî yazarlardan Rıza Zelyut'a göre ise, cem ayini Anadolu Aleviliğinin en önemli kurumlarından. Sünnî ibadet biçiminin dışlanması cem sayesinde olduğu görüşündedir. Ona göre Asya'da Ahmet Yesevî döneminde bile kadınlı erkekli dinsel toplantılar yapılmaktaydı. Ancak bu toplantıların ilkeli bir biçimde uygulanması ve geliştirilmesi Anadolu'da mümkün olmuştur. Yazara göre cem töreni çok karmaşıktır. Bu uygulama genelde dinsel niteliklidir, ama insanların hem tapınma işlevini, hem ruhen yenilenme, yıkanma eylemini, hem de toplumsal ve bireysel sorgulama işini kapsar. Yine cem yapılırken müzik ön plandadır. Cemin en önemli işlevlerinden biri de cemlerde Alevîlerin dünya işlerinin

sorgulanmasıdır. Cemler Osmanlı döneminde Alevîlerin mahkemeleri gibi çalışmıştır. Alevîler sorunlarını çözmek için asla Osmanlı mahkemelerine başvurmamışlardır. Bu yola başvuranlar düşkün sayılmış ve toplumdan dışlanmışlardır. Alevîler tüm sorunlarını cemlerde çözmüşlerdir. Yazara göre Alevîliği diğer inanç sistemlerinden ayıran en önemli özelliktir. Dünya işleri dünyada halledilir. Kul öte dünyaya ait işleri halletmeden Tanrı'ya borçlu olarak ölürse bu onun sorunudur. Fakat bu dünya işlerini halletmek ve kul borcunu ödemek zorundadır. Yoksa toplumsal yaptırım uygulanıp düşkün ilan edilir. Cemin bir başka özelliği de suçluların ceme alınmamasıdır. Örneğin; bir katil camiye girip namaz kılabilir, fakat ceme asla giremez. İlk cemin imam Cafer Sadık döneminde yapıldığı sanılmaktadır. Zelyut, Cemi İran'ın Sasani padişahlarından Cem'in adına bağlamanın mümkün olmadığı görüşündedir. (Zelyut, 1994:183-207)

Alevî yazarlardan Haydar Kaya'ya göre ise, Peygamber ilminin kapısı Ali, bu ilmi kendisine bağlanan kırk muhibbine öğretmiştir. Bu kırklar, İslam tasavvufunun ve tarikat silsilesinin başlangıcı olarak kabul edildiklerinden, Alevîlerce kutsal sayılırlar. İlk ayin-i cem, ilk semah, ilk şerbet, ilk tevhid (Tanrı'yı anarak ayakta durmak) kırklarla başlamıştır. Bunlar şekilcilikten kaçınıp aşk ve vecd yolu ile Tanrı'ya ulaşmanın yolunu açmışlar, gösteriş ve dedikodudan uzak tutulması gereken bu yol onlar tarafından gizli tutulmuştur. Tanrı'nın, "sakla kulum beni, saklayayım seni," kutsal sözü tarikatın düsturu haline gelmiştir. Yazar daha sonra ise az önce aktardığımız Hz. Muhammed'in kırklara katılması olayını anlatmaktadır. (Kaya, 1993:343-347)

Alevî yazar Nejat Birdoğan eserinde cami ve cemi karşılaştırmıştır. Buna göre Cami'nin amacı ne ise, Cem'in amacı da odur. Cemlerin farklı olmalarından dolayı amaçları da farklıdır. Ama temelde ikisinin de ortak amacı, insanı toplum birliğini ve ortak sevgiye götürmektir. Dolayısıyla cemlerde barış, kardeşlik ve güzel sanat vardır. (Birdoğan, 1990:233-249)

Cemin uygulanışına gelince cemde bazı önemli ritüeller on iki hizmet olarak canlandırılmaktadır. Cem ayinleri on iki imamı sembolize ettiğine inanılan on

iki hizmetin gerçekleştirilmesiyle icra edilir. On iki hizmet çok önemsenir ve cemlerde eksiksiz yerine getirilir.

Cemdeki on iki hizmet şunlardır:

- 1) Mürşit (dede): Cemi yöneten, Hz. Peygamberin soyundan geldiğine inanılan kişidir.
- 2) Rehber: Dedeye yardımcı olan kişidir. Aynı zamanda ceme katılanlara da yardımcı olur.
- 3) Peyik (davetçi): Cemden önce ve sonra haberleşmeyi sağlar.
- 4) Bekçi (kapıcı): Ceme gelenlerin güvenliğini sağlar.
- 5) Gözcü: Rehberin yardımcısıdır. Cemde düzen ve sükûneti sağlar.
- 6) İznikçi (meydancı): Ceme katılanların oturuş düzenini sağlar ve cem evinin postunun temizliğinden sorumludur.
- 7) Zakir (âşık): Cemde saz çalıp düvaz imam okur.
- 8) Ferraş (süpürgeci): Cem evinin temizliğini sağlar, cem esnasındaki temizlik erkânının da yerine getirir.
- 9) Çerağcı (delilci): Çerağın uyandırılmasından, meydanın aydınlatılmasından sorumludur.
- 10) Sakka (ibrikçi): Cem evinde su, şerbet ve dolu sunar.
- 11) Pervane (semahçı): Semah görevini yerine getirir.
- 12) Sofra (kurbancı, lokmacı): Kurban ve yemek işlerine bakar. (Bozkurt, 1982:136)

Cem öncesi ve sonrasında uyulması gereken kurallar vardır. Bunlar şunlardır. Düşkün ilan edilenler ceme alınmaz. Boy abdesti ve tarikat abdesti alınarak ceme gidilir. Ceme eli boş gidilmez. Yiyecek içecek bir şeyler götürülür. Başlar kapalı olur. Belli bir düzene göre oturulur. Oturuş düzeni şu şekildedir: Dede

başköşeye oturur. Halka erkeklerden oluşur. Halka etrafındakiler erkekler önde, kadınlar arkada oturur. Cemde sükûneti bozacak davranışlardan kaçınılır.

Mülakat ve gözlemlerde elde edilen bilgilere göre bir cem töreni şu şekilde icra edilir. "On iki hizmet sahipleri araç gereci hazırlar. Peyikler canlara cemin olduğunu duyururlar. Duyuruyu alanlar cem hazırlığı yaparlar. Cem evine gelen canlar önce dedeye niyaz ederler. Peymançeye durarak dededen dua alırlar. Sonra gözcü tarafından kendilerine gösterilen yere otururlar. Bunun ardından canlar toplanınca cem ayini başlar. Cemi açarken dede "Allah, Allah! Akşamlar hayrola, hayırlar feth ola, şerler def ola, hizmetler kabul ola, muradımız hâsıl ola..." diye devam eden dua okur. Daha sonra tüm hizmet sahipleri dedenin önünde dara dururlar, dede onları dualar. Hizmet sahipleri daha sonra hepsi yerlerini alır. Ardından Seyyid-i Ferraş denilen süpürgeci, boş olan meydana gelir ve bir deyişle beraber sembolik olarak zaten temiz olan meydana süpürür. Ardında dedenin karşısında dara durur. Dara durmayı ferraş ve diğerleri şöyle yapar: sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağına değecek şekilde durur, bu sırada sağ kolu kalbinin üzerinde sol kolu da serbest bir şekilde durur. Ayrıca başı ve vücudu da hafif öne eğik durumdadır. Dede ona dua okur. Ardından Selman-ı Pak olarak da bilinen saka gelir. O da bir gülbank okur ve ardından "Selman suyu" olarak da bilinen suyla önce kendi elini yıkar, sonrada sırayla herkesin eline su döker, eline su dökülenler yüzlerine de sürerler. (Bu Alevîlikte tarikat abdestidir.) Ardından dede onları dualar. Ardından çerağcı gelir ve bir mum yakar ve Nur suresinin 35. Ayetini "*Allahu nûrussemâvati ve'l erdi, meselü nrühî kemişkâtin fîha misbahun elmisbahu fî zücacetin, ezzücacetü keenneha dürriyyün yûgadü min şeceratin mübâraкетин zeytûnetin la şergiyyetin vela garbiyyetin yekadü zeytüha yüdü velev lem temseshü narun nûrün ala nûr yehdillahu linûrihi men yeşau, ve yedribullahü'l emsale linnasi,vellahü bi külli şey'in alîm.*" okur. Yakılan mum, cem esnasında söndürülmez. Bu sırada dede cemde bulunanları salâvat getirmeye çağırır. Salâvattan sonra dede çerağcıya da dua okur. Âşık da hem saz çalar, hem düvazlar okur. Canlar da bu arada huşu içinde sağa sola salınır. Sonra saka gelerek daha önce dede tarafından dualanmış suyu canlara dağıtır. Herkes ondan şifa niyetine bir yudum içer. İçmeyenlerin de üzerine serpilir. Dede

duasını yapar, âşıkta peşinden düvazlar okur. (Hz. Hüseyin'i anmak, O'nu methetmek için) Bu esnada oluşan manevî ortamda canlar hüzünlenir, gözyaşı döker. Arkasından semaha durulur ve kırklar meclisi sembolize edilir. Bunu iki erkek, iki kadın dört kişi semaha durarak sembolize eder. Bunu dedenin etrafında üç ya da dört kez dönerek yaparlar ve asla dedeye sırtlarını dönmezler. Âşık bu sırada düvaz okumaya devam eder. Sonra dede semaha katılanlara da dua eder, ardından âşık miraçlamayı okur. (Miraçlama Hz. Muhammed'in miraca çıkışının ve kırklar meclisine katılışının şiirsel bir şekilde anlatılmasıdır.) Daha sonra dede ceme katılanlar "aşkınız cemal, cemaliniz kemal olsun" derler ve "Eksik geldik cem birliğine, düşman körlüğüne" şeklinde ya da başka ifadelerle dua edilir. Ardından Hz. Muhammed'e salâvat getirilerek daha önceden kesilmiş dede tarafından dualanmış kurbanlar sofracı tarafından ikram edilir. Sofracı da dededen dua alır. Yemeğin sonunda dede tekrar dua yapar ve cem tamamlanmış olur.

Cemler belirli bir zamanda yapılmamakla beraber genellikle kış aylarında perşembe geceleri yapılır. Yöredeki köylerde dede bulunmadığı için köylerin bağlı bulunduğu Tokat Erbaa Keçeci Baba ocağından gelen dedeler sayesinde cem ayinleri icra edilmektedir.

Burada cem ayinlerinde yapılan semah on iki hizmetten biri sayılmakta ve çok önemsenmektedir. Semahın kaynağı olarak kırklar meclisi gösterilmektedir. Buna göre ilk semah kırklar meclisinde yapılmıştır. Burada semah Hz. Muhammed, Hz. Ali ve kırkların pervaz dönmeleriyle başlamıştır. Ayrıca semah Alevîler açısından kırklar meclisini ve Hz. Muhammed'in miracını sembolize eder.

Alevî yazarlardan Haydar Kaya'ya göre semah, ilahi aşkı ruhunda duymaya, o aşkla O'nun güzel isimlerinden herhangi birisini anarak ayakta dönmeye denir. Semah miracı sembolize eder. Bu nedenle üç aşamalı olarak yapılır. Semah eden zat, Tanrı aşkıyla kendinden geçmiş, Tanrı aşkıyla bütünleşmiş, başka bir varlık haline dönüşmüş ve kötü duyguları silmiş olur. Düşkünler semaha giremez. Semah tek olmasına rağmen yörelere göre farklı isimler alabilir. Kırklar semahı, turna semahı gibi. Yazara göre semah İnancı kırklara

dayanmaktadır. Bu anlamda tasavvuf kaynaklarında cennetle müjdelen Cafer Tayyar'ın sevinçten dolayı dönmeye başladığı nakledilir. Semahın bir ibadet olduğuna dair, “*Onlar ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'ı anarlar.*” (Ali İmran 3-191) gösterilmektedir. (Kaya, 1993:347-352)

Buraya kadar cem, cemin kaynağı ve buna ilişkin bazı yazarların görüşlerini zikrettikten sonra cem çeşitleri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

3.1.2. Cem Çeşitleri

Yöremizde yapılan cem ayinleri, Abdal Musa (birlik cemi), ikrar verme cemi, görgü (sorgu) cemi, muharrem cemi ve musahiplik cemi olmak üzere beş çeşittir. Şimdi bu cemlerin ne zaman, ne amaçla, ne kadar süre ile yapıldığını kısaca açıklayacağız.

İkrar Verme Cemi: Topluluk içinde bir kişinin isteğe bağlı olarak Alevî yoluna girmesi amacıyla yapılmaktadır. Kişi bunun için ceme gelmeden önce gusül abdesti alarak hazırlanır. Dede öncülüğünde yapılan cemde kişi eline, diline, beline sahip olacağına söz vererek yola girmiş olur. Cem sonunda kurban kesilerek ceme katılanlara ikram edilir. Alevilikte kişi görülmeden ikrar vermeden yola girmiş sayılmaz. Cemin günümüzde uygulanan bir çeşidi değildir.

Abdal Musa Cemi: Yöremizde birlik cemi olarak bilinen Abdal Musa cemi yılda bir kez kış aylarında yapılır. Amaç küskünleri barıştırmak, helalleştirmek ve birlik ve beraberliği sağlamaktır. Yine dede öncülüğünde yapılan cemin ardından kurban kesilir ve eti ceme katılanlara ikram edilir. Yöremizde yapılmakta olan bir cem çeşididir.

Görgü Cemi: Buradaki amaç topluluk içinden isteyen kişi ya da kişilerin piri önünde ikrarını tazelemesi, toplum önünde temize çıkmasıdır. Kişi ya da kişiler yapmış olduklarından sorguya çekilir. Bir suçu ya da günahı varsa tespit edilip çeşitli cezalara çarptırılırlar. Eğer suçlar zina, adam öldürme gibi büyük suçlarsa, kişi düşkün ilan edilerek toplumdan dışlanır. Yine cemin sonunda kurban kesilerek topluluk olarak yenir.

Musahiplik Cemi: Yörede bilinen fakat fazla yapılmayan bir cemdir. Musahip olacak olan evli iki çiftin öncülük ettiği ekonomik ve sosyal yönden birbirine yakın olan iki ailenin isteği üzerine dede öncülüğünde yapılır. Bitiminde kurban kesilerek ceme katılanlara ikramda bulunulur. Musahiplik önemli bir kurumdur. Musahiplik iki erkeğin veya evli çiftin dünya-ahiret kardeşi olmalarıdır. Musahip olanlardan erkekler birbirlerine kardeş, eşlerine bacı diye seslenirler. Bunların çocukları birbirleri ile evlenemezler. Birbirlerine iyi ve kötü günlerde maddi ve manevi yardımcıdırlar. (Bozkuş, 2006:252)

Muharrem Cemi: Muharrem orucunun bittiği on ikinci günde Hz. Hüseyin ve on iki imam hürmetine yapılır. Yine bitiminde kurban kesilir. Bunun yanı sıra geleneksel aşure tatlısı yapılır.

Yörede eski canlılığında olmasa da cem ayinlerinin düzenlendiği belirtilmiştir. Bunun sebebi yeni neslin pek fazla cemlere iştirak etmemesi, göç nedeniyle nüfusun azalması ve yöredeki Alevi köylerinde dede bulunmaması olarak dile getirilmiştir.

Sonuç olarak yörede de cem ayini Alevî vatandaşlarımızın ibadet hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Cem ayini esnasında yapılanlar sayesinde birlik ve beraberliğin sağlandığı; dargın, küskünlerin barıştırıldığı; sorunların halledildiği; alınan tarikat abdesti sayesinde günah işlememeye söz verildiği; “halka namazı” sayesinde Allah’a dua edildiği, niyazlarda bulunulduğu; Ehl-i Beyt ve Hz. Muhammed anılarak salatü selam getirildiği ifade edilmiştir. Tüm bunların yanı sıra yöredeki Alevî köylerinde dede bulunmadığı için, cemlerin çok fazla yapılmadığı, yılda bir kere de olsa yapılarak bu geleneğin devam ettirilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Zira bu köylerde genç nüfusun az olması, köylerde ikamet edenlerin genelde yaşlılar olması, eğitim düzeylerinin düşük olması da yöredeki diğer Alevî gelenek ve göreneklerinin gün geçtikçe unutulmaya, terk edilmeye başlandığı ve cemlerinde eski canlılığında yüksek katılımlı olmadığı gözlemlenmiştir.

3.2. Dört Kapı Kırk Makam

Dört kapı kırk makam geleneksel Alevî düşüncesinde temel ahlak anlayışını ve bu anlayış paralelinde ortaya çıkan ahlak ilkelerini ifade etmektedir. Özünde tasavvufi bir karakter taşıyan Alevîlikte, tasavvufi inançlar Allah'a ulaşmanın manevî aşamaları olarak kabul edilen dört kapı ve kırk makamla ifade edilmiştir. (Bozkuş, 2006:283) Dört kapı kırk makamla ilgili olarak Alevî yazarlar farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Bir yoruma göre "Bektaşiler, şeriatı, anadan doğmak; tarikatı, ikrar vermek; marifeti, nefsini bilmek; Hakikati ise, hakkı kendi öz vücudunda bulmaktır" diye anlamışlardır. Kırk makamdan ise, "bir kapıdan diğer bir kapıya geçebilmek için, arada atılan düzgünce adımları, yerine getirilen uygunca şartları" anlamışlardır.

Yine Alevî yazarlardan Nejat Birdoğan'a göre, şeriat kapısı, doğru inanç ve uygulama ile hizmet olup, Yüce Tanrı'nın yüzünü görmek, insanlara yararlı olup saygı göstermek ve şeriat kantarında doğru olup, şeriat ehlini aşağı görmemektir. Tarikat kapısı, tarikatın gerektirdiği işlerde uzun yıllar hizmet ile gönül dileğini bulup, tarikat ehline muratlarını vermek, velilik göstermek ve bu yönle de tarikat kantarında doğru tartılmaktır. Marifet kapısı, Allah'ı tanıyıp söylemek, başkasının ayıbını örtmek, gönül muradını sezinleyip açık ve gizli olan her şeyi bilenlere hizmet etmek, Yüce Tanrı'nın nurunu her yerde görmektir. Hakikat kapısı, gerçeklerin ışığı ile kendinden geçip, Tanrısı ile kendisi arasında perdeleri ve uzaklıkları kaldırıp sırrın sırrına ermektir. Peygamberin sözü şeriat, eylemleri tarikat, içinde bulunduğu durumlar marifet ve sırrı da hakikattir. Şeriat farzdır, tarikat vaciptir, marifet sünnettir, hakikat nevafildir. Şeriat anadır, tarikat babadır, marifet oğuldur, hakikat oğlun oğludur. Dört kapıdan amaç, benliğin yok olmasıdır. Birlik bu kapıları aşmakla sağlanır. Bu kapıların kırk makamı ise şöyledir. Bu kırk makamdan Onu musahip makamı, onu mürebbi (rehber) makamı, onu mürşid makamı, onu da muhabbet makamıdır. (Birdoğan, 1990:324,332)

Yöremiz Alevîleri dört kapı kırk makamla ilgili bilgilerini birçoğunun elinde bulunan *Buyruk* adlı eserden, dedelerden duyduklarından ve kendi aralarında bilgili kabul ettikleri kimselerden elde etmişlerdir. Şunu da belirtmemiz

gerekir ki, mülakatlarımız esnasında gözlemlediğimiz kadarıyla yöre Alevîleri arasında dört kapı kırk makam genel olarak bilinmekte ancak içeriği tam olarak ifade edilememektedir.

Bu noktada yörede her evde bulunan Alevî kaynaklarından *Buyruk*'ta dört kapı kırk makamla ilgili şunlar anlatılmaktadır: İlk kapı şeriat kapısıdır, on makamdan oluşur. Birinci makam iman etmek; ikinci makam ilim öğrenmek; üçüncü makam ibadet etmek; dördüncü makam helal kazanç elde etmek; beşinci makam haram şeylerden kaçınmak; altıncı makam kişinin hayız ve nifas durumunda olan hanımına yaklaşmaması; yedinci makam şeriat evine girmek; sekizinci makam insanlara karşı şefaati olmak; dokuzuncu makam temiz yiyip, temiz giyinmek; onuncu makam iyilik yapmaktır.

İkinci kapı tarikat kapısıdır. On makamı şunlardır: Birinci makam bir mürşitten el alıp tövbe etmek; ikinci makam talip olmak; üçüncü makam dünya nimetlerine fazla bağlanmamak; dördüncü makam sabırlı olmak; beşinci makam insanlar hürmet göstermek; altıncı makam korku; yedinci makam umut kesmemek; sekizinci makam hidayet üzere olmak; dokuzuncu makam toplum içinde uyumlu olmak; onuncu makam aşk, şevk ve sefadır.

Üçüncü kapı marifet kapısıdır. On makamdan oluşur. Makamları şunlardır: Birinci makam edep; ikinci makam heybet; üçüncü makam sabır; dördüncü makam kanaat sahibi olmak; beşinci makam utanmak; altıncı makam cömertlik; yedinci makam ilim; sekizinci makam yüce Allah'a teslim ve rızada bulunmak; dokuzuncu makam marifet; onuncu makam kendi özünü bilmektir.

Dördüncü kapı hakikat kapısıdır. On makamdan oluşur. Makamları şunlardır: Birinci makam türap olmak; ikinci makam hiçbir şeyi hor görmemek; üçüncü makam eline, diline, beline sahip olmak; dördüncü makam emniyet; beşinci makam tevekkül; altıncı makam sohbet; yedinci makam sır; sekizinci makam rıza; dokuzuncu makam tefekkür; onuncu makam Tanrı hasretini kalpte canlı tutmaktır. (Bozkurt, 1982:125,131) Dört kapı kırk makamın içeriğine genel olarak bakıldığında, tasavvufî bir ahlak anlayışının kendini gösterdiği görülmektedir. Yine *Buyruk*'ta yer yer Kuran ayetleriyle temellendirilerek sayılan kapı ve makamlar temelde imanî, tasavvufî ve ahlakî kavramlar

olmakla birlikte, bunlardan özellikle ilk kapının farklı biçimlerde yorumlanması dikkat çekmektedir. (Üzüm, 2007:134)

Yörede dört kapı kırk makam bilinmekte ancak sadece dört kapının ismi herkes tarafından sayılabilmektedirken, makamların isimleri sayılamamakta ya da eksik ve rastgele sayılmaktadır. Bunun yanı sıra hakikat kapısının üçüncü makamı olan, eline, diline, beline sahip olmak ilkesi mülakatlarımız esnasında ahlakî kurallar ile ilgili yaptığımız görüşmelerde sıkça ifade edilmiştir. Yöre Alevîlerinin ahlak anlayışının temelini bu ilkeye dayandığını ifade etmemiz pek de yanlış bir tespit değildir. Zira ahlak anlayışlarıyla ilgili olarak sohbetlerimiz esnasında sorular yönelttiğimizde ahlakın temel ilkesinin bu ilke olduğu, bu ilkenin gereğini yerine getiren kişinin diğer ahlakî ilkeleri de kolayca uygulayabileceği, bu ilkeyi ihlal edenlerin ise ahlakî değerlerden yoksun olacağı, hatta yapmış olduğu ibadetlerin de hiçbir değerinin olmayacağı ifade edilmiştir. Bu bağlamda bu ilkeyi ise şöyle açıklamışlardır: Eline sahip olmak el ile hırsızlık yapmamak, kimseye zarar vermemek, adam öldürmemektir. Diğer bir deyişle eline sahip olmak el ile hiçbir kötülük işlememek, insanlara zarar vermemek ve adam öldürmemek, cana kıymamak anlamına gelmektedir. Diline sahip olmak ise, yalan söylememek, dil ile başkalarına zarar vermemek, gıybet, dedi-kodu yapmamak olarak yorumlanmıştır. Beline sahip olmak ise, namuslu olmak zina etmemek olarak anlaşılmaktadır. Hem kendi namusuna sahip çıkmak, hem de başkalarının namusuna göz dikmemek olarak anlaşılmaktadır. Bu ilkeye uymayanlar toplum tarafından dışlanarak düşkün ilan edilmekte ve bu şekilde cezalandırılmaktadır.

Ancak bu makamlar konusunda şu husus dikkat çekicidir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin *Makalat* ında ve *Buyruk'ta* kırk makam adı altında kırk kural zikredilmektedir. Mürid bu kurallardan birisini eksik yaparsa, o zaman talip olmaktan düşmektedir ya da tövbe edip yeniden yapmaya çalışmalıdır. Oysaki Anadolu Alevîlerinin ve yöre Alevîlerimizin çoğu namaz ve oruçla ilgili ibadetleri kendilerine göre yorumlamakta ve ilgisiz kalmaktadır. Öte yandan Alevîlerin bir kısmı haccı “Pir kapısı” olarak tanımlamış şeriat ise, yolun

kendine özgü kuralları ve evlenmek anlamında anlaşılmıştır. (Birdoğan, 1990:326)

Sonuçta yöremiz Alevîleri ahlak anlayışlarını anlatırken genelde dört kapı kırk makamdan ana başlıklar halinde bahsetmekte, dört kapı hemen herkes tarafından ezbere sayılmakta, fakat makamları ise karışık ve eksik olarak sayılabilmekte ya da sayılamaktadır. Yörede teorik olarak tam bilinmeyen dört kapı kırk makamın pratikte uygulamasının tam olmadığı da bir gerçektir. Bu gerçek mülakatlarımız esnasında da açıkça ifade edilmiştir. Zira bugünkü Alevî kesim içerisinde dört kapı-kırk makamın hakkını veren “kâmil insan” vasfını taşıyan kimseler bir elin parmaklarını geçmez. Halk bir tarafa, dede ve Alevî ileri gelenlerinin de çoğu kendisini ruhi yönden geliştirme ve Hakk’a ulaştırmaya çalışma eğiliminde değildir. (Üzüm, 1997:94) Bunun yanı sıra hakikat kapısının üçüncü makamı olan eline, diline, beline sahip olmak ilkesi ise yöre Alevîlerinin ahlak anlayışının temelini oluşturmakta ve ahlak ilkeleriyle ilgili yorumlarını genelde bu ilkeye dayandırmaktadırlar.

3.3. Üç Sünnet -Yedi Farz

Geleneksel Alevî düşünce ve inanç sisteminde önemli bir yere sahip konulardan biri de üç sünnet-yedi farz konusudur. Üç sünnet-yedi farz anlayışı, dört kapı kırk makamla birlikte Alevîliğin ahlak anlayışını oluşturmaktadır. Bununla beraber üç sünnet-yedi farz kavramına karşı Alevî yazarların bir kısmı olumlu tavır takınarak eserlerinde yer verirken, bir kısmı da olumsuz tavır takınarak eserlerinde ya kısmen yer vermişler ya da hiç yer vermeyerek ilgisiz kalmışlardır. Yine bu kavrama karşı olumlu tavır takınıp eserlerinde yer veren yazarlar “olumluluk” un en alt düzeyinde bulunmaktadır. Şöyle ki; bu yazarlardan hiç birisi konunun önemini vurgulayan, taliplerin bu kurallara uyması gerektiğini söyleyen, toplumda bu esasların büyük ölçüde terke uğramasından kaygılanıp ısrarla “canlar” ı bunları hayata geçirmeyi teşvik eden bir söylem içinde görünmemektedir. (Üzüm, 2002:142)

Buyruk'ta geçen üç sünnet-yedi farz şu şekildedir: Birinci sünnet Tanrı'dır. İnananların Tanrı adını dillerinden, sevgisini gönüllerinden düşürmemeleri gerekir. İkinci sünnet Muhammed'dir (Muhammed'in ahlak anlayışına sahip

olmak). Bunun gereği kin, büyülenme ve düşmanlığı yürekten atmak, toplumla uyum içinde olmaktır. Üçüncü sünnet Ali'dir (Ali'nin yoluna girmek). Bunun gereği de, Muhammed-Ali'nin yoluna gönül rızası ile teslim olmaktır.

Yedi farz şunlardır: Birinci farz musahip edinmektir. Musahiplikte malı mala, canı cana katmak, birbirinden gizlisi saklısı olmamak esastır. İkinci farz mürebbiye düşmektir. Mürebbiye düşmekten amaç Hak kazanında pişmektir. Üçüncü farz rehber sahibi olmaktır. Rehber, Hak yolunun kılavuzudur. Candan geçip Haktan geçmeyen sofu, rehber ile Hakka ulaşır. Dördüncü farz Mürşiddir. Mürşid, hak yolunun Güneşi'dir. Beşinci farz aşına bulmaktır. Altıncı farz peşine olmaktır. Yedinci farz çeğildeşi olmaktır. Bu yedi farz tarikat evinin direğidir. Onlarsız bir sofu, ceme giremez. (Bozkurt, 1982:132,133) Yöre Alevîlerinin Buyruk'ta geçen aşına bulmak, peşine olmak, çeğildeşi olmak gibi ifadelerin ne anlama geldiğini bilmedikleri tespit edilmiştir.

Yörede genellikle yaşlı kesim tarafından bilinen ve sayılan üç sünnet-yedi farz, *Buyruk'ta* ifade edilen anlayışla örtüşmektedir. Bu anlayışın İmam Cafer-i Sadık tarafından formüle edildiğine ve mutlaka yerine getirilmesi gerektiğine inanılır. (Yıldız, 2004:185) Dört kapı kırk makamda olduğu gibi üç sünnet-yedi farz da tasavvufi bir anlayışla ele alınmakta ve yorumlanmaktadır. Üç sünnet-yedi farz anlayışı yörede yaptığımız mülakatlarda aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Üç sünnet genelde Allah sünneti, peygamber sünneti, evliya sünneti olarak ifade edilmiştir ve şöyle açıklanmıştır:

Allah sünneti: Allah birdir. O'na iman ederiz ve emirlerini yerine getiririz.

Peygamber sünneti: Peygambere iman edip, O'nu on iki imamın mürşidi saymaktır.

Evliya (ALİ) sünneti: türap olmak alçak gönüllü olup herkese iyi davranmak, kötülük yapana bile iyilik yapmak olarak ifade edilmiştir.

Yörede yedi farz ile ilgili olarak Allah' ın insan yüzünde tezahür eden yedi emaresi, iki göz, iki kulak, iki burun, bir de ağız sayılmış ve bunlarla ilgili olarak gurur, hırs, kibir, tamah, nefis, kin, buğz gibi yedi kötü hasletten uzak durmak kastedilmiş, ayrıca duyu organlarına sahip olunma yani, ağızla kötü

söz söylenmemesi, burnuyla kötü kokular koklamaması, burnunu kötü işlere sokmaması, gözleriyle kötü şeyleri görmemesi, kulaklarıyla kötü sözler işitip onları kabul etmemesi olarak açıklanmıştır.

Sonuç olarak yörede üç sünnet-yedi farz bu şekilde ifade edilmiştir. Alevî anlayışta üç sünnet-yedi farz da tasavvufî kalıplar içerisine anlaşılmış ve yorumlanmıştır. Üç sünnet ve yedi farz, Alevî inanisında yöreden yöreye farklı şekillerde anlaşılmış ve ifade edilmiştir. Zira ana kaynakta önemli bir kavram olarak yer alan “üç sünnet-yedi farz” günümüz Alevî yazarlarının bir kısmının eserinde yer alırken, genelde diğer Alevî yazarlar kavrama karşı genellikle ilgisiz bir tavır sergilemişlerdir. Alevî yazarların söz konusu kavrama genellikle ilgisiz kalmasının başlıca sebebi bu kavram içinde yer alan ilke ve erkânın “kapalı toplum hayatı” şartlarına göre düzenlenmiş esaslar olması, toplumun kent ortamına geçişiyle birlikte sosyal işlevini kaybeden bu ilke ve erkân doğal olarak devre dışı kalmasıdır. Sonuç olarak Alevî toplumunun ileri gelenleri Alevî mirasını tarihi ve otantik yapısını dikkate alarak yeniden inşa etmedikçe, sadece üç sünnet-yedi farz kavramı değil, zamanla Aleviliğin bütün geleneksel yapı ve anlayışları sembolikleşecek gibi görünmektedir. (Üzüm, 2002:150,151)

3.4. Doğum ve Ad verme

Doğum insan hayatının en önemli anlarından biridir. Doğum sonrasında topluma özgü kutlamalar ve törenler düzenlenir. Doğum vasıtasıyla insan neslinin devamı sağlanır. Bu nedenle her aile çocuk sahibi olmayı ister. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları komşuları da sevindirir. Anneye benlik, babaya güven, akrabaya, soya kuvvet kazandıran ve yeni bir hayatın başlangıcını temsil eden doğum olayına çok önem verilmektedir. (Bozkuş, 2006:292)

Yöredeki Alevîlerin doğumla ilgili olarak örf ve adetleri toplumun diğer kesimleriyle pek farklılık arz etmez. Yöre Alevîlerinin doğum ve ad koyma ile ilgili adetlerine geçmeden önce Alevî yazarlardan Haydar Kaya'nın eserinde konu ile ilgili görüşlerine kısaca değineceğiz. Kaya'ya göre, doğum yapan kadın lohusalık süresince yatakta istirahat eder. Bu süre içinde temiz tutulur ve yorgunluktan korunur; yemekleri ailesi ve akrabaları tarafından hazırlanır ve

evi boş bırakılmaz. Çocuğun doğumundan sonra üçüncü veya yedinci günde ad koyma merasimi yapılır. Bebek güzelce yıkanır, sarılır, ad verecek olan zat loğusa kadının yatağına yaklaşır; ona göz aydınlığı ve iyi dileklerde bulunduktan sonra çocuk kucağına alınır. Bebeği kucağına alan kişi, üç kere (maşallah, maşallah, maşallah, fetebarakellahü ahsenü'l halıkıyn) diyerek yüzüne hafifçe üfürür. Ardından “Elhamdülillahillezî vehebe lî ale'l kiberi ismaîle ve ishaga, inne rabbî le semîuddua” (İbrahim 14-39) ayetinin Arapçasını okur. Ayetin okunmasından sonra isim verecek olan kişi, bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur. Okumayı alçak sesle yapar. Çocuğun babası ad koyan kişinin arkasında sol tarafında ayakta durur. Loğusa kadın haricinde merasime katılan herkes ayakta peymançede dururlar. Okumadan sonra bebeğin yüzüne doğru üç kere babasının adı ile birlikte vereceği adı söyler. Tekrar maşallah dedikten sonra bebeği babasının kucağına verir. Bebeği kucağına alan baba isim veren kişinin elini öper, sonra eşinin yanına diz üstü çömelir. Bundan sonra isim veren kişi anne ve baba üzerine şu duayı okur: “Allah’ım bu çocuk güzel huylu, akıllı, uslu, sağlıklı, hayırlı ve uzun ömürlü, kötülüklerden uzak, rızkı bol, ailesine, devletine, milletine ve bütün insanlığa hayırlı, yararlı bir insan olsun. Hz. Muhammed Mustafa ve Hz. Ali yoluna bağlı kalarak hayırlı hizmetlerde bulunsun... Ey Rabbimiz! Bu duamızı sevgili Peygamber’in ve Fatiha suresi hürmetine kabul eyle.” Duadan sonra şekerli şerbet içilir. Ad koyan kişi bu şerbet öncesinde Allah-Muhammed-Ali isimlerini okuyarak bebeğe üç yudum içirir. Ardından bebeğin anne ve babası içer. Böylece ad koyma merasimi bitmiş olur. Kırkıncı günde loğusa kadın yıkanır, gusül abdesti alır ve lohusalıktan çıkmış olur. Mali durumu yerinde olan aileler çocuğa isim verildiği gün Nesike Kurbanı keserler. Bu adet Hz. Muhammed’den kalmıştır. Zira Hz. Muhammed torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin doğduklarında kurban keserek sevincini göstermiş, eğlenceler düzenlemiş ve eğlenceler kendiside katılmıştır. (Kaya, 1993:361-362)

Konuyla ilgili olarak doğum öncesinde doğum yapacak olan kadın ailesi tarafından korunup kollanır ve hamileliği süresinde ağır işlerle uğraşmasına izin verilmez. Ayrıca yine kadının hamileliği süresince beslenmesine dikkat edilir ve istekleri karşılanır. Doğum öncesinde anne adayına böylesine itina ile davranılırken, doğacak çocuk için de bir takım hazırlıklar yapılır. Bu bağlamda

köylerde çocuk için beşik ya da bebek karyolası hazırlanmaktadır. Yine ailesi tarafından bebeğin yatağı, yorganı, yastığı ve bazı el işlemeli eşyalar hazırlanmaktadır. Doğum ise ya köylerdeki tecrübeli ebeler tarafından ya da hastanelerde gerçekleştirilmektedir. Günümüzde ebelerin doğum yaptırmamasından çok hastanelerde doğum yapma daha yaygındır. Doğumu ebe yaptırıyorsa ebe doğum esnasında besmele ve salâvat söyler. Bebek doğunca yıkanıp göbek bağı kesilip bağlanır, kurulanıp kundağa sarılır.

Bebeğin doğumu ve sonrasında eğer bir hastalık sorunu olmazsa bir hafta içinde bebeğin adı konur, ad koyma işlemini ailenin büyüğü ya da bir din görevlisi yapar. Ad koyma ise Sünni gelenekteki ile aynıdır. Ad koyacak kimse abdest alır, ardından bebeği kucağına alarak ayakta kibleye doğru yönelerek çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına ise kamet okur ve ardından çocuğun kulağına eğilerek adını ona üç kere tekrar eder. Bunun ardından çocuk için kısa bir dua edilerek ad koyma işlemi tamamlanmış olur. Çocuğa verilecek isimler konusunda Ehl-i Beyt ve on iki imam isimleri (Ali, Hasan, Hüseyin, Fatma, Zeynep) tercih edilirken, Bekir, Osman ve Ömer isimleri çocuklara verilmez.

Çocuğa isim verildikten sonra aile dostları, akrabalar ve komşular “bebek görme” adı altında ziyarete gelirler. Ziyarete gelenler bebek için çeşitli hediyeler getiriler. Ayrıca ziyarete gelenler bebeğin ailesine “gözünüz aydın, Allah analı babalı büyütsün, geçmiş olsun” gibi ifadelerle aileyi tebrik ederler.

Yeni doğum yapmış kadına toplumumuzun diğer kesimlerinde olduğu gibi lohusa adı verilir. Lohusalık süresi kırk gün kabul edilir ve kırk gün dolduktan sonra kırklama yapılır. Kırklama ebenin gözetiminde bebeğin ve kadının yıkanması ile gerçekleştirilir. Bu işlem toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi bebeği ve anneyi temizlemek, hastalık ve değişik uğursuzluklardan korumak amacıyla yapılır.

Kısaca yöredeki Alevî toplumunda doğum ve ad koyma ile ilgili olan adetler Sünnî kesimin adetleriyle aynı denilebilecek kadar birbirine benzemektedir. Tüm bunların yanı sıra çocuğu ilerleyen yıllar yaş günü ile ilgili olarak son zamanlarda doğum günü kutlamalarının da yapılmaya başlandığı ifade edilmiştir.

3.5. Sünnet ve Kirvelik

Sünnet geleneği tıpkı doğum ve ad koyma geleneği gibi önemli adetlerden biridir. Sünnet özellikle erkek çocuklarının hayatında önemi bir yere sahiptir. Çünkü toplum tarafından sünnet olayına dinî anlamından öte diğer bazı anlamlar yüklenerek önemli kılınmıştır. Örneğin erkek ocuk için erkeklige adım atma ve tam erkek olma olarak algılanmasını sayabiliriz. Bu yüzden sünnet olayına önem verilir ve düğün veya mevlit gibi merasimlerle kutlanır.

Alevî yazarlardan Kaya sünnet ile ilgili olarak şunları anlatır. Sünnete ağrı davetiyeleri bir hafta önce dağıtılır. Kirvesi var ise bir hafta önceden gelir. Sünnet sahibine yardımda bulunur. Sünnet yapılacağı gün İzir kurbanı kesilir. Bu kurbanı Hz. Muhammed torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in sünnet düğünlerinde kesmiştir. Sünnet günü eğlence tertip edilir. Sünnet saatinde ocuk yatağa getirilir. Kirvesinin kuına verilir. Sünnetçi hazırlığını yaptıktan sonra Mürşid gaza glbengi okur. Orada bulunanlar bu duaya katılırlar. Duadan sonra sünnetçi görevini yapar. Kesim işleminden sonra ocuk tekbirlerle yatağa alınır. Daha sonra kirve ve merasime katılanlar çocuğu öperek kutlarlar ve hediyelerini verirler. (Kaya, 1993:362-364)

Konu çerçevesinde öncelikle yöremiz sünnet yaşı olarak çocuğun erken yaşları tercih edilir. Genellikle okula başlamadan önce sünnet edilir. Sünnet törenleri daha çok hafta sonları cumartesi ya da Pazar günleri yapılır. ocuğunu sünnet ettirecek aile sünnet gününü kararlaştırarak bunu komşularına ve akrabalarına ya okuntu adı altında şeker dağıtarak ya da davetiye hazırlattırıp bununla haber verir. Bundan sonra sünnet için diğer hazırlılara başlanır. ocuk için sünnet elbisesi hazırlanır, alınır ya da kiralanır. Sünnet olacağı bir oda hazırlanır. Oda da bir sünnet karyolası hazırlanır ve oda ve karyola güzelce süslenir. Eğer sünnet davullu zurnalı olaksa sünnet sabahı davul, zurna almaya başlar. Sünnet töreni genellikle evlerde gerçekleştirilir. Davul zurna eşliğinde sünnet olacak ocuk arabalarla gezdirilir. Daha sonra sünnet işlemine geçilir. Sünnet işi genellikle sağlık teknisyenlerine yaptırılır. Sünnet esnasında çocuğu tutan kişiye "kirve" denir. Kirve olarak komşulardan ya da akrabalarından sevilen bir kişi seçilir. Daha sünnet esnasında kirve çocuğu tutar

ve sağlık teknisyeni sünnet işlemine gerçekleştirir. Sünnet işlemi genellikle tekbir eşliğinde yapılır. Sünnet işlemi tamamlandıktan sonra sünneti yapan kişiye çocuğun babası para veya hediye verir. Bundan sonra yatağına yatırılan çocuğa başta kirvesi olmak üzere annesi babası ve akrabaları geçmiş olsun diyerek hediyelerini verirler. Bazıları hediye verirken bazıları da hediye yerine para vermektedir. Bunlardan sonra ise sünnet merasimine katılanlara yemek verilir ve ikramlarda bulunulur. Eğer sünnet mevlit okutularak yapılyorsa önce mevlit okunur, sonra sünnet işlemi gerçekleştirilip misafire ikramda bulunulur.

Kirvelik konusuna gelince Alevî geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan kirvelik konusuna yöredeki Alevîler arasında eskiden olduğu kadar önemsenmediği ve bu konuya dikkat edilmediği ifade edilmiştir. Hatta böyle bir geleneğin son zamanlarda tamamen ortadan kalktığı yeni neslin bundan pek haberdar olmadığı söylenilmektedir. Kirveliğe kısaca değinmek gerekirse Alevî gelenekte “kirve” sünnet edilen çocuğu tutan ve sünnet masraflarına katkıda bulunan kimseye verilen isimdir. Böylece iki aile arasında sosyal dayanışma başlamış ve yarı akraba olunmuş olur. Sünnet edilen ocuk babasına gösterdiği saygıyı kirvesine de gösterir. Kirvelikte, kirvelerin çocukları evlenemez. Kız alıp-verme birkaç nesil yapılmaz. (Doğan, 1998:25) Kirve sünnet olan çocuğu tutarken üzerine damlayan kan sayesinde aralarında manevi bir bağ oluştuğu kabul edilir. Kirve olan aileler yedi göbek sonra kız alıp verebilirler. Kirvelik Alevîlikte çok saygı gören bir görevdir. (Yaman, 2007:319-323) Kirve, kirvesi olduğu çocuğun manevi babası sorumluluğunu üzerine almış olur. İlerde çocuğunun babasının başına bir hal geldiğinde, birinci derecede çocuğun babasının musahibi, ikinci derecede ise kirvesi o çocuğun eğitimi ve geçiminden sorumlu olur. Kirvelik sayesinde aileler arasında akrabalık bağı kurulmuş olur. Aileler birbirlerine dar ve sıkıntılı günlerinde yardımcı olurlar. (Tur, 2002:518) Kirveliğe verilen değer ve önem sayesinde aileler arasındaki dargınlıklar, anlaşmazlıklar ve kan davaları sona erdirilmiştir. (Yaman, 2007:319; Tur, 2002:517) Kirveliğin yöremiz Alevîleri arasında bu anlamlarıyla uygulanmamaktadır.

Genel olarak baktığımızda yöredeki Alevîler arasında sünnet ile ilgili uygulamalarında toplumun diğer kesimindeki uygulamalara nazaran farklılıklar arz etmediği görülmektedir.

3.6. Evlilik ve Düğün

Evlilik bir kadınla bir erkeğin aile kurmak amacıyla bir araya gelmesi, birbirine bağlılık ve sadakat sözü vermesi ve hayat boyunca birbirlerine yardımcı olmalarını ifade eden bir ilişkiler bütünüdür. Evlilik neslin ve soyun devamını sağlaması açısından da önemlidir. Evlilik insan hayatının önemli dönüm noktalarından biridir. Evlilik sayesinde farklı aileler arasında akrabalık bağı kurulmakta ve farklı aileler arasında sıkı ilişkiler sağlanmaktadır.

Alevî yazarlardan Kaya, düğün ve nikâh merasimini şöyle anlatır: Düğün davetiyeleri bir hafta önceden dağıtılır. Düğün için Velime kurbanı kesilir ve kurban misafirlere ikram edilir. Velime kurbanını Hz. Muhammed, düğününde Hz. Ali'ye kestirmiştir. Hz. Peygamber'in bu uygulaması bugün Alevîlerce sürdürülmektedir. Alevîlerde kız ve erkek birbirlerini görerek, büyüklerine görüşlerini belirterek evlenirler. Alevîlerde boşanma olayına az rastlanır. Evlenmelerde ağır mehirlerden kaçınılır. Nikâh günü gelin ve damat düğün odasına Mürşid ve yanındakilerin huzuruna getirilir. Mürşidin karşısında damat ve gelin diz üstü otururlar. Damadın ve gelinin yanına şahitleri otururlar. Anne ve babaları ise arkalarında oturur. Mürşid besmele çekerek nikâh kıyma işlemine başlar. Usulüne uygun olarak gelin ve damada evlenme taleplerini sorar. İkisinden de onay aldıktan sonra, şahitlerinde onayını alır. Daha sonra Mürşid, Nebe suresinin 8. ayeti "*Ve cealna nevmeküm sübata*", "*Sizleri (erkekli-dişili) eşler halinde yarattık*", Rum suresinin 21. ayeti "*Ve min âyatihî en halaga leküm min enfüsiküm ezvâcen liteskünû ileyha ve cealna beyneküm meveddeten ve rahmeten inne fî zâlike leâyatın ligavmin yetefekkerûne*", "*Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet vaat etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.*", Bakara suresinin 223. ayetini "*Nisâüküm harsünleküm fe'tû harseküm ennâ şî'tüm ve gaddimû lienfüsiküm vettegullahe veğlemû enneküm*

mülagûhu ve beşşril mü'minîne”, “Kadınlarınız sizin ekinliğinizdir. Ekinliğinize dilediğiniz biçimde varın. Kendiniz için (geleceğe hazırlık olarak) güzel davranışlar takdim edin. Allah’a karşı gelmekten sakının ve herhalde O’nun huzuruna varacağınızı bilin. (Ey Muhammed!) Mü’minleri müjdele.” Okur ve gelin ve damada bu ayetlerin mealini açıklar. Sonra gelin ve damada üç kere daha evlenme talepleri sorulur. Ardından, Mürşid nikâh duasını Rabbena Atina duasını okur ve nikâhın hayırlı olması için Fatiha der. Dua tamamlandıktan sonra önce gelin sonra damat mürşidin eline niyaz eder. Akabinde şahitlerin, anne ve babaların ellerini öperler. Bundan sonra Mürşid önceden hazırlanan şerbeti bir tasa doldurur, yarısını geline diğer yarısını damada içirir. Ardından şahitlere, anne ve babaya şerbet ikram edilir. Böylece nikâh Mürşid tarafından kıyılır, boşama yetkisi de mürşide aittir. Boşanmada cinayete teşebbüs, zina ve hırsızlık suçları aranır. Geçimsizlikle kadın boşatılmaz. Nasihat ve ödül yolu ile yuvanın devamı sağlanır. Boşanma Mürşid başkanlığında jüri tarafından yargılama ile gerçekleşir. (Kaya, 1993:364-368)

Yörede evlilik ve düğün diğer adetlerde olduğu gibi önemli bir yere sahiptir. Ayrıca yöre Alevîleri arasında evlilik ve eş çok önemli görülmekte ve sadece tek eşle evlilik yapılmaktadır. Yine yöre Alevîleri arasında boşanmaya sıcak bakılmamakta, eş kutsal kabul edilmektedir.

Yörede Alevîler arasında evlilik geleneği değişik adetlerle süslenmiştir. Bu bağlamda ülkemizin pek çok yöresinde olduğu gibi yöre Alevîleri arasında da evlenmede önce eş seçme, söz kesme, nişan töreni, kına gecesi, nikâh kıyma vb. gelenekler icra edilmektedir. Öncelikle evlilik için eş seçme âdeti uygulanır. Bu âdet yörede görücü usulü yapıldığı gibi, genelde gençlerin birbirini görmesi, karşılıklı anlaşmaları ve onların fikirlerinin alınarak karar verilmesi şeklinde olmaktadır. Bu amaçla öncelikle erkeğin ailesinden büyükler talip olunan kızın evine ziyarete giderler. Bu ziyaret esnasında talip olunan kızın ailesinin ve evinin düzenine bakılır ve görücü gidilen kız ikram bahanesiyle kendisini ziyaretçilere gösterir. Daha sonra kız beğenilirse başka bir zaman kız ile erkek tanıştırılır. Eğer kız ile erkek anlaşılırsa daha sonra uygun görülen bir zamanda erkeğin ailesi ve ileri gelen akrabaları beraber kız evine kız istemeye giderler. Ardından kızın ailesi “Allah nasip ederse olur, biz bir düşünelim, size

haber veririz” diyerek erkek tarafına karşılık verirler. Bu süre içinde kız tarafı erkek tarafını araştırarak uygun olup olmadığına karar verirler. Eğer uygun görülürse öncü olan kadınlar aracılığıyla erkek tarafına haber verilir.

Kız istemenin ardından söz kesme aşamasına gelinir. Bunun için kızın ailesinden gün alınır. Kararlaştırılan günde erkeğin ailesi aile büyükleriyle beraber gelir. Yemekler yenir, kahveler içilir, ardından erkek tarafından bir büyük sözü açarak Allah’ın emriyle, Peygamberin kavli ile kızı ister, kız tarafı da kabul ederse iki taraf tebrikleşir, hayırlı uğurlu olsun denilir. Daha sonra söz yüzüğü takılır. Dua yapılır. Tekrar ikramlarda bulunulur. Bunun ardından taraflar nişan ve düğün zamanlarını ve alınacak takı, eşya vb. şeyleri kararlaştırarak o akşamki toplantıya son verirler. Söz kesiminden sonra aileler arasında birbirini daha iyi tanımak amacıyla ziyaretler olur. Öncelikle söz kesiminden sonra erkeğin ailesi kız tarafını yemeğe çağırır. Sonra sıra belirlenen zamanda nişan yapmaya gelir.

Nişan töreni için öncelikle komşular ve akrabalara nişan duyurulur. Bunu yaparken ya davetiye dağıtılır ya da “okuntu” adı altında şeker dağıtılır. Nişan töreni düğün salonlarında yapıldığı gibi, kız tarafının evinde aile arasında da yapılmaktadır. Nişan öncesinde kıza kararlaştırılan miktarda takı alınır. Ayrıca kıza ve yakın ailesine hediye kıyafetler, ayakkabılar alınır. Kız için nişanlık alınır ya da kiralanır. Erkekde nişan için özel olarak kıyafetle alır. Nişan töreninde nişana gelenler kıza çeşitli hediyeler yüzük, takı vb. getirirler. Kimileri de para takar. Nişan esnasında nişana gelenlere ikramda bulunur. Nişan yüzükleri bir aile büyüğü tarafından takıldıktan sonra nişan eğlenceli ise eğlenilir, yenilir, içilir. Nişan bozulması halinde hediyeler geri verilir. Ancak yörede nişan bozulmasına pek hoş bakılmaz.

Nişandan sonra düğün hazırlıkları başlar. Öncelikle düğün tarihi belirlenir. Ardından düğün için eksikler tamamlanmaya başlar. Takılar, eşyalar, çeyizler hazırlanır. Aileler arası anlaşmaya göre kızın ailesi yatak odasını hazırlar. Eğer kızın ailesi yatak odasını hazırlamazsa bunu da diğer eşyalarla beraber erkek tarafı hazırlar. Eşyalar alınırken kızın ve erkeğin ailesinden birkaç kişi alış-verişe çıkar beraber bakarak, beğenerek eşyaları alırlar. Düğünün

komşulara ve akrabalara duyurulması yine davetiye ya da “okuntu” dağıtılarak yapılmaktadır. Düğün eğer köyde yapılacaksa düğün yapılacak evin etrafındaki komşular düğün günü misafirlerin ağırlandığında düğün sahibine yardımcı olurlar. Komşular da misafirlere evlerini açarlar. Düğün için yemekçi, düğün kâhyası, sağdıç ve eğlenceli ise çalgıcılar önceden belirlenir. Yörede düğünler genelde cumartesi, pazar yapılmaktadır. Düğün öncesinde gelin kızın çeyizi kendi evine asılır. Kızın hazırlamış olduğu danteller, yemeniler, oyalar böylelikle sergilenir. Daha sonra bu çeyiz sergilenmesi düğüne birkaç gün kala erkek evinde de yapılmaktadır. Düğün Cumartesi günü akşam başlar, erkek tarafının tutmuş olduğu çalgıcılar tarafından çalgı çalmaya başlar. Cumartesi günü akşam damat giydirme adı altında bir adet icra edilir. Bu âdete göre damada üzerindeki eski kıyafetleri çıkarılarak dua ve salâvat eşliğinde yenileri giydirilir. Eskiden bu âdetin cami önünde yapıldığı ifade edilmiştir. Ancak günümüzde evlerde yapılmaktadır. Önceden tıraş olup, hamama giden temizlenen damat o akşam dualarla giydirilir. Damada kına yakılır. Ardından dua yapılır. Merasim sonunda damat orada bulunanların elini öper. Bu kına yakılmadan önce kız evine kına almaya gidilir. Kız evinden alınan kına ile beraber damadın kınası yakılır. Aynı akşam erkek evinden kız evine gönderilen kına da kına gecesi düzenlenerek kıza yakılır. Bunların yanı sıra yöre Alevîleri arasında dini nikâh da yaygındır. Genellikle dini ve resmi nikâh ikisi de kıydırılır. Dinî nikâhı yöre köylerinde dede olmadığı için cami görevlisine kıydırırlar. Nikâh için kız ve erkeğe bir şahit istenir. Şahitler huzurunda imam efendi nikâhı kıyar. Nikâh duası okunur, taraflar tebrik edilir ve nikâh kıyma işlemi gerçekleştirilmiş olur.

Cumartesi gecesi eğlencelerde ise içki içildiği ifade edilmiştir. Pazar günü ise gelin alma merasimi gerçekleştirilir. Bunun için sabah damat evinde hazırlıklar yapılır, gelin arabası süslenir. Daha sonra davetlilerin de gelmesiyle arabalarla konvoy halinde gelin almaya gidilir. Gelin alınırken bazı adetler uygulanır. Örneğin evin kapısı kilitlenir, çeyiz sandığı ile diğer eşyalar bahşiş karşılığı erkek evine verilir. Gelin evden çıkmadan genellikle bir aile büyüğü tarafından beline kırmızı kuşak bağlanır. Gelin anne babasının elini öperek helalleşir; damat da anne babasının elini öper. Sonra gelin alınarak erkek evine getirilir. Akşam gerdekten önce damat, gençler tarafından salâvatlarla getirilir,

evinin önünde dua yapılır, duadan sonra damat eve girerken gençler damada yumrukla vurular. Böylece düğün merasimi tamamlanmış olur.

Yörede Alevîler arasında tek eşle evlilik esastır. Boşananlar ise düşkün sayılırlar. Genel olarak yöre Alevîlerinin düğün ile ilgili uygulamalarına baktığımızda Sünnî kesimin uygulamalarından pek farkı olmadığını da ifade etmemiz gerekmektedir.

3.7. Ölüm ve Cenaze İşlemleri

İnsan hayatının önemli anlarından birisi de ölüm olayıdır. Doğumla başlayan sünnet, nişan ve düğün gibi önemli anlarla devam eden insan hayatının son bulduğu ölüm olayı ve sonrasında toplumdan topluma farklılık arz eden gelenekler uygulanmaktadır. Bu gelenekleri yöredeki Aleviler arasında da görmekte mümkündür. Alevilikte ölüm, “Hakk’a yürümek, göçmek, gerçeklere kavuşmak, gerçeklere ulaşmak, kalıbı değiştirmek, kalıbı dinlendirmek, emaneti teslim etmek, Cemal’e kavuşmak” gibi ruhun ölümsüzlüğü inancını da içeren deyimlerle ifade edilmektedir. (Noyan, 1985:166; Yıldız, 2004:203) Alevî yazarlardan Haydar Kaya konu ile ilgili şunları aktarmaktadır. Alevilikte vefat edene ölü denmez, Hakk’a yürüdü denilir. Ölen kişi için beş hizmet yapılır. Bunlar, yıkama, kefenleme, tezkiye, namaz, telkin ve toprağa teslimidir. Vefat esnasında hastanın yanında olan kişi besmele çekerek ağzına su verir. Bir taraftan da hastaya kelime-i şahadet, kelime-i tevhid, salât-ı selam söyletmeye çalışır. Dua okuma imkânı olmazsa, Allah-Muhammed-Ali isimlerini söyletmeye çalışır. Bu arada yavaş sesle Kuran okunur. Hasta ruhunu teslim edince Mürşid, “ *İnna lillahi ve inna ileyhi raciun*, (Bakara, 2-156) miracı mübarek, mekânı cennet, dönüşü asan olsun “ diyerek vefatı açıklar. Başsağlığı diler. Ölünün başında ağlaşmayı engellemeye çalışır. Ardından ölünün bulunduğu oda boşaltılır. “Hak döşegi” hazırlanır, ölünün üzerindeki kiler çıkarılarak çarşafa sarılır. Daha sonra Mürşid, Yasin suresinin son beş ayetini ve Fatiha suresini okur ve okumanın sevabını ölünün ruhuna hediye eder. Eller yüze sürülür; Mürşid çarşafın baş tarafından tutar, birisi ayak tarafından, birisi de belden kuşak geçirerek ölü Hak döşegine, başı batıya, sağ tarafı kibleye dönük olarak yatırılır. Üzerine bir başka örtü daha örtülerek başında

beklenir. İçeriye her gelen “*el hükmü lillah, inna lillahi ve inna ileyhi raciun*” yani “*emir Allah’ındır. Biz ona aidiz ve ona döneceğiz*” derler. Buna karşılık içeride bulunanlar ellerini kaldırarak Fatiha suresini okumak suretiyle karşılık verirler. (Kaya, 1993:370-371)

Öncelikle ölüm yörede önemli bir olay olarak kabul edilmekte ve ölen kimsenin ardından bir takım adetler icra edilmektedir. Bu noktada öncelikle ölmek üzere olan kimsenin yanında hafif sesle Kur’an okunur. Burada Yasin suresi veya ayete’l kürsi okunur. Ayrıca besmele çekilerek kelime-i şahadet ve kelime-i tevhidi söylemesi telkin edilir ve söylettirilmeye çalışılır. Söyleyemiyorsa Allah kelimesi telkin edilir. Eğer kişi öldükten sonra gözleri açık kalmışsa kapatılır, çenesi açıksa bağlanır. Yatağından alınarak yere yatırılır, çenesi bağlanır. Kıyafetleri çıkarılır. Düz bir şekilde yatırılır. Daha sonra yakınlarına haber verilir. Ardından yıkanır kefenlenir. Yörede dede bulunmadığından cenaze namazını cami görevlisi kıldırır. Helallik alınır. Cenaze omuzlara alınarak mezarlığa götürülür. Mezarlıkta da cenaze defnedildikten sonra Kuran’dan bazı bölümler okunur. Dua yapılır. Daha sonra mezarlıktan dağılınca Alevîlere özgü olan dardan indirme (dar çekilme) ayini gerçekleştirilir.

Dar çekilme ayinine çok önem verilmektedir. Dar çekilme ayini sayesinde ölenin yakınları ölen kimsenin borçlarını ödeyerek, geride kalanlarla helalleşmesi ve ölenin mezarında rahat etmesini sağlamayı amaçlamaktadırlar. Dar çekilme şöyle yapılır: ölen musahipse on iki kişi gelir, musahip değilse altı kişi gelir. Önce onlardan, sonra ölüden helallik alınır. Dua yapılarak dar çekilme tamamlanır. Burada amaç ölen kimsenin borçlarının karşılanması ve alacakları olanlardan helallik alınmasıdır. Ayrıca cenaze defnedildikten sonra dar kurbanı kesilir. Yine vefatın kırkıncı gününde kurban kesilerek mevlit okutturulur. Ayrıca ölenin üzerinden bir yıl geçince de kurban kesilerek helva yapılır ve dağıtılır.

İşte yörede Alevîlere arasında ölüm sonrası icra edilen adetler bu şekildedir. Genel olarak baktığımızda dar çekilme ayini hariç diğer uygulamaların İslamî usullerle aynı paralelde olduğu görülmektedir. Sadece farklılık arz eden konular dar çekilmesi ve dar kurbanı kesilmesidir.

3.8. Diğer Bazı Uygulamalar

a. Ziyaret Kültürü

Yöre Alevîlerinin ziyaret amaçlı olarak gittikleri bazı yerler vardır. Ziyaret edilen yerler arasında daha çok türbe ve yatırlar yer almaktadır. Alevîlerin ziyaretine önem verdiği yerlerin başında Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu Necef, Hz. Hüseyin'in mezarının bulunduğu Kerbela, on iki imamlardan Musa Kazım ile Muhammed Taki'nin mezarlarının bulunduğu yer olan (Kazımiyye) Bağdat, Ali Naki, Hasan el-Askeri'nin kaybolduğu yer olan Samarra ve Ali Rıza'nın yattığı yer olan Meşhed'dir. Bunların dışında daha çok ziyaret edilen Hacı Bektaş Veli türbesi, Abdal Musa türbesi, Keçeci Baba türbesi ve bazı evliya türbeleri yöre Alevîlerinin ziyaret ettikleri yerler arasındadır. Yatır ve türbe ziyaretlerine büyük önem verilerek oralarda kurbanlar kesilir, dualar edilir.

Yöre Alevîlerinin toplumun diğer kesimlerinde de karşılaştığı gibi türbe ziyaretlerindeki amaçları: evlenemeyenlerin kismetlerinin açılması, çocuk sahibi olamayanların çocuk sahibi olmak istemeleri, hastalıklara şifa dilemek, borçlarına eda istemek, ürünlerinin bereketli olması ve yağmur yağmasını istemek, türbelerdeki zatlara Fatiha ve dualar okuyarak sevap kazanmak gibi hususlardır. Bu yüzden türbelerde kurban kesilir, mumlar yakılır ve bez parçaları bağlanarak dileklerde bulunulur.

Yöre Alevîlerinin düşüncesinde türbe ve yatır ziyaretleri kadar hasta ziyaretlerine de çok önem verilmektedir. Bu bağlamda hasta ziyaret etmenin Kâbe'yi ziyaret etmek kadar önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Sonuçta Yöre Alevîleri ziyarete büyük önem vermekte özellikle hasta ziyaretlerine dikkat edilip, bunun yanı sıra türbe ve yatır ziyaretlerine gidilmekte, az da olsa imkânı olanlar ülkemiz sınırları dışındaki ziyaret yerlerine de gitmektedir.

b. Alkol Kullanımı

Alevî hayatında önemli bir yere sahip olan bir diğer hususta içki içme konusudur. Alevîlerin tamamının kendilerini Müslüman saymalarına, Kuran-ı Kerim'i kutsal kabul etmelerine, Allah'a, Peygambere inandıklarını söylemelerine rağmen, bazılarının içki konusunda aşırı gitmeleri, bu konudaki ayet ve hadisleri görmezden gelmeleri Alevîlerin içki konusunda eleştirilmelerine sebep olmuştur. (Bozkuş, 2006:270) İçki içmeye dayanak olarak kırklar meclisinde meydana gelen bir olay anlatılmaktadır. Buna göre Kırklar meclisinde Selman-ı Farisi Peygambere bir üzüm tanesi verir, Peygamber üzüm tanesini kırka böler ezer ve orada bulunanlar bundan içerek coşarlar. İşte bu olay Alevîlerde içkinin ve içkili toplantıların kaynağı sayılarak içki içilir ve içkili toplantılar düzenlenir. Yörede de içki içildiği, düğün, nişan vb. törenlerde içkiye yer verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Alevî inancında da yer alan bir başka kabule göre Ali öbür dünyada cennette içki dağıtıcısıdır. İlahî bir içecek olan Kevser'in dağıtıcısıdır. İşte bu gibi gerekçelerle yöre Alevîleri arasında da içki içilmektedir. Alevî yazarlardan Rıza Zelyut Alevîlerin yıllardır içki içtiklerinden dolayı suçlandığını, bunun yanı sıra günümüzde Alevî olsun, Sünni olsun pek çok kişinin içki içtiğini ifade etmiştir. Yazarın iddia ettiğine göre ilk iki halife döneminde Arapların ileri gelenleri içki içmekteydi. Buna örnek olarak ise Halid b. Velid'in içki içtiğini ifade etmektedir. Yazar ayrıca Emevîler, Abbasiler ve Osmanlılar döneminde içki içmenin yasaklandığını, ancak gizli gizli içenlerin bulunduğunu ifade ederek, Alevîlerin içkiyi gizli içmek yerine açıktan içtiğini, içkiyi bir zevk ve sohbet aracı yaptıklarını ifade eder. Alevîlikte bir içki kültürünün oluştuğunu, bu kültürün dışına çıkanların meclislerden dışlandığını anlatır. Yine Alevîlerin sapıtan, kavga çıkaranlarla içki içmediklerini, kadehlerini “can cana” diyerek kaldırdıklarını ve avuçlarını bardakları tutan ellerinin dışını birbirlerinin ellerine değdirerek canın sıcaklığını duyduklarını, ayrıca Alevîlikte içkinin sarhoş olmak için değil, sohbete lezzet katmak ve yeni ufuklar açmak için saygıyla içildiğini ifade eder. (Zelyut, 1994:77-78)

Yine Rıza Zelyut'a göre, içki Uhud Savaşı sonrası yasaklanmıştır. Savaş sonrası insanların moralleri bozulmuş, içki içip tatsızlık çıkarmışlardır. Bunun

üzerine Maide suresinin 90-91. ayetleri (*Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa ersiniz. Şeytan, içi ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?*) nazil olmuştur. Ayrıca bu ayetlerde içki yasak kılınmamıştır. İçki, düşmanlığa, kine sebep olur ve Allah'ı anmaktan alıkoyarsa ancak o zaman yasak olur. Yine Bakara suresi, 219. ayete de (*Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür."* Yine sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "İhtiyaçtan arta kalanı." Allah, size ayetleri böyle açıklıyor ki düşünesiniz.) içki insanlara zarar verirse yasak olmaktadır. Yoksa içkiyi yasak sayanlar Kuran'ı ciddi şekilde anlamayanlardır. Yazar, cennetle ilgili ayetlerde geçen "şarap" ile ilgili ifadeleri delil getirerek, içkinin sapıtanlara yasak olduğunu belirtir. Yine Alevî geleneğinde ifadesini bulan "dolu"nun kutsal özelliği olan bir içki olduğunu, bu nedenle doluya, "Hak dolusu, Ali dolusu, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dolusu" gibi adlar verilmiştir. Yazara göre şarap, Alevî cemlerine on beşinci yüzyılın sonlarında girmiştir. Kaynağı ise kırklar meclisidir. Ayrıca Alevîlerin içtikleri şarap cennette içilen şarabın aynısıdır. Kur'an'da İnsan suresi 21. Ayette (*Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara temiz bir içecek içirecektir.*) geçen "*Sekahüm hamri*" ifadesi bu kutsallığı ifade etmektedir. Ona göre içmeyi bilmeyenler, iradelerine hâkim olamayanlar, içkiyi şerrin kaynağı saymış ve yasaklama yoluna gitmişlerdir. (Zelyut, 1994:80-81)

Alevî yazarlardan Haydar Kaya ise içki ile ilgili olarak eserinde Hacı Bektaş Veli'nin Hz. Muhammed gibi içki içmediğini ve *Makalat* isimli eserinde de içki içilmesine karşı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kaya eserinde içkinin aşamalı olarak yasak kılındığını belirtmekte ve içki içilmesi ile ilgili ayetlerin meallerini vermektedir. Yazara göre, Hünkâr içki içmemiş ve içkiyi yasaklamıştır. İçki tarikata, Babağan kolu tarafından on altıncı yüzyılın ikinci yarısında, Dimetoka dergâhından girmiştir. Ak Abdullah Baba tarafından içki tarikata sokulmuştur. Yazara göre, Çelebi Cemalettin Efendi'ye kadar, Hacı Bektaş Çelebileri içki içmemiş ve erkânlarında içkiyi kullanmamışlardır. Yine yazara

göre, içkinin Bektaşî tarikatına çok zararı olmuştur. İçkiden sadece tarikat değil, toplumun her kesiminden insan etkilenmiştir. (Kaya, 1993:485-490)

c. Tavşan Etinin Yenmemesi

Alevî gelenekte yeri olan bir başka husus tavşan etinin yenmemesi konusudur. Alevî yazarlardan Kaya'ya göre, tavşan etinin yenilmemesinin nedenleri iki başlık altında ele alınabilir. Bunlardan birincisi tavşanın fizyolojik ve biyolojik yapısı: Buna göre tavşan yapı itibariyle yenilmesi yasak olan bazı hayvanları çağrıştırmaktadır. Yani tavşanın bazı uzuvlarının, yenilmesi yasak olan bazı hayvanların uzuvlarına benzediği şeklindeki bir inançtır. Buna göre, tavşanın kafası, bıyıkları ve ön ayakları kedinin bahsi geçen uzuvlarına, kulakları eşek kulağına, arka ayakları köpek ayağına, burnu fare burnuna, kuyruğu domuz kuyruğuna benzemektedir. Ayrıca bütün hayvanlar gözleri kapalı uyurken tavşan gözleri açık uyumakta ve yavrusu da gözleri açık olarak dünyaya gelmektedir. Yine tavşan kedi ile çiftleşmekte, kadın gibi adet görmektedir. Ağırılığının üçte biri kandan oluşmakta ve bünyesinde bazı zührevi hastalıklara sebep olacak mikroplar taşımaktadır. Tavşan etinin yenilmemesinin bir diğer sebebi de Kur'an'daki sakıncasıdır. Kaya'ya göre, Tanrı etlerinin yenilmesini haram kıldığı hayvanları şu ayette şöyle bildirmektedir. *“Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adıyla kesilenler, canları çıkmadan önce kesmemişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından boynuzlanmış, yırtıcı hayvanlar tarafından yenmiş olanlar ve dikili taşlar üzerinde boğazlanalar ile fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı bunlar fasıklıktır.”* (Maide, 5-3) Yazara göre Kur'an'da eti yenen hayvanların adı geçmektedir. Ancak kanı dolayısıyla tavşanın adı geçmemektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in tavşan eti yiyip-yemediği belli değildir. Bu nedenle tavşan etinin yenilmesi konusu Kur'an'la çelişkiye düşmektedir. Yapısının çoğunun kan olması da Kur'an ile çelişkiye düşmektedir. Çünkü kan içmek Kur'an ile yasaklanmıştır. Yazar fiziki yapısı itibariyle yenilmesi mide bulandırması, aybaşı görmesi, zührevi hastalılara sebep olacak mikroplar taşıması, kedi ile çiftleşmesi gibi hususlar düşünüldüğünde tavşan etinin yenilmemesi konusunda Alevîlere saldırılması

ve hakarete uğramasının pek de insaflica olmadığını ifade etmektedir. (Kaya, 1993:488-490)

Buna göre yöre Alevîleri arasında da tavşan eti yenmemektedir. Tavşan eti haramdır. Bunun sebepleri ise şunlardır: tavşan uzuvları ile yenmesi haram olan hayvanlara benzemektedir. Buna göre kulakları eşeğin kulaklarına, burnu farenin burnuna, kuyruğu domuzun kuyruğuna, bacakları kedi bacağına, ayakları köpek ayağına, bıyığı kedi bıyığına benzer. Ayrıca diğer hayvanlar gözü kapalı uyuduğu halde tavşan gözü açık uyur. Bir başka gerekçe ise tavşan etinin büyük bölümünün kan olmasıdır. Kan haram olduğu için tavşanda yenmemektedir. Yöre Alevîlerinde tavşanla ilgili olarak ülkemizde Alevilerin yaşadığı bölgelerde var olan Muaviye'nin bacakları arasından çıktığı, Hz. Ali'nin atını ürküttüğü gibi kabullere rastlanılmamıştır. Tüm bunların yanı sıra yörede tavşan dışında diğer hayvanlarla ilgili olarak farklı kabullere de rastlanılmamıştır.

d. Hıdırellez ve Nevruz

Hıdırellez, ölümsüzlüklerine inanılan Hızır ve İlyas peygamberlerin her yıl Rumi 23 Nisan, Miladi tarihe göre 6 Mayıs'ta buluşmaları adına yapılan kutlamaları ve şenlikleri ifade etmektedir. (Bal, 1997:255)

Ayrıca yörede hıdırellez ve nevruz gibi halk bayramları da kutlanmaktadır. Buna göre hıdırellez baharın sona erip yazın gelişini ifade eder. Hıdırellez beş mayısı, altı mayısa bağlayan gece kutlanmaktadır. Bu gece Hızır ile İlyas'ın bir araya gelip buluştuklarına, sohbet ettiklerine, bundan sonra havaların daha da ısınarak etrafın daha da yeşillendiğine inanılır. Ayrıca Hızır'ın karaların bekçisi olduğuna karadakilerin yardımına yetiştiğine, İlyas'ın ise denizlerin bekçisi olup denizdekilerin yardımına koştuğuna inanılmaktadır. İnanışa göre onlar uğradıkları yere bolluk ve bereket getiriler. Yardıma muhtaç olanların yardımına koşarlar. Yörede Hızır, Bozatl Hızır olarak bilinmekte onun Allah'ın izniyle yardıma muhtaç olanların yardımına koştuğuna inanılmaktadır. Yani Bozatl Hızır aslında bilinen Hızır'dır. Bozatl Hızır demelerinin sebebi, Hızır'ın boz atıyla yardıma muhtaçların yardımına koştuğuna inanmalarıdır.

Farsça'da "yeni gün" anlamına gelen Nevruz, yeni yılın başlangıcı ve baharın habercisi olarak dünyanın ortak kültür motiflerinden biridir. Miladi takvime göre 21 Mart, Hicri takvime göre 9 Mart, önemli günleri ifade eder. Örneğin, Adem'in yaratıldığı, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ilan ettiği, Ali'nin doğduğu, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu gün olarak kabul edilir. Nevruz, Alevilerin büyük bayramıdır. (Bal, 1997:255-256)

Yörede ise Nevruz, gece ile gündüzün eşit olduğu, kışın bitip baharın başladığı yirmi bir mart günü coşku ve heyecanla kutlanır. Nevruz aynı zamanda Hz. Ali'nin doğum günü kabul edilip, baharın canlanması ve Türklerin Ergenekon'dan çıkışı olarak kabul edilerek daha çok önemsenmektedir. O gün kırlara çıkılır, topluca yemekler yenir, ateşler yakılır, eğlenilir.

Görüldüğü gibi hıdrellez ve nevrüz kutlamalarına yöre Alevîleri de hayatlarında yer vermekte ve bu halk bayramlarını onlar da kutlamaktadır. Ayrıca bu halk bayramları dini bir takım inanış ve kültlerle bağlantılı olarak dini bir muhtevaya da sahiptirler. Bu noktada toplum içinde bireyleri bir araya getirip kaynaştırarak onlar arasındaki toplumsal bağları güçlendirmesi açısından bu halk bayramları önemli bir fonksiyona da sahiptir.

BÖLÜM 4: ANKET SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.Örneklem İle İlgili Bulgular

Tablo 1. Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Denek sayısı	Geçerli %
Erkek	68	68
Kadın	32	32
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların % 68'i erkeklerden, % 32'si de kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 2. Deneklerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımı

Yaş	Denek sayısı	Geçerli %
20-34	14	14,0
35-49	25	25,0
50-64	41	41,0
65 ve Yukarısı	20	20,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlardan 20-34 arası yaş grubunda olanlar % 14'ü, 35-49 arası yaş grubunda olanlar % 25'i, 50-64 arası yaş grubunda olanlar % 41'i, 65 ve yukarısı yaş grubunda olanlar ise % 20'yi oluşturmaktadır.

Tablo 3. Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Denek sayısı	Geçerli %
Yüksekokul ve Fakülte	1	1,0
Lise ve dengi okul	2	2,0
Orta ve dengi okul	3	3,0
İlkokul	53	53,0
Okur-yazar	16	16,0
Okur-yazar değil	25	25,0
Toplam	100	100,0

Tablo 3’de görüldüğü gibi ankete katılanların eğitim durumu açısından yüksek okul ve fakülte mezunu % 1’ini, lise ve dengi okul mezunu % 2’sini, orta ve dengi okul mezunu % 3’ünü, ilkokul mezunu % 53’ünü, okur-yazar olanlar % 16’sını, okur-yazar olmayanlarda % 25’ini oluşturmaktadır. Bu oranlara bakıldığında yöre Alevileri arasında eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Deneklerin Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	Denek sayısı	Geçerli %
İşçi	6	6,0
Çiftçi	55	55,0
Ev Hanımı	20	20,0
Emekli veya çalışmıyor	17	17,0
Serbest meslek	2	2,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların meslek durumları açısından % 6’sını işçi, % 55’ini çiftçi, %20’sini ev hanımı, % 17’sini emekli veya çalışmayanlar, % 2’sini ise serbest meslek sahibi olanlar oluşturmaktadır.

Tablo 5. Deneklerin Doğdukları Köye Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Denek sayısı	Geçerli %
İmircik	47	47,0
Güldere	53	53,0
Toplam	100	100,0

Tablo 5’te görüldüğü gibi ankete katılanların % 47’sini İmircik köyünde oturanlar, % 53’ünü ise Güldere köyünde oturanlar oluşturmaktadır.

Tablo 6. Deneklerin Kaç Yıldır Köyde İkamet Ettiklerine Dair Cevapların Dağılımı

İkamet Yılı	Denek sayısı	Geçerli %
5-19 Yıl	1	1,0
20-34 Yıl	14	14,0
35-49 Yıl	24	24,0
50-64 Yıl	43	43,0
65 ve yukarısı	18	18,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlardan 5-19 yıl arası köyde ikamet edenler % 1'i, 20-34 yıl arası köyde ikamet edenler % 14'ü, 35-49 yıl arası köyde ikamet edenler % 24'ü, 50-64 yıl arası köyde ikamet edenler % 43'ü, 65 yıl ve yukarısı köyde ikamet edenler % 18'i oluşturmaktadır.

Tablo 7. Deneklerin Halen Oturduğu Köye Dair Cevapların Dağılımı

Oturduğu Köy	Denek sayısı	Geçerli %
İmircik	46	46,0
Güldere	53	53,0
Vezirköprü	1	1,0
Toplam	100	100,0

Tablo 7'de görüldüğü gibi ankete katılanların % 46'sı İmircik Köyünde, % 53'ü Güldere Köyünde, % 1'i ise aslen İmircik Köyünden olmakla beraber Vezirköprü ilçe merkezinde oturmaktadır.

Tablo 8. Ocakzade Aileye Mensup Olup Olmadığına İlişkin Soruya Verilen Cevapların Dağılımı

Ocakzade Ailesi	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	0	0,0
Hayır	100	100
Toplam	100	100,0

Bu tabloda görüldüğü gibi ankete katılanların % 100 ocakzade aile mensubu olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ankete katılanların tamamı Tokat

ilinde bulunan Keçecibaba ocağının talibidirler. Yine köylerde ocakzade kimse olmadığından dede bulunmamaktadır.

Tablo 9. Şuan Bir Dedeniz Var mı? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Dede (Pir)	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	100	100,0
Hayır	0	0,0
Toplam	100	100,0

Tablo 9’da görüldüğü gibi ankete katılanların % 100’ü şu anda bir dedelerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

4.2.Güldere ve İmircik Köylerindeki Alevî Vatandaşlarımızın Dini İnançları İle İlgili Bulgular

Tablo 10. Ailenizde yola (Alevî inancına) Bağlılık Durumu Nasıldır? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Yola bağlılık	Denek sayısı	Geçerli %
Çok bağlı	100	100,0
Kısmen bağlı	0	0
İlgisiz	0	0
Toplam	100	100,0

Tablo 10’da görüldüğü gibi ankete katılanların % 100 yola (Alevi inancına) bağlılık durumlarıyla ilgili olarak sorulan soruya çok bağlı olduklarını ifade ederek cevap vermişlerdir. Bu tabloda gösteriyor ki, yörede Alevi inancına bağlılık noktasında bir sorun bulunmamaktadır. Öyle ki yola (Alevi inancına) bağlılık ile ilgili sormuş olduğumuz bu soruda diğer şıklar tercih edilmezken ankete katılanların tamamı çok bağlı olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 11. Evinizde Bulunan Dini Kitaplar ile İlgili Olarak Sorulan Soruya Dair Cevapların Dağılımı

Dini Kitaplar	Denek sayısı	Geçerli%
İmam Cafer Buyruğu	3	3,0
Kur'an-ı Kerim/İmam Cafer Buyruğu	8	8,0
İmam Cafer Buyruğu/Hacı Bektaş Veli Makalatı veya Velayetnamesi	30	30,0
Kur'an-Kerim/İmam Cafer Buyruğu/Hz.Muhammed ile ilgili kitap	5	5,0
Kur'an-ı Kerim/İmam Cafer Buyruğu/Hacı Bektaş Veli Makalatı	45	45,0
İmam Cafer Buyruğu/Hz.Muhammed ile ilgili kitaplar/Hacı Bektaş Veli Makalatı	1	1,0
Kur'an-Kerim/İmam Cafer Buyruğu/Hz.Muhammed ile İlgili Kitaplar/Hacı Bektaş Veli Makalatı	6	6,0
Kur'an-ı Kerim/İmam Cafer Buyruğu/Hüsniye/Hacı Bektaş Veli Makalatı	1	1,0
Kur'an Kerim/İmamCafer Buyruğu/Hz. Muhammed ile İlgili Kitaplar/Nehcu' l Belağa / Hacı Bekataş Veli Makalatı/Elmalı Tefsiri	1	1,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların evlerinde bulunan dini kitaplar ile ilgili sormuş olduğumuz soruya % 3'ü sadece İmam Cafer Buyruğu, % 8'i Kur'an-ı Kerim ve İmam Cafer Buyruğu, % 30'u İmam Cafer Buyruğu ve Hacı Bektaş Veli Makalatı veya Velayetnamesi, % 5'i Kur'an-ı Kerim, İmam Cafer Buyruğu, Hz. Muhammed ile ilgili kitaplar, % 45'i Kur'an-ı Kerim, Hacı Bektaş Veli Makalatı, İmam Cafer Buyruğu, % 1'i İmam Cafer Buyruğu, Hz. Muhammed ile ilgili kitaplar, Hacı Bektaş Veli Makalatı, % 6'sı Kur'an-ı Kerim, Hacı Bektaş Veli Makalatı, Hz.

Muhammed ile ilgili kitaplar, İmam Cafer Buyruğu, % 1 Kur'an-ı Kerim, Hacı Bektaş Veli Makalatı, İmam Cafer Buyruğu, Hüsniye, % 1'i Kur'an-ı Kerim, İmam Cafer Buyruğu, Hz. Muhammed ile ilgili kitaplar, Nehcu'l Belağa, Hacı Bektaş Veli Makalatı ve Elmalı Tefsiri bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 12. Kendinizi İnanç Yönünden Nasıl İfade Ediyorsunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

İnanç	Denek sayısı	Geçerli %
Alevi	100	100,0
Sünni	0	0
Diğer	0	0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara sorduğumuz kendinizi inanç yönünden nasıl ifade ediyorsunuz? sorusuna deneklerin % 100'ü Alevi seçeneğini işaretlemişlerdir. Buna göre araştırma yaptığımız köylerde halkın tamamının Alevi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo 13. Hz. Ali Hakkındaki Düşünceniz Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Hz. Ali hakkındaki Düşünce	Denek sayısı	Geçerli %
Hz. Ali Tanrıdır.	0	0
Hz. Ali Tanrı değildir, ama Tanrısal bir yönü vardır.	0	0
Hz. Ali Tanrının değerli bir kuludur. Tanrısallıkla ilgisi yoktur	100	100,0
Toplam	100	100,0

Hz. Ali hakkındaki düşünceniz nedir? sorusuna ankete katılanların % 100'ü Hz. Ali Tanrı'nın değerli bir kuludur. Tanrısallıkla ilgisi yoktur, şıkkını tercih ederek cevap vermişlerdir. Bu tablo da bize gösteriyor ki araştırmamıza konu olan köylerde Hz. Ali hakkındaki düşünce tamamıyla O'nun Allah'ın değerli bir kulu olduğu ve Tanrısallıkla bir ilgisinin olmadığı yönündedir. Bunun yanı sıra Hz. Ali'nin Tanrı olduğu ya da Onun tanrısal bir yönünün olduğuna dair herhangi bir kabule rastlanmamıştır.

Tablo 14. Ayı Dolunay Şeklinde Gördüğünüzde Niyaz, Güneşin İlk Işıklarını gördüğünüzde Dua Eder misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Dolunayda Dua	Denek sayısı	Geçerli %
Hayır	55	55,0
Ara sıra	8	8,0
Genellikle	36	36,0
Cevapsız	1	1,0
Toplam	100	100,0

Tablo 14’de görüldüğü üzere bu soruya ankete katılanların % 55’i hayır, % 8’i ara sıra, % 36’sı genellikle şikkını işaretlemişlerdir.

Tablo 15. Yaşa Göre, Ayı Dolunay Şeklinde Gördüğünüzde Niyaz, Güneşin İlk Işıklarını Gördüğünüzde Dua Eder misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Yaş	N/%	Dolunayda niyaz, güneşte dua			Toplam
		Hayır	Ara sıra	Genellikle	
20-34	N	13	1	0	14
	%	92,9	7,1	,0	100,0
35-49	N	24	0	1	25
	%	96,0	,0	4,0	100,0
50-64	N	17	5	19	41
	%	41,5	12,2	46,3	100,0
65 ve Yukarısı	N	1	2	16	19
	%	5,3	10,5	84,2	100,0
Toplam	N	55	8	36	99
	%	55,6	8,1	36,4	100,0

$X^2= 49.39$ SD= 6

p= 0.000

P<0,05 Önemli

Ayı dolunay şeklinde gördüğünüzde niyaz, güneşin ilk ışıklarını gördüğünüzde dua eder misiniz? Şeklindeki soruya verilen cevapların yaşa göre dağılımına baktığımızda 20-34 yaş arası grubun % 92’si hayır, % 7’si ara sıra şikkını, 35-49 yaş arası grubun % 96’sının hayır, % 4’ünün genellikle şikkını, 50-64 yaş arası grubun % 41’inin hayır, % 12’sinin ara sıra, % 46’sının genellikle şikkını, 65 yaş ve yukarısı grubun ise % 5,3’ü hayır, % 10,5’i ara sıra, % 84,2’si ise genellikle şikkını tercih etmişlerdir. Bu tabloya bakıldığında ayı dolunay şeklinde görünce

niyaz, güneşin ilk ışıklarını görünce dua etme davranışının yaşça daha büyük kimselerde daha yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Hacı Bektaş Veli Donunda (bedeninde) Gelenin Hz. Ali'nin Kendisi Olduğu İnancına, Yani Hacı Bektaş Veli'nin Ruhu İle Hz. Ali'nin Ruhunun Aynı Olduğu İnancına Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Hacı Bektaş Veli ve Hz Ali'nin ruhu	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	86	86,0
Hayır	14	14,0
Toplam	100	100,0

Tablo 16'da görüldüğü gibi “ Hacı Bektaş Veli donunda gelenin Hz. Ali'nin kendisi olduğu inancına, yani Hacı Bektaş Veli'nin ruhu ile Hz. Ali'nin ruhunun aynı olduğu inancına katılıyor musunuz ?” sorusu üzerine ankete katılanların % 86'sı evet, % 14'ü ise hayır seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu oranlara göre ankete katılanların büyük bir kısmı Hacı Bektaş Veli donunda gelenin Hz. Ali'nin kendisi olduğu inancına katılmaktadırlar.

Tablo 17. Kur'an Okumayı Biliyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Kur'an Okuma	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	18	18,0
Hayır	79	79,0
Kısmen	3	3,0
Toplam	100	100,0

Kur'an okumayı biliyor musunuz? Sorusuna ankete katılanların % 18'i “Evet” şikkını, % 79'u “Hayır” şikkını, % 3'ü “Kısmen” şikkını tercih ederek cevap vermiştir. Bu oranlara bakıldığında ankete katılanların büyük bir kısmının Kur'an okumayı bilmediği görülmektedir. Bu sonuç araştırmamıza konu olan Alevi köylerdeki halkın Kur'an okumayı bilme konusundaki genel durumunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 18. Çocuklarınızın Kur'an Okumayı Öğrenmesini İstiyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Çocukların Kur'an Öğrenmesi	Denek sayısı	Geçerli %
Evet, isterim	98	98,0
İsterim ama tepki görmekten korkuyorum	2	2,0
Hayır İstemem	0	0
Cevapsız	0	0,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “Çocuklarınızın Kur'an okumayı öğrenmesini istiyor musunuz? “ sorusu sorulmaktadır. Ankete katılanların % 98'i evet seçeneğini, % 2'si ise isterim ama tepki görmekten korkuyorum seçeneğini işaretlemiştir. Bu oranlarda gösteriyor ki, araştırmamıza konu olan Alevi köylerdeki halkın büyük çoğunluğu çocuklarının Kur'an okumayı öğrenmesini istemektedir.

Tablo 19. Kur'an'ın Bugünkü Şekliyle Eksik Olduğu Düşüncesine Katılırmısınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Kur'an Eksik mi?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	4	4,0
Hayır	95	95,0
Fikrim yok	1	1,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara sorulan “Kur'an'ın bugünkü şekliyle eksik olduğu düşüncesine katılırmısınız?” sorusuna katılımcıların % 4'ü evet şikkını, % 95'i hayır şikkını, % 1'i ise fikrim yok şikkını işaretleyerek cevap vermişlerdir. Bu oranlara bakıldığında ankete katılanların büyük kısmının Kur'an'ın bugünkü şekliyle eksik olmadığı düşüncesine sahip olduğu görülmekte ve yöre Alevilerinin bu konuya bakışını açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 20. Cennet ve Cehennem Var mıdır? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Cennet-Cehennem Var mıdır?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	100	100,0
Hayır	0	0
Fikrim Yok	0	0
Toplam	100	100,0

Tablo 20’de görüldüğü gibi ankete katılanların % 100’ü evet şıkkını işaretlemiştir. Buna göre yörede yaşayan Alevi halkın cennet ve cehennem inancı konusunda herhangi bir çekinceleri bulunmamakta ve cennet ve cehennemin varlığı kabul edilmektedir.

Tablo 21. Öldükten Sonra Dirilmek Var mıdır? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Öldükten sonra dirilme var mıdır?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	100	100,0
Hayır	0	0
Fikrim Yok	0	0
Toplam	100	100,0

Öldükten sonra dirilmek var mıdır? sorusuna ankete katılanların % 100’ü evet seçeneğini işaretleyerek cevap vermişlerdir. Bu sonuçtan da anlaşılaacağı üzere yöre Alevilerinin öldükten sonra dirilmeye iman konusunda her hangi bir itirazları ve çekinceleri bulunmamaktadır. Yöre Alevileri ahiret inancına sahiptirler.

Tablo 22. Meleklerle İnanıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Meleklerle İnanıyor musunuz?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	100	100,0
Hayır	0	0
Fikrim Yok	0	0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “ Meleklerle inanıyor musunuz?” sorusu sorulmaktadır. Bu soruya ankete katılanların % 100’ü evet şıkkını işaretleyerek cevap vermişlerdir. Bu orana bakıldığında yörede yaşayan Alevilerin meleklerle iman noktasında herhangi bir çekincelerinin olmadığı ve tamamının meleklerle inandığı görülmektedir.

Tablo 23. İnsanların Kaderlerinin Önceden Allah Tarafından Bilindiğine İnanıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Kader İnancı	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	100	100,0
Hayır	0	0
Fikrim Yok	0	0
Toplam	100	100,0

“İnsanların kaderlerinin önceden Allah tarafından bilindiğine inanıyor musunuz?” sorusuna ankete katılanların % 100’ü evet seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Buna göre araştırmaya katılanlar kader konusunda her şeyin önceden Allah tarafından bilindiğine inanmakta ve kadere iman etmektedirler.

Tablo 24. Kıyamete Yakın Bir Zamanda Mehdi’nin Geri Döneceğine İnanıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Mehdi İnancı	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	100	100,0
Hayır	0	0
Fikrim Yok	0	0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılanlara “ Kıyamete yakın zamanda Mehdi’nin geri döneceğine inanıyor musunuz?” sorusu sorulmaktadır. Araştırmaya katılanların % 100’ü evet şıkkını işaretlemiştir. Buna göre yörede yaşayan Alevilerde Mehdi inancı bulunmakta ve bu konuda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır.

Tablo 25. Ruh Göçüne, Yani Ölen Bir İnsanın Ruhunun Başka Bir İnsanın Bedenine Geçtiğine İnanıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Ruh Göçü	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	31	31,0
Hayır	13	13,0
Fikrim yok	56	56,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların % 31'i “ Ruh göçüne yani ölen bir insanın ruhunun başka bir insanın bedenine geçtiğine inanıyor musunuz?” sorusuna evet şıkkını seçerek, % 13'ü hayır şıkkını seçerek, % 56'sı da fikrim yok şıkkını seçerek cevap vermiştir. Bu oranlara göre ankete katılanların çoğunluğunun ruh göçü hakkında herhangi bir fikre sahip olmadığı, bir kısmının bunu kabul ederken, diğer bir kısmının ise ruh göçünü kabul etmediği görülmektedir. Ruh göçü hakkında yöredeki Alevilerin genel durumuna baktığımızda ruh göçü hakkında fazla bilgiye sahip olmadıklarını, bunu kabul edenlerinde sadece bir şekilde elde ettikleri dayanaksız bilgilerle bunu kabul ettiklerini ifade edebiliriz.

Tablo 26. (Ruh Göçüne İnanıyorsanız.) Ruh Göçü Sadece Özel İnsanlar İçin mi Geçerlidir, Yoksa Tüm İnsanlar ruh Göçüne Tabi midir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Ruh Göçünün niteliği	Denek sayısı	Geçerli %
Sadece erenlerin ve gerçek insanların ruhları öldükten sonra başka bedenlerde dünyaya gelir	31	31,0
Tüm insanların ruhları öldükten sonra başka bedenlerde dünyaya yeniden gelir.	0	0
Cevapsız	69	69,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “ (Ruh göçüne inanıyorsanız) Ruh göçü sadece özel insanlar için mi geçerlidir, yoksa tüm insanlar ruh göçüne tabi midir?” sorusu sorulmaktadır. Ankete katılanların % 31 'i sadece erenlerin ve gerçek insanların ruhları öldükten sonra başka bedenlerle dünyaya gelir, seçeneğini işaretlerken, % 69'u bu soruya cevap vermemiştir. Bu oranlara bakıldığında ruh göçünü kabul eden kimselerin ruh göçünün niteliğiyle ilgili bu soruya ruh göçü sadece erenler ve gerçek insanların ruhları öldükten sonraya dünyaya gelir görüşünü

savunmaktadır. Bu soruya cevap vermeyen grubu ise ruh göçüne inanmayan ve ruh göçü hakkında fikir sahibi olmayanlar oluşturmaktadır.

4.3.Göldere ve İmircik Köylerindeki Alevî Vatandaşlarımızın Yaşayış ve Ritüelleri ile İlgili Bulgular

Tablo 27. “ Bizim Namazımız Niyazımızdır.” Sözüyle Anlatılmak İstenen Düşünce Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Namazımız Niyazımızdır	Denek sayısı	Geçerli %
Biz namaz kılmayız. Gerçek namaz bizim yaptığımız niyazımızdır.	0	0
Cem (halka namazı) bizim namazımızdır. Başka namaza gerek yoktur.	3	3,0
Her ikisi de ibadettir	97	97,0
Varsa farklı görüş	0	0,0
Toplam	100	100,0

“ Bizim namazımız niyazımızdır.” Sözüyle anlatılmak istenen düşünce nedir? Sorusuna ankete katılanların % 3’ü “cem halka namazı bizim namazımızdır. Başka namaza gerek yoktur.” Şıkkını seçerek, % 97’si ise “ her ikisi ibadettir.” Şıkkını tercih ederek cevap vermektedir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu “her ikisi de ibadettir “ şıkkını seçerek namaz ve niyazı ikisini de ibadet olarak kabul ettiklerini ve ikisine de hayatlarında yer verdiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 28. Oruçla İlgili Tutum ve Davranışlarınız Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Oruçla ilgili tutum ve davranışlar	Denek sayısı	Geçerli %
Sadece Ramazan orucunu tutuyorum	1	1,0
Hızır ve Muharrem orucunu tutuyorum	34	34,0
Her ikisini de tutuyorum(ramazan, Hızır ve muharem orucu)	65	65,0
Hiçbirini tutmuyorum	0	0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların oruçla ilgili tutum ve davranışlarıyla ilgili soruya % 1' i “sadece ramazan orucunu tutuyorum” şikkını, % 34'ü “ Hızır ve Muharrem orucunu tutuyorum” şikkını, % 65'i ise “ her ikisini de tutuyorum.(yani ramazan, Hızır ve muharrem oruçlarını) tutuyorum” şikkını işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara bakıldığında ankete katılanların hepside oruç çeşitlerinden en az bir tanesini tuttuğunu ifade ederken, oruç tutmayan kimsenin olmadığı görülmektedir. Yöre Alevîleri arasında oruç tutma konusunda herhangi bir olumsuz tavır söz konusu değildir.

Tablo 29: Yaşa Göre, Oruçla İlgili Tutum ve Davranışınız Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Yaş	N/%	Oruçla ilgili tutum ve davranış		Toplam
		Yalnız ramazan orucunu tutuyorum	Her ikisini de tutuyorum	
20-34	N %	0 ,0	14 100	14 100,0
35-49	N %	1 4	24 96	25 100,0
50-64	N %	0 ,0	41 100	41 100,0
65 ve Yukarısı	N %	0 ,0	20 100	20 100,0
Toplam	N %	1 1 %	99 100 %	100 100,0

$$X^2= 3,030$$

$$SD= 3$$

$$p = 0,387$$

$$P>0,05 \text{ Önemli}$$

Yaşa göre oruçla ilgili tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur? şeklinde sorulan soruya verilen cevapların dağılımına baktığımızda ankete katılanlardan 20-34 yaş arası grubun % 100'ü her iki orucu da tuttuğunu, 35-49 yaş arası grubun % 4'ü yalnız Ramazan orucunu tuttuğunu, % 96'sı her iki orucu da tuttuğunu, 50-64 yaş arası grubun % 100'ünün her iki orucu da tuttuğunu, 65 yaş ve yukarısı grubun ise % 100'ü her iki orucu da tuttuğunu ifade etmiştir.

Tablo 30: Cinsiyete Göre, Oruçla İlgili Tutum ve Davranışınız Aşağıdakilerden hangisine uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Cinsiyet	N/%	Oruçla ilgili tutum ve davranış			Toplam
		Yalnız ramazan orucunu tutuyorum	Her ikisini de tutuyorum		
Erkek	N %	0 ,0 %	68 100 %		68 100,0
Kadın	N %	1 3,1 %	31 96,9 %		32 100,0
Total	N %	1 1 %	99 99 %		100 100,0

$$X^2= 2,146$$

$$SD= 1$$

$$p=0,143$$

$$P>0,05 \text{ Önemli}$$

Cinsiyete göre, oruçla ilgili tutum ve davranışlarınız aşağıdakilerden hangisine uygundur? şeklinde soruya verilen cevapların dağılımına bakıldığında ankete katılanlardan erkeklerin 100'ünün her iki orucu da tuttuğu, kadınların ise % 3,1'inin yalnız Ramazan orucunu tuttuğu, % 96,9'unun ise her iki orucu da tuttuğu görülmektedir.

Tablo 31: Eğitime Göre, Oruçla İlgili Tutum ve Davranışınız Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Eğitim	N/%	Oruçla ilgili tutum ve davranış		Toplam
		Yalnız ramazan orucunu tutarım	Her ikisin de tutuyorum	
Yüksek okul ve fakülte	N %	0 ,0 %	1 100 %	1 100,0
Lise ve dengi okul	N %	0 ,0 %	2 100 %	2 100,0
Orta ve dengi okul	N %	0 ,0 %	3 100 %	3 100,0
İlkokul	N %	1 1,9 %	52 98,1 %	53 100,0
Okur-yazar	N %	0 ,0 %	16 100 %	16 100,0
Okur-yazar değil	N %	0 ,0 %	25 100 %	25 100
Total	N %	1 1 %	99 99 %	100 100,0

$X^2=0,896$

SD= 5

p= 0.971

P>0,05 Önemsiz

Eğitime göre, oruçla ilgili tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur? sorusuna verilen cevapların dağılımına bakıldığında yüksek okul ve fakülte mezunu olanların, lise ve dengi okul mezunu olanların, orta ve dengi okul mezunu olanların ve okur-yazar olmayanların % 100'ü, her iki orucu da tutarken, ilk okul mezunu olanların 1,9'u yalnız Ramazan orucunu tutarken, % 98,1'i her iki orucu da tutmaktadır.

Tablo 32. Ailenizin Kurban Kesmekle İlgili Davranış ve Tutumu Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapları Dağılımı

Hızır kurbanı keser misiniz?

	Denek sayısı	Geçerli %
Evet sürekli	86	86,0
Bazı yıllar	14	14,0
Hayır kesmeyiz	0	0
Toplam	100	100,0

Muharrem kurbanı keser misiniz?

	Denek sayısı	Geçerli %
Evet sürekli	90	90,0
Bazı yıllar	10	10,0
Hayır kesmeyiz	0	0
Toplam	100	100,0

Kurban bayramı kurbanı keser misiniz?

	Denek sayısı	Geçerli %
Evet sürekli	100	100,0
Bazı yıllar	0	0
Hayır kesmeyiz	0	0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “Ailenizin kurban kesmekle ilgili tutum ve davranışı aşağıdakilerden hangisine uygundur.” Sorusu sorulmaktadır. Buna göre ankete katılanların % 100’ü “ Kurban bayramı kurbanı keser misiniz?” sorusuna “ Evet sürekli” seçeneğini işaretleyerek cevap verirken, % 90’ı “Muharrem kurbanı keser misiniz?” sorusuna “ Evet sürekli “ şıkkını, % 10’ u da “ Bazı yıllar “ şıkkını işaretleyerek cevap vermiş, %86’sı “ Hızır kurbanı keser misiniz?” sorusuna “Evet sürekli” seçeneğini, % 14’ü “Bazı yıllar” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara göre yöredeki Aleviler arasında kurban ibadetinin önemsendiği ve çeşitli adlar altında değişik zamanlarda kurban kesilerek bu ibadetin yerine getirildiği görülmektedir. Ayrıca kurban bayramı kurbanının Ankete katılanların tamamı tarafından sürekli kesilmekte olduğu görülmektedir.

Tablo 33. Camiye Gidip Namaz Kılanın Alevilikten Çıktığı Görüşüne Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Alevilikten Çıkma	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	0	0
Hayır	100	100,0
Fikrim yok	0	0
Toplam	100	100,0

Tablo 30’da görüldüğü gibi ankete katılanların % 100’ü “ Camiye gidip namaz kılanın Alevilikten çıktığı görüşüne katılır mısınız?” sorusuna “Hayır” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu sonuca göre ankete katılanların tamamı camiye gidip namaz kılanın Alevilikten çıktığı görüşüne katılmamaktadır.

Tablo 34. Pirlık (Dedelik) Sisteminin Gün Geçtikçe Bozulduğu Fikrine Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Pirlık sistemi	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	71	71,0
Hayır	9	9,0
Kısmen	20	20,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “Pirlık(dedelik) sisteminin gün geçtikçe bozulduğu fikrine katılıyor musunuz? Sorusu sorulmaktadır. Ankete katılanların % 71’i “Evet” seçeneğini, % 9’u “Hayır” seçeneğini, % 20’ si de “Kısmen” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara göre ankete katılanların büyük çoğunluğu pirlık sisteminin gün geçtikçe bozulduğu fikrini savunurken, az bir kısmı pirlık sisteminin bozulmadığını düşünmektedir. Bu sonuç yörede yaşayan Alevilerin pirlık sisteminin genel anlamda kısmen ya da tamamen bozulmakta olduğu görüşünde olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 35. Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Cem'e katılma	Denek sayısı	Geçerli %
Hiç katılmadım	8	8,0
Bir defa	64	64,0
2-5 arası	28	28,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların % 8'i son bir yıl içinde kaç defa ceme katıldınız?" Sorusuna "Hiç katılmadım" şikkını, % 64'ü "Bir defa " şikkını, % 28'i "2-5 arası" şikkını işaretleyerek cevap vermiştir. Yöredeki Alevi köylerinde dede bulunmadığı için buradaki Alevi köylerinde cemlerin düzenlenmesi de zorlaşmaktadır. Bu köylerimizde yapılan cemler eski canlılığında olmamakla beraber, katılımında eskiye oranla az olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan cemler ise başka yerlerden gelen dedeler öncülüğünde yapılmaktadır.

Tablo 36. Yaşa Göre, Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Yaş	N/%	Ceme katılma			Toplam
		Hiç katılmadım	Bir defa	2-5 arası	
20-34	N	2	11	1	14
	%	14,3 %	78,6 %	7,1 %	100,0
35-49	N	5	14	6	25
	%	20 %	56 %	24 %	100,0
50-64	N	1	27	13	41
	%	2,4 %	65,9 %	31,7 %	100,0
65 ve Yukarısı	N	0	12	8	20
	%	,0 %	60,0 %	40,0 %	100,0
Toplam	N	8	64	20	100
	%	8 %	64 %	20 %	100,0

$$X^2=12,711 \quad SD = 6$$

$$p= 0.048$$

$$P<0,05 \text{ Önemli}$$

Yaşa göre, son bir yıl içinde kaç defa ceme katıldınız? sorusuna verilen cevapların dağılımına bakıldığında 20-34 yaş arası grubunda olanların % 14,3'ü "hiç katılmadım" , % 78,6'sı "bir defa katıldım" , % 7,1'i "2-5 arası" şikkını, 35-49 yaş arası grubunda olanların % 20'si "hiç katılmadım" , % 56'sı bir defa katıldım" , % 24'ü "2-5 arası" şikkını, 50-64 yaş arası grubunda olanların % 2,4'ü

“hiç katılmadım” , % 65,9’u “bir defa katıldım” , % 31,7’si “2-5 arası” şikkını, 65 yaş yukarısı grubunda olanların %60’ı “bir defa katıldım” , % 40’ı “2-5 arası” şikkını işaretleyerek cevap vermişlerdir.

Tablo 37. Öğrenim Durumuna Göre, Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Eğitim	N/%	Ceme katılma			Toplam
		Hiç katılmadım	Bir defa katıldım	2-5 arası katıldım	
Yüksekokul fakülte	N %	1 100 %	0 ,0 %	0 ,0 %	1 100,0
Lise ve dengi okul	N %	0 ,0 %	1 50 %	1 50 %	2 100,0
Orta ve dengi okul	N %	0 ,0 %	3 100 %	0 ,0 %	3 100,0
İlkokul	N %	5 9,4 %	34 64,2 %	14 26,4 %	53 100,0
Okur-yazar	N %	2 12,5 %	11 68,8 %	3 18,8 %	16 100,0
Okur-yazar değil	N %	0 ,0 %	15 60 %	10 40 %	25 100,0
Total	N %	8 8 %	64 64 %	28 28 %	100 100,0

X²=18,237 SD= 10

p= 0.051

P>0,05 Önemsiz

Öğrenim durumuna göre, son bir yıl içinde kaç defa ceme katıldınız? şeklinde sorulan soruya verilen cevapların dağılımına bakıldığında yüksek okul ve fakülte mezunu olanların % 100’ü “hiç katılmadım” , lise ve dengi okul mezunu olanların % 50’sinin “bir defa katıldım” , % 50’sinin “2-5 arası” , ilk okul mezunu olanları % 9,4’ü “hiç katılmadım” , % 64,2’si “bir defa katıldım” , % 26,4’ü “2-5 arası” , okur-yazar olanların % 12,5’i “hiç katılmadım” , % 68,8’i “bir defa katıldım” , % 18,8’i “2-5 arası” , okur-yazar olmayanların % 60’ının “bir defa katıldım” , % 40’ının ise “2-5 arası” seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

Tablo 38. Cinsiyete Göre, Son Bir Yıl İçinde Kaç Defa Ceme Katıldınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Cinsiyet	N/%	Ceme katılma			Toplam
		Hiç katılmadım	Bir defa katıldım	2-5 arası katıldım	
Erkek	N %	4 5,9%	46 67,6 %	18 26,5 %	68 100,0
Kadın	N %	4 12,5 %	18 56,3 %	10 31,3 %	32 100,0
Total	N %	8 8 %	64 64 %	28 28 %	100 100,0

$X^2=1,810$

SD= 2

p= 0.404

P>0,05 Önemsiz

Cinsiyete göre, son bir yıl içinde kaç defa ceme katıldınız? sorusuna verilen cevapların dağılımına baktığımızda ankete katılanlardan erkek olanların % 5,9'u "hiç katılmadım" , % 67,6'sı "bir defa katıldım" , % 26,5'i "2-5 arası" şikkını, kadın olanları ise % 12,5'i "hiç katılmadım" , % 56,3'ü "bir defa katıldım" , % 31,3'ü "2-5 arası" şikkını işaretleyerek cevap vermiştir.

Tablo 39. Musahibiniz Var mı? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Musahibiniz var mı?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	67	67,0
Hayır	33	33,0
Toplam	100	100,0

"Musahibiniz var mı?" sorusuna ankete katılanların % 67'si " Evet" seçeneğini, % 33'ü ise "Hayır" seçeneğini tercih ederek cevap vermiştir. Buna göre ankete katılanların çoğunluğunu bir musahip edinmiştir.

Tablo 40. Alevîlerin Ruhlar Âleminden Beri Müslüman Oldukları, Sünnilerin İse Zülfikar Yoluyla Sonradan Müslüman Oldukları İnancına Katılıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Zülfikar	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	3	3,0
Hayır	97	97,0
Toplam	100	100,0

Bazı Alevi çevrelerde yer alan Alevilerin ruhlar âleminden beri, Sünnilerin ise Zülfikar zoruyla sonradan Müslüman oldukları inancıyla ilgili olarak sorulan soruya ankete katılanların % 3'ü "Hayır" seçeneğini işaretlerken, % 97'si "Evet" seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara göre ankete katılan yöre Alevilerinde böyle bir inancın ve yok denecek kadar az olduğu ve bu düşünceye katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 41. Alevî Fertler Ya da Aileler Arasındaki Problemlerin Çözümü İçin Aşağıdakilerden En Çok Hangisine Başvurursunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Problemde Müracaat	Denek sayısı	Geçerli %
Dedeye başvururuz	4	4,0
Alevi toplumunun ileri gelenlerine başvururuz	70	70,0
Yasal yollara başvururuz	26	26,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara "Alevi fertlerin ya da ailelerin problemlerin çözümünde aşağıdakilerden en çok hangisine başvurursunuz?" sorusu sorulmaktadır. Ankete katılanların % 4'ü "Dedeye başvururuz" şikkını, % 70'i "Alevi toplumunun ileri gelenlerine" şikkını, % 26'sı ise "Yasal yollara başvururuz" şikkını işaretleyerek cevap vermişlerdir. Buna göre yörede yaşayan Aleviler kendi aralarındaki problemlerin çözümünde çoğunlukta Alevi toplumunun ileri gelenlerine başvurduklarını ifade ederken, bir kısmı yasal yollara başvurduğunu, az bir kısmı ise dedeye başvurduklarını ifade etmişlerdir. Problemlerin çözümünde dedeye olan başvurunun az olmasının nedeni araştırmamıza konu olan köylerde dedenin bulunmamasına bağlanabilir.

Tablo 42. Alevîlik Sizce Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Alevilik nedir?	Denek sayısı	Geçerli %
Dindir	0	0
İslami bir mezheptir	21	21,0
İslami bir tarikattır	79	79,0
Bir felsefedir	0	0
Cevapsız	0	0,0
Toplam	100	100,0

“Alevîlik sizce nedir?” sorusuna ankete katılanların % 21’i “İslami bir mezheptir” seçeneğini, % 79’u “İslami bir tarikattır” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara bakıldığında ankete katılanların çoğunluğu Aleviliğin bir İslami tarikat olduğu fikrini savunurken, diğer bir kısmı ise Aleviliği İslami bir mezhep olduğu fikrini savunmaktadır.

Tablo 43. Sünnilerle Kız Alıp-Verişiniz Aşağıdaki Durumlardan Hangisine Uygundur? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Sünnilerle kız-alıp verişiniz nasıldır?	Denek sayısı	Geçerli %
Kız alıp verimiz	98	98,0
Kız alıp vermemiz yoktur	2	2,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “Sünnilerle kız alıp-verişiniz aşağıdaki durumlardan hangisine uygundur” sorusu sorulmaktadır. Ankete katılanların % 98’i “Kız alıp-verimiz” seçeneğini, % 2’si ise “Kız alı-vermemiz yoktur” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara göre yöre Alevilerinin Sünnilerle kız-alıp verme noktasında olumsuz bir tavır takınmadıkları ve Sünnilerle kız-alıp verdikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Yörede azda olsa Sünnilerle kız alıp-verişine karşı çıkanlarda bulunmaktadır.

Tablo 44. Sünnilerle Kız Alıp-Verenlere Düşkün Gözüyle Bakıyor musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Kız alıp-verene düşkün gözüyle bakar mısınız?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet	1	1,0
Hayır	99	99,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanların % 1'i "Sünnilerle kız alıp-verenlere düşkün gözüyle bakıyor musunuz?" Sorusuna "Evet" şıkkını, % 99'u ise "Hayır" şıkkını işaretleyerek cevap vermiştir. Buna göre yöre Alevileri arasında Sünnilerle kız-alıp verme konusunda herhangi bir olumsuz tavır bulunmamakla beraber, Kız alıp-verenlere düşkün gözüyle bakılmamaktadır. Yine Sünnilerle kız alıp-verişine karşı çıkan az bir kesiminde kız-alıp verenlere düşkün gözüyle baktığı sonucuna varılmaktadır.

Tablo 45. Çıralık (Hakkullah) Verir misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Çıralık (Hakkullah) verir misiniz?	Denek sayısı	Geçerli %
Evet her yıl veririm	89	89,0
Bazen veririm	9	9,0
Hayır vermem	2	2,0
Toplam	100	100,0

"Çıralık(hakkullah) verir misiniz?" Sorusuna ankete katılanların % 89'u "Evet her yıl veririm" seçeneğini, % 9'u "Bazen veririm" seçeneğini, % 2'si ise "Hayır vermem" seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Bu oranlara göre ankete katılanların büyük çoğunluğu Hakkullah vermektedir. Az bir kısmı ise Hakkullah vermediğini ifade etmiştir.

Tablo 46. Yapılan Hayır İşler ile İlgili Soruya Verilen Cevapların Dağılımı

Yaptığınız Hayır İşlerini işaretleyiniz?	Denek sayısı	Geçerli %
7	41	41,0
1,4	6	6,0
2,5	1	1,0
3,4	1	1,0
4,5	2	2,0
1,3,4	1	1,0
1,4,6	1	1,0
2,3,4	6	6,0
2,3,5	2	2,0
3,4,5	20	20,0
1,2,3,4	3	3,0
1,2,4,5	1	1,0
1,3,4,6	3	3,0
2,3,4,5	8	8,0
1,2,3,4,5	4	4,0
Cevapsız	0	0,0
Toplam	100	100,0

- Seçenekler:
1. Zekât vermek
 2. Sadaka vermek
 3. Fakirlere yardımda bulunmak
 4. Aşure yapıp dağıtmak
 5. Ziyaret yerlerine yardım etmek
 6. Lokma gömbe yapıp dağıtmak
 7. Yukarıdakilerin hepsi

Ankete katılanların % 41'i yaptıkları hayır işleri ile ilgili sorduğumuz soruya verilen seçeneklerin hepsi, % 6'sı "Zekat vermek, aşure yapmak" seçeneklerini, % 1'i "Sadaka vermek, ziyaret yerlerine yardım etmek" seçeneklerini, % 1' "Fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapmak" seçeneklerini, % 2'si "Aşure yapıp dağıtmak, ziyaret yerlerine yardımda bulunmak" seçeneklerini, % 1'i "Zekat vermek, fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapmak" Seçeneklerini, % 1'i "Zekat vermek, aşure yapıp dağıtmak, lokma gömbe yapıp dağıtmak" seçeneklerini, % 6'sı "Sadaka vermek, fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapıp dağıtmak" seçeneklerini, % 2'si "Sadaka vermek, fakirlere yardımda bulunmak, ziyaret yerlerine yardım etmek" seçeneklerini, % 20'si "Fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapıp dağıtmak, ziyaret yerlerine yardım etmek" seçeneklerini, % 3'ü "Zekat vermek, sadaka vermek, fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapıp dağıtmak" seçeneklerini, % 1'i "Zekat vermek, sadaka vermek, aşure yapıp

dağıtmak, ziyaret yerlerine yardım etmek” seçeneklerini, % 3’ü “Zekat vermek, fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapıp dağıtmak, lokma gömbe yapıp dağıtmak” seneklerini, % 8’i “Sadaka vermek, fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapıp dağıtmak, ziyaret yerlerine yardım etmek” seçeneklerini, % 4’ü “Zekat vermek, sadaka vermek, fakirlere yardımda bulunmak, aşure yapıp dağıtmak, ziyaret yerlerine yardım etmek” seçeneklerini işaretleyerek cevap vermiştir. Buna göre ankete katılanların tamamı durumlarına göre hayır işlerinden en az birini veya bir kaçını yapmaktadırlar.

Tablo 47. Alevilik Hakkındaki Bilgilerinizi En Çok Nereden Öğrendiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Alevilik Hakkında Bilgi Kaynağı	Denek sayısı	Geçerli %
Dedelerden	68	68,0
Anne-babadan	26	26,0
Kitaplardan	6	6,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara “Alevilik hakkındaki bilgileriniz en çok nerden öğrendiniz?” sorusu sorulmaktadır. Ankete katılanların % 68’i “Dedelerden” şikkını, % 26’sı “Anne-babadan” şikkını, % 6’sı “Kitaplardan” şikkını işaretleyerek cevap vermişlerdir. Oranlara bakıldığında ankete katılanların yarıdan fazlasının Alevilikle ilgili bilgilerini dedelerden öğrendiği, bir kısmının anne-babadan, az bir kısmının ise kitaplardan öğrendiği görülmektedir. Buna göre yöre Alevilerinin Alevilikle ilgili olarak elde ettiği bilgiler kitabi bilgiler olmaktan ziyade daha çok kulaktan duyma şifahî bilgilerdir.

Tablo 48. Çevrenizdeki Sünnilerin Düğün, Sünnet, Cenaze Gibi Cemiyetlerine Katılır mısınız? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Sünnilerin Cemiyetine Katılma	Denek sayısı	Geçerli %
Daima katılırım	80	80,0
Ara sıra	19	19,0
Çok seyrek	1	1,0
Toplam	100	100,0

“Çevrenizdeki Sünnilerin düğün, sünnet, cenaze gibi cemiyetlerine Katılırmısınız? Sorusuna ankete katılanların % 80’i “Daima katılırım” seçeneğini, % 19’u “Ara sıra” seçeneğini, % 1’i “Çok seyrek” seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. Buna göre yöre yaşayan Alevilerin büyük çoğunluğu çevrelerinde yaşayan Sünnilerin düğün, sünnet, cenaze gibi törenlerine daima katıldığını, bir kısmı ise ara sıra ya da seyrek olarak da olsa katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 49. İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Hangilerine Gittikleri İle İlgili Cevapların Dağılımı

Gidilen Ziyaret Yerleri	Denek sayısı	Geçerli %
Hacı Bektaş Dergahı	33	33,0
Keçecibaba	32	32,0
Hacı Bektaş Dergahı / Keçecibaba	35	35,0
Toplam	100	100,0

Ankete katılanlara ismi verilen ziyaret yerlerinden hangilerine gittikleri ile ilgili soru sorulmaktadır. Ankete katılanların % 33’ü Hacı Bektaş Dergahı’na gittiğini, % 32’si Keçecibaba’yı ziyaret ettiğini, % 35’i ise Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahı’nı ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 50. Yaşa Göre, Aşağıda İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Gittiklerinizi İşaretleyiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Yaş	N/%	Ziyaret yerlerine gitme			Toplam
		Hacı Bektaş Dergahı	Keçecibaba	Hacı Bektaş Dergahı- Keçecibaba	
20-34	N %	5 35,7 %	5 35,7 %	4 28,6 %	14 100,0
35-49	N %	6 24 %	9 36 %	10 40 %	25 100,0
50-64	N %	16 39 %	13 31,7 %	12 29,3 %	41 100,0
65 ve Yukarısı	N %	6 30 %	5 25 %	9 45 %	20 100
Toplam	N %	33 33 %	32 32 %	35 35 %	100 100,0

X²= 2,943 SD= 6

p= 0.816

P>0,05 Önemsiz

Ankete katılanlara aşağıda ismi verilen ziyaret yerlerinden gittikleriniz işaretleyiniz? şeklinde soru sorulmaktadır. Bu soruya yaşa göre verilen cevapların dağılımına bakıldığında 20-34 yaş grubunda olanların % 35,7'si Hacı Bektaş Dergahına, % 35,7'si Keçecibaba'ya, % 28,6'sı Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahına, 35-49 yaş grubunda olanların % 24'ü Hacı Bektaş Dergahına, % 36'sı Keçecibaba'ya, % 40'ı Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahına, 50-64 yaş grubunda olanların % 39'u Hacı Bektaş Dergahına, %31,7'si Keçecibaba'ya, % 29,3'ü Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahına, 65 yaş yukarısı yaş grubunda olanların % 30'u Hacı Bektaş Dergahına, % 25'i Keçecibaba'ya, % 45'i Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahına gittiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 51. Cinsiyete Göre, Aşağıda İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Gittikleriniz İşaretleyiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Cinsiyet	N/%	Ziyaret yerlerine gitme			Toplam
		Hacı Bektaş Dergahı	Keçecibaba	Hacı Bektaş Dergahı- Keçecibaba	
Erkek	N	22	16	30	68
	%	32,4 %	23,5	44,1 %	100,0
Kadın	N	11	16	5	32
	%	34,4 %	50,0 %	15,6 %	100,0
Total	N	33	32	35	100
	%	33 %	32 %	35 %	100,0

$X^2= 9,839$

SD= 2

$p= 0.007$

$P<0,05$ Önemli

Cinsiyete göre ziyarete gidilen yerlerle ilgili sorulan soruya verilen cevapların dağılımına bakıldığında ankete katılanlardan erkek olanların % 32,4'ü Hacı Bektaş Dergahını, % 23,5'i Keçecibaba'yı, % 44,1'i Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahını, kadın olanların ise % 34,4'ü Hacı Bektaş Dergahını, % 50'si Keçecibaba'yı, % 15,6'sı ise Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahını ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 52. Eğitim Durumuna Göre, Aşağıda İsmi Verilen Ziyaret Yerlerinden Gittiklerinizi İşaretleyiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Eğitim	N/%	Ziyaret yerlerine gitme			Toplam
		Hacı Bektaş Dergahı	Keçecibaba	Hacı Bektaş Dergahı-Keçecibaba	
Yüksek okul fakülte	N %	0 ,0 %	0 ,0 %	1 100 %	1 100,0
Lise ve dengi okul	N %	1 50 %	1 50 %	0 ,0 %	2 100,0
Orta ve dengi okul	N %	2 66,7 %	1 33,3 %	0 ,0 %	3 100,0
İlkokul	N %	18 34 %	15 28,3 %	20 37,7 %	53 100,0
Okur-yazar	N %	5 31,3 %	6 37,5 %	5 31,3 %	16 100,0
Okur-yazar değil	N %	7 28 %	9 36 %	9 36 %	25 100,0
Toplam	N %	33 33 %	32 32 %	35 35 %	100 100,0

$X^2=5,924$

SD= 10

p= 0. 822

P>0,05 Önemsiz

Ankete katılanlara aşağıda ismi verilen ziyaret yerlerinden gittiklerinizi işaretleyiniz? şeklinde soru sorulmaktadır. Buna göre ankete katılanların bu soruya verdikleri cevapların eğitim durumuna göre dağılımına bakıldığında yüksek okul ve fakülte mezunu olanların % 100'ü Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahını, lise ve dengi okul mezunu olanların % 50'si Hacı Bektaş Dergahını, % 50'si Keçecibaba'yı, orta ve dengi okul mezunu olanların % 66,7'si Hacı Bektaş Dergahını, % 33,3 Keçecibaba'yı, ilkokul mezunu olanların % 34'ü Hacı Bektaş Dergahını, %28,3'ü Keçecibaba'yı, % 37,7'si Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahını, okur-yazar olanların % 31,3'ü Hacı Bektaş Dergahını, % 37,5'i Keçecibaba'yı, % 31,3'ü Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahını, okur-yazar olmayanların % 28'i Hacı Bektaş Dergahını, % 36'sı Keçecibabayı, % 36'sı ise Keçecibaba ve Hacı Bektaş Dergahını ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Ülke gündeminde önemli bir yere sahip olan ve son yıllarda güncel bir konu olarak gerek yazılı gerek görsel medya tarafından gündemde tutulan Alevîlik ile ilgili olarak yaptığımız bu çalışmada Samsun ili Vezirköprü ilçesi Güldere ve İmircik köylerinde yaşayan Alevîlerin inançları, ibadetleri, ahlak ilkeleri, örf ve adetlerini incelemeye çalıştık. Sözlü bir kültür olma özelliği taşıyan Alevîlik bu niteliğinden dolayı ülkemizin değişik bölgelerinde farklı özellikler arz edebilmektedir. Bu çalışmada Anadolu Alevîliğinin anlaşılması, Alevîlerin gerçek inanç yapıları ve ibadetleri, bunları yorumlama biçimleri örf ve adetlerinin anlaşılması noktasında diğer Alevîlik araştırmalarına bir nebze de olsa katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmamız sonucunda yöredeki Alevîlerin İslami inançlar noktasında bazı yorum farklılıkları hariç genel anlamda yaygın İslami inancı kabul ettikleri görülmüştür. Allah'a iman konusunda da yöre Alevîleri arasında herhangi bir çekince ve farklı yorumlara rastlanmamıştır. Allah'a iman konusu yaygın İslami inanışla aynı paralelde anlaşılmaktadır; Yani yöre Alevîleri Allah'ın varlığına birliğine inanmakta ve Allah'ın sıfatlarını olduğu gibi kabul etmektedirler. Bir başka deyişle Allah'ı tanımlama ve yorumlama biçimleri Sünni inanışla aynı paraleldedir.

Hakk-Muhammed-Ali inancı ile ilgili olarak yörede temelde iki farklı yaklaşım sergilenmektedir. Birinci yaklaşıma göre Hakk; her şeyi yaratan, her şeye gücü yeten Allah'tır. Muhammed ise; Allah'ın kendisine vahiy ettiği, tebliğ görevini verdiği Hz. Peygamberdir. Ali, Allah'ın aslanı, peygamberin damadı, amcaoğlu, yakın akrabası, büyük kahraman ve velayet kapısının piridir. Kısaca bu yaklaşıma göre Hakk, ilah; Muhammed; Peygamber, Ali de velayet kapısının piridir. İkinci yaklaşıma göre üçlüdeki Hakk-Muhammed-Ali unsurunun üçü de birdir. Üçü de aynı

şeyin farklı tezahürleridir. Aslında üçü de birbirinin aynıdır, birbirlerini tamamlarlar.

Yöremiz Alevîlerinde meleklere iman konusu İslam esaslarıyla aynı paraleldedir ve farklılıklar arz etmemektedir. Buna göre yöre Alevîleri meleklerin varlığına inanmakta, onların varlığına iman etmektedirler. Yine meleklerin sıfatları, dört büyük melek ve diğer meleklerin varlığı ve görevleri de İslamî inanışta olduğu gibidir; yani meleklerin yemesi içmesi olmayan nurdan yaratılmış Allah'a ibadet ve itaatle görevli, Allah'ın emirlerini yerine getiren varlıklar olduğu kabul edilmekte, dört büyük melek olarak Cebrail, Azrail, Mikail ve İsrail kabul edilmekte, bunların yanı sıra münker-nekir, kiramen-kâtibin gibi meleklerinde varlığına inanılmakta ve görevli aynı şekilde yorumlanmaktadır.

Bir diğer iman esası olan kitaplara iman konusu ile ilgili olarak yöremiz Alevîleri Kuran 'a şeksiz, şüphesiz inanmakta, ona karşı derin bir saygı duymakta ve çok değer vermektedirler. Ayrıca yöre Alevîleri arasında Kur'an'a el katıldığı, yani bazı müdahaleler olduğu yönünde bir inanca rastlanılmamıştır. Bununla birlikte Kur'an'ı yorumlama biçiminin farklı olabileceği yönünde anlayışlara rastlanılmıştır. Buna göre, Alevîler Kur'an'ı yorumlarken daha çok batınî yönüne ağırlık vermektedirler. Ayrıca Kur'an'daki ayet sayısının eksik olduğu gibi bir yoruma da yöre Alevîleri arasında rastlanılmamıştır. Yine yöre Alevîleri kitaplara iman konusu ile ilgili olarak dört büyük kitabı ve indirildiği peygamberleri İslamî inanışta olduğu gibi kabul etmektedirler. Yine yöre Alevîleri arasında Kur'an hayatlarının değişik dönemlerin, değişik vesilelerle (cenaze işlemlerinde, kırkında, elli ikisinde, asker uğurlama törenlerinde, dar çekilme esnasında) okunmakta veya okutulmaktadır.

Peygamberlere iman konusu ile ilgili olarak araştırma alanımızdaki Alevîlerce peygamberlere iman edilmekte, dört büyük peygamber kabul edilmekte son peygamber olarak ise Hz. Muhammed kabul edilip kendisi

çokça sevilmekte, derin bir saygı ve bağlılık gösterilmektedir. Hz. Muhammed Allah'ın elçisi, en güzel örnek, en şerefli insan, peygamberliğin son halkası ve en önemli mürşit olarak kabul edilmektedir. Hz. Peygamberin en önemli iki mirası olarak Kuran ve Ehl-i Beyt kabul edilmektedir. Ayrıca yörede Hz. Ali hiçbir zaman peygamberden daha üstün bir konumda algılanmamış, Hz. Ali'ye ilahî bir takım sıfatlar yüklenmemiştir. Yine peygamberler ve sıfatları İslamî esaslarda olduğu gibi kabul edilip farklı yorumlara yörede rastlanılmamıştır. Kısaca peygamberlere iman konusunda da yöre Alevileri arasında Sünnî inanıştan farklı yorumlara rastlanılmamıştır.

Ahiret gününe iman konusuna gelince yöre Alevileri arasında Sünnî inanışla aynı paralelde yaklaşımlar söz konusudur. Buna göre ahiret gününe iman edilmekte, ahiretle ilgili olarak cennet, cehennem, sırat, Kevser vb. esaslar kabul edilmektedir. İnsanların öldükten sonra tekrar dirileceğine, kıyametin kopacağına, insanların mahşer yerinde toplanacağına, hesaba çekileceğine, bunun sonucunda cenneti hak edenin cennete, cehennemi hak edenin cehenneme gideceğine inanılmaktadır. Ayrıca yörede ahiretle ilgili olarak tenasüh inancına rastlanılmamıştır. Yine yörede uygulanan dar çekilme ayini, dar kurbanı gibi adetlerde ahiret inancının var olduğunun göstergeleridir.

Kaza ve kadere iman konusuna yörede herhangi bir itiraz bulunmamakta, kaza ve kaderin iman esaslarından olduğu kabul edilmektedir. Kaza ve kader konusu ile ilgili olarak yörede iki yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisine göre hayır da, şer de Allah'tandır. İkinci görüşe göre ise hayır Allah'tan, şer ise kullardandır. Bunun yanı sıra yörede tedbirin takdiri bozmayacağına inanılmaktadır.

Yörede Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi ise son derece yoğun ve fazladır. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e karşı büyük bir sevgi ve saygı söz konusudur ve yöre Alevilerinin düşünceleri, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi çerçevesinde

şekillenmektedir. Hz. Ali velayet nurunun temsilcisi, amcaoğlu, ilk Müslümanlardan, peygamberin damadı, yakın arkadaşı, akrabası, peygamberin yardımcısı, Allah'ın aslanı ve bir takım üstün özelliklere sahip olarak görülür. Hz. Ali en önemli rehberdir.

İman esasları ile ilgili olarak genelde Sünni inanışla paralel kabullere sahip olan yöre Alevileri İslami ibadetleri de kabul etmekte fakat bazı farklı uygulamalara da yer vermektedirler. Bu bağlamda namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetler kabul edilmekle beraber, bunların içeriği, önemi ve uygulamalarına ilişkin bir takım farklı yorumlar bulunmaktadır.

Yöre Alevileri, öncelikle ibadete bir ön hazırlık olarak abdesti kabul etmektedirler ve genel anlamda İslamî inanışta olduğu gibi abdest alanlar olduğu gibi abdesti sadece farzlarını yerine getirerek alanlar da vardır. Bunun yanı sıra gusül abdesti de İslamî inanışta olduğu gibi algılanmakta ve guslü gerektiren haller de aynı şekilde kabul edilmektedir. Bunun dışında cemlerde “tarikat abdesti” adı altında bir abdest aldıkları da tespit edilmiştir. Tarikat abdesti ellerin yıkanıp, yüzün mesh edilmesinden ibarettir.

Namaz ibadeti prensip ve inanç olarak kabul edilmekle birlikte bu ibadetin pratikte uygulanması konusunda yöre Alevileri arasında kayıtsız ve duyarsız bir tutum söz konusudur. Keza namaz ibadeti de genel olarak kabul edilmekte, fakat edası noktasında kayıtsız kalınmaktadır. Ayrıca yörede beş vakit namazını kılan, kılmaya çalışan Alevilerin varlığı da söz konusudur. Yine yörede Alevî köylerinde cami ve din görevlisi bulunmakta ve Cuma ve bayram namazları camilerde eda edilmektedir. Tüm bunların yanı sıra namazları sadece farzları olarak algılayıp sadece farzlarını kılan kimselerin de varlığı tespit edilmiştir.

Oruç ibadetine gelince yöre Alevileri arasında teorik olarak oruç ibadetine ve farziyetine yönelik herhangi bir olumsuz tavır bulunmamakla beraber,

ramazan orucuna yönelik genelde duyarsız kalındığı, tutulmadığı ya da kısmen tutulduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra ramazan orucu dışında Alevî gelenekte önemli bir yere sahip olan Muharrem orucuna ise önem verildiği ve genelde herkes tarafından tutulduğu belirtilmiştir. Buna ilaveten yörede Hızır orucu, kırk sekiz perşembe orucu ve zilhicce orucu adı altında değişik zamanlarda oruçlar tutulmaktadır.

Hac ibadeti genelde İslamî inanışta olduğu gibi ilke olarak kabul edilmekte, bununla beraber farklı bazı yorumlar da dikkat çekmektedir. Buna göre haccı İslamî inanışta olduğu gibi kabul edip hac ibadetini yerine getiren ve haccı olan az sayıda Alevî bulunduğu gibi asıl haccın insanın gönlünü almak, onu incitmemek olduğunu, hasta ziyaretinin hac kadar sevap olduğunu ifade ederek hacca gitmeyi gerekli görmeyenlerde mevcuttur.

Zekât tam anlamıyla İslam da olduğu gibi anlaşılmamakta zekât, daha ziyade yoksul, fakir ve kimsesizlere yardım etmek, onların sorunlarını, çözmek, kendi içlerinde bir yardımlaşma ve dayanışma olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda genelde onlar için zekât nisabı diye bir şey söz konusu değildir, herkes helalinden kazandığından içinden geldiği kadar yardımda bulunur. Bunun yanı sıra yörede az da olsa zekâtı devlete verilen vergi olarak algılayan, aynı zamanda malın kırkta birinden olmak üzere zekâtını veren Alevîlerin varlığı da söz konusudur.

Kurban ibadetine yöre Alevîleri arasında önem verilmekte bayram kurbanının dışında değişik zamanlarda, değişik amaçlarla, değişik adlar altında birçok kurban kesilmektedir. Ayrıca kimlerin kurban kesebileceği ve kurban kesilirken dikkat edilecek hususlar İslamî kabulle aynı doğrultudadır.

Alevî gelenekte önemli bir yere sahip olan cem törenleri değişik adlar altında farklı amaçlarla yapılmakta ve ibadet olarak kabul edilmektedir.

Abdal Musa cemi, birlik cemi, musahiplik cemi vb. adlarla değişik zamanlarda icar edilen cemler, on iki hizmet olarak adlandırılan ritüellerin canlandırılmasından ibarettir. Yöredeki köylerde dede bulunmadığından cem törenleri için dedeler başka şehirlerden gelmekte, bu nedenle yöredeki Alevî köylerinde cem törenleri çok fazla yapılamaktadır. Cem ayini esnasında yapılanlar sayesinde birlik ve beraberliğin sağlandığı, dargın ve küskünlerin barıştırıldığı, sorunların halledildiği, Allah’a dua edildiği, niyazlarda bulunulduğu ifade edilmiştir.

Yöre Alevîlerinin ahlâk ilkeleri konusunda dört kapı-kırk makam ve üç sünnet yedi farz ilkesi mevcuttur. Dört kapı genelde herkes tarafından sayılabilirken, kırk makam pek fazla bilinmemekte veya çoğu kez karıştırılmaktadır. Bu esaslar pratikte bilinmese ve uygulanmasa bile teorik olarak geçerliliğine inanılmaktadır. Bunun yanı sıra ahlak anlayışlarının temelini ise eline, diline, beline sahip olma ilkesi oluşturmaktadır. Üç sünnet yedi-farz ise tasavvufi kalıplar içerisinde yorumlanmıştır. Üç sünnet olarak Allah, Peygamber ve Ali sünneti sayılırken; yedi farzla insanın yedi uzvuyla işlememesi gereken günahlar ifade edilmiştir.

Yöre Alevîlerinin inanç, ibadet ve ahlak ilkeleri ana hatlarıyla böyle anlaşılmakta ve yorumlanmaktayken, Örf ve adetleri ise genelde yöredeki Sünni örf ve adetlerle birçok yönden benzerlikler arz etmektedir. Sadece sünnette kirveliğe verilen önem farklı bir anlam taşımakta; ama bu geleneğin de günümüzde yöredeki Alevî topluluklar arasında terk edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca ölüm sonrasında yapılan “dara çekilme” ayini ve “dar kurbanı” kesilmesi de farklı birer adet olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan yörede Alevî toplumunda diğer Alevî toplumlarında olduğu gibi ziyarete önem verilmekte, bu bağlamda evliya türbeleri ve yatırlar ziyaret edilmektedir. Aynı zamanda içki içme alışkanlığının bir tür geleneğe dönüştüğü ve yöre Alevîleri arasında var olduğu düğün, nişan vb. yemekli

toplantılarda içkiye yer verildiği ve içildiği tespit edilmiştir. Yine Alevî gelenekte önemli bir yere sahip olan tavşan etinin yenmemesi hususun da yöre Alevîleri dikkat etmekte ve tavşan etini haram sayarak yememektedirler. Ayrıca yörede hıdrellez ve nevrüz gibi halk bayramları da kutlanmaktadır.

Sonuç olarak araştırmamıza konu olan Samsun ili Vezirköprü ilçesi Güldere ve İmircik köylerindeki Alevî halkın inançları, ibadetleri, örf ve adetleri ana hatlarıyla bu şekildedir.

KAYNAKÇA

- ALTUNTAŞ, Halil ve Muzaffer Şahin (2006), **Kur'an-ı Kerim Meali**, TDV. Yayınları, Ankara
- BAL, Hüseyin (1997), **Alevî-Bektaşî Köylerinde Toplumsal Kurumlar**, Ant Yayınları, İstanbul
- BİRDOĞAN, Nejat, (1982), **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevîlik**, İstanbul,
- BOZKURT, Fuat, (1982), **Buyruk**, İstanbul
- BOZKUŞ, Metin, (2006), **Sivas Alevîliği**, 2. Basım, Fakülte Kitabevi, Isparta
- DİNÇAL, Ali, (1997), **Alevîlik-Bektaşîlik Ve Notaları İle Semah**, Ankara
- DOĞAN, Gürani, (1998), **Alevîlikte Ön Bilgiler ve Cem, Zakirlik**, Can Yayınları, İstanbul
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, (1994), **Türkiye'de Alevîlik Bektaşîlik**, İstanbul
- İĞCİ, Nejdî, (2005), **Cumhuriyetin 82. Yılında Vezirköprü**, Samsun
- KADİR, Şahin, F. Günindi, E. Aydın, Ö. Pesen, N. İğci, (2008), **Geçmişten Günümüze Vezirköprü**, Samsun
- KALELİ, Lütfi, (1996), **Bin bir Çiçek Mozaiği Alevîlik**, Can Yay., İstanbul
- KAYA, Haydar, (1993), **Alevî-Bektaşî Erkânı Evradı Ve Edebiyatı**, İstanbul
- KAYA, Haydar, (1996), **Alevî-Bektaşî Erkânı Evradı Ve Edebiyatı**, Engin Yayıncılık, İstanbul

- KORKMAZ, Esat, (1993), **Ansiklopedik Alevîlik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü**, Ant Yay., İstanbul
- MELİKOF, İrene, (1993), **Uyur İdik Uyardılar Alevîlik-Bektaşilik Araştırmaları**, (Çev. Turan Alptekin), Cem Yayınları, İstanbul
- NOYAN, Bedri, (1985), **Bektaşilik Alevîlik Nedir?**, Ankara
- OCAK, Ahmet Yaşar, (1992), “Bektaşilik”, **DİA**, V, İstanbul
- ÖZ, Mustafa, (1994), “Ehl-i Beyt”, **DİA**, X, İstanbul
- PEKER, Hüseyin, (2000), **Din Psikolojisi**, 2. Baskı, Samsun
- TUR, Seyit Derviş, (2002), **Erkânname**, Can yayınları, İstanbul
- TURAN, Ahmet, (2000), **İslam Mezhepleri Tarihi**, Sidre Yayınları, Samsun
- TÜRKDOĞAN, Orhan, (2004), **Alevî-Bektaşî Kimliği**, 4. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul
- ULUDAĞ, Süleyman, (1989) “Al-i Aba”, **DİA**, II, İstanbul,
- ÜÇER, Cenksu, (2005), **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik**, Ankara Okulu Yayınları, 1. Baskı, Ankara
- ÜZÜM, İlyas, (1997), **Günümüz Alevîliği**, İSAM Yayınları, İstanbul
- ÜZÜM, İlyas, (2002), **Kültürel Kaynaklarına Göre Alevîlik**, Horasan Yayınları, İstanbul
- ÜZÜM, İlyas, (2007)**Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul
- YAMAN, Dede Mehmet, (2007), **Alevîlik**, İstanbul

YILDIZ, Harun, (2004), **Anadolu Alevîliği**, Araştırma Yayınları, Ankara

ZELYUT, Rıza, (1994), **Öz Kaynaklarına Göre Alevîlik**, İstanbul

ZELYUT, Rıza, (1998), **Öz Kaynaklarına Göre Alevîlik**, Yön Yayıncılık,
İstanbul

EKLER

Görüşme kılavuzundaki sorular araştırma alanımızdaki deneklere yöneltilerek araştırmamıza konu olan Alevîliğin yöremizde nasıl anlaşıldığı ve yorumlandığı daha açık ve net ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda görüşme kılavuzundaki sorular ile anket sorularıyla elde edilen bilgilerin daha iyi anlaşılıp yorumlanması amaçlanmıştır. Bu noktada zaman mülakatlar esnasında zaman zaman görüşme kılavuzundaki soruların dışına çıkılarak sorulara istenilen cevapların alınması sağlanmıştır.

Ek A: GÖRÜŞME KILAVUZU

- 1) Alevîlik nedir, sizce Alevîlik nasıl tanımlanabilir?
- 2) Alevîliğin din, mezhep ve tarikat olduğu yönünde çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bu bağlamda size göre Alevîlik nedir? Din midir, mezhep midir, tarikat mıdır?
- 3) Hangi grup Alevîsiniz, hangi ocağa mensupsunuz?
- 4) Günümüzde Alevî toplumunun inanç konularıyla ilgili durum ve yaklaşımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz ve size göre Alevî toplumu günümüzde daha çok hangi inanç konularında eksiklik, bilgisizlik ya da problem içindedir?
- 5) Alevî toplumu inanç ve ibadetlerle ilgili bilgilerini nerelerden ve nasıl elde ediyor?
- 6) Alevî inanç, kültür ve geleneği sözlü geleneğe mi yoksa kitaplara mı dayanıyor? Eğere kitaplara dayanıyorsa dayandığını düşündüğünüz, sürekli okumuş olduğunuz ve çevrenize tavsiye etmiş olduğunuz kitaplar var mıdır?

7) Allah'ın birliği size neyi ifade etmektedir o'nun bir ve tek oluşunu nasıl temellendiriyorsunuz? Kısaca Allah inancı hakkında ne söyleyebilirsiniz?

8) Hak-Muhammed-Ali inancı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

9) Alevî çevrelerde ve Alevî inancıda yer yer rastlanan Ali'nin Allah olduğu şeklinde yorumlanabilecek bazı ifadelerle ilgili neler düşünüyorsunuz?

10) Meleklerle iman hakkında neler söyleyebilirsiniz? Dört büyük melek haricinde başka melek var mıdır? Meleklerin sıfatları ile ilgili kabuller nasıldır?

11) Kuran'a yönelik Alevî topluluklarda nasıl bir anlayış hâkimdir? Alevî çevrelerde Kuran'a el katıldığı yönünde bazı kabuller olduğu görölmektedir. Siz bu konuda ne söyleyebilirsiniz? Gerçektende Kuran böyle bir değışiklik sürecinden geçmiş midir? Eğer geçtiyse bu nasıl olmuştur ve neresinde olmuştur, bu durumda Kuran güvenilir midir kaynaklık değeri nedir?

12) Peygambere iman konusunda neler söyleyebilirsiniz? Peygamberin sıfatları ile ilgili kabullerinizi nelerdir?

13) Bir Alevî olarak size göre Hz. Muhammed kimdir, O'nun en önemli özellikleri nelerdir, O'nun hakkında bize neler söyleyebilirsiniz? Sizce Hz. Muhammed ile Hz. Ali ilişkisi nasıl açıklanır, benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?

14) Alevî topluluklarda belirgin bir ahiret anlayışı var mıdır, varsa nasıl bir karakter arz etmektedir? Bu inançla ilgili kabullerinizi nelerdir?

15) Ahirete imanla ilgili olarak kabir hayatı, sorgu sual, kıyamet, mahşer, mizan, hesap, şefa'at, Kevser, cennet ve cehennem kavramları ile ilgili düşüncelerinizi ve kabullerinizi nelerdir?

15) Alevîlikte kaza ve kader anlayışı var mıdır, varsa nasıl bir anlayışa sahipsiniz? Hayır ve şerrin yaratılması ile ilgili kabul nasıldır, bu bağlamda takdir tedbir ilişkisini nasıl yorumluyorsunuz, sizce tedbir takdiri bozar mı? Allah'ın iradesi ve kulun iradesi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

16) Size göre Ali kimdir, Alevî çevrelerde yaygın olan Ali tasavvuru nedir? Alevî çevrelerde Ali'nin tanrı olduğuna yönelik bazı inanışlar vardır, sizin bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

17) Ehl-i Beyt kavramından ne anlıyorsunuz, Ehl-i Beyt kimlerden oluşmaktadır? Tevella ve teberra anlayışını açıklayabilir misiniz?

18) Kırklar meclisinin Alevî inanç ve geleneği içindeki yeri nedir? Alevî çevrelerde çok sık ifade edilen on dört masum ve on yedi kemerbest kavramları neyi ifade etmektedir, Alevî inanışında bunun yeri nedir?

18) Gusül ve abdest konusunda Alevîler arasında var olan yaklaşım nasıldır? Gusül ve abdestin gerekli olduğu haller ve alınması hakkında bilgi verir misiniz? Alevîler arasında var olan tarikat abdesti nedir, nasıl alınır ve buna yüklenen anlamlar nelerdir?

19) Alevî çevrelerde şariat namazı olarak bilinen beş vakit namaz ve namaz ibadetine yönelik duyarsız bir tavır olduğu söylenmektedir. Bu doğru mudur, şayet doğruysa sizce bu duyarsızlığın sebebi nedir?

20) Halka namazı nedir? Nasıl kılınır ve bu namaza yüklenen anlamlar nelerdir?

21) Alevîlikte oruç hakkında neler söyleyebilirsiniz? Ramazan orucuna yönelik Alevî çevrelerdeki tavırlar nelerdir? Alevîlerin tuttıkları oruçlar nelerdir, bu oruçlar tutulurken dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

22) Alevîlikte hac denildiğinde ne anlaşılır? Alevîler arasında hac amaçlı uygulamalar var mıdır? Alevî toplumun ülkemizde hac amaçlı ziyaret ettiği yerler var mıdır, ziyaretler esnasında dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

23) Alevî çevrelerde zekât anlayışı nasıldır, kimlere verilir, ayrıca dedelere verilen özel bir zekât var mıdır?

24) Alevî çevrelerde kurban anlayışı nasıldır? Kaç çeşit kurban kesilmektedir? Kurban keserken nelere dikkat edilir?

25) Dua deyince ne anlıyorsunuz? Dua ya da gülbankın Alevî hayatındaki uygulaması nasıldır?

26) Dört-kapı kırk makam nedir? Alevî inanç ve kültürü içindeki yeri nedir? Üç sünnet yedi farz nedir ve Alevî inanç ve kültürü içindeki yeri nedir?

27) Niyaz ne demektir? Niyazın bir şekli var mıdır bunlar ne anlam ifade etmektedir?

28) Cem hakkında genel bir bilgi verir misiniz, cem deyince ne anlıyorsunuz? Cem çeşitleri hakkında bilgi verir misiniz? Cemde on iki hizmet nelerdir? Bir cem nasıl yürütülür? Cemde dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

29) Semah nedir, nasıl yapılmaktadır?

- 30) Alevîlikte genel olarak ahlaki ilkelerden bahsedebilir misiniz? Eline-diline-beline sahip olmak ne anlama gelir açıklayabilir misiniz?
- 31) Doğum ve ad koyma hususundaki uygulamalar nelerdir? Sünnet ve kirvelik hakkında bilgi verir misiniz?
- 32) Alevîler arasında evlilikle ilgili uygulamalar nelerdir? Tek eşlilik mi çok eşlilik mi yaygındır?
- 33) İçki içme konusunda neler söyleyebilirsiniz? Tavşan etinin yenmemesi ile ilgi neler söyleyebilirsiniz? Başka hayvanlarla ilgili özel kabulleriniz var mıdır?
- 34) Ölüm ve ölüm sonrası yalpanlar kakında bilgi verir misiniz?
- 35) Alevîlikte yapılan ziyaretlerle ilgili bilgi verebilir misiniz? Bölgenizde ziyaret edilen yerler nerelerdir?
- 36) Gündelik hayatla ilgili olarak görülen Hıdrellez ve Nevruz gibi günlerin anlam ve önemi nedir?

EK B: ANKET FORMU

AÇIKLAMA: Bu anketin yapılışındaki amaç, halkımızın inançlarının yerinde ve bizzat o inanç mensuplarının ifadelerinin ilmi bir bakış açısı ile ele alınması ortaya konulmasıdır. Bu araştırma; araştırmacı ile inanç mensubu halkın ortak bir çalışmasıdır. Bu anket; Vezirköprü Kaymakamlığından alının izin ile Sakarya Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü adına yapılan bir Yüksek Lisans Tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Anket formlarına isim yazılmayacaktır. Anket sonuçları topluca değerlendirilecek; katılımcıların doldurdukları bilgiler açıklanmayacaktır. Bilimsel bir değer ifade etmesi için anketin doğru ve samimi olarak doldurulması gerekmektedir.

Soruları dikkatle okuyarak cevaplandırınız. Sorularda anlamadığınız yeri lütfen sorunuz. Lütfen anketi üç gün içerisinde bitirip teslim ediniz.

Kültürel hayatımıza katkıda bulunacak bu çalışmaya katılarak destek olduğunuz için teşekkür ediyorum.

Metin KILIÇ

Anketin Uygulandığı Tarih:.....-Ekim-2008

1-Cinsiyetiniz. a) Erkek b) Kadın

2- Yaşınız. a) 20-34 b) 35-49 c) 50-64 d) 65 ve
yukarısı

3- Eğitim düzeyiniz. a) Yüksekokul ve Faküte b)Lise ve dengi c)Orta
ve dengi

d)İlkokul e)Okur-yazar f) Okur-yazar değil

4- Mesleğiniz nedir? a) İşçi b) Çiftçi c) Memur d) Serbest meslek

e) Ev hanımı f) Emekli veya çalışmıyor

5) Doğduğunuz köy neresidir?.....

6) Kaç yıldır köyde ikamet ediyorsunuz?.....

7) Şu anda oturduğunuz köy neresidir?.....

8) Ocakzade aile mensubu musunuz?(yani dede soyundan mısınız?)

a) Evet b) Hayır

(Ocakzade aile mensubu iseniz) Hangi ailenin mensubusunuz?.....

(Ocakzade aile mensubu değilseniz) Hangi ocağın talibisiniz?.....

Hangi aşirettensiniz?.....

9) Şu an sizin bir dedeniz(piriniz) var mı? a) Evet b) Hayır

10) Ailenizde yola(Alevî inancına) bağlılık durumu nasıldır?

a) Çok bağlı b) Kısmen bağlı c) İlgisiz

11) Evinizde bulunan dini kitapları işaretleyiniz: a) Kur'an-ı Kerim

b) İmam Cafer buyruğu c) Hz. Muhammed ile İlgili Kitaplar d) Nehcu'l

Belağa e) Hüsniye f) Hacı Bektaş-ı Veli Makalatı veya Velayetnamesi
g) Diğer.....

12) Kendinizi inanç yönünden nasıl ifade ediyorsunuz?

a) Alevî b) Sünnî c) Diğer.....

13) Hz. Ali hakkındaki düşünceniz nedir? a) Hz. Ali
Tanrı'dır.

b) Hz. Ali Tanrı değildir, ama Tanrısal bir yönü vardır.

c) Hz. Ali Allah'ın değerli bir kuludur. Tanrısallıkla ilgisi yoktur.

d) Diğer.....

14) Hz. Muhammed ile Hz. Ali bir nurun ayrı iki parçasıdır, şeklindeki
inancı nasıl anlamalıyız?.... ..

15) Ayı dolunay şeklinde gördüğünüzde niyaz, güneşin ilk ışıklarını
gördüğünüzde dua eder misiniz?

a) Hayır b) Ara sıra c) Genellikle d) Her zaman

16) Hacı Bektaş Veli donunda (bedeninde) gelenin Hz. Ali'nin kendisi
olduğu inancına, yani Hacı Bektaş Veli'nin ruhu ile Hz. Ali'nin ruhunun
aynı olduğu inancına katılıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

17) Kuran okumayı biliyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Kısmen

18) Çocuklarınızın Kuran okumayı öğrenmesini istiyor musunuz?

a) Evet, isterim b) İsterim, ama tepki görmekten korkuyorum c) Hayır,
istemem

19) Kuran'ın bugünkü şekliyle eksik olduğu düşüncesine katılıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

20) Cennet ve cehennem var mıdır? a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

21) Öldükten sonra dirilmek var mıdır? a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

22) Meleklerle inanıyor musunuz? a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

23) İnsanların kaderlerinin önceden Allah tarafından bilindiğine inanıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

24) Kıyamete yakın bir zamanda Mehdi'nin geri döneceğine inanıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

25) Ruh göçüne yani ölen insanın ruhunun başka bir insanın bedenine geçtiğine inanıyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

26) (Ruh göçüne inanıyorsanız) Ruh göçü sadece özel insanlar için mi geçerlidir, yoksa tüm insanlar ruh göçüne tabi midir?

a) Sadece erenlerin ve gerçek insanların ruhları öldükten sonra başka bedenlerde dünyaya gelirler.

b) Tüm insanların ruhları öldükten sonra başka bedenlerde dünyaya yeniden gelirler.

c) Varsa farklı görüşünüz belirtiniz.....

27) “Bizim namazımız niyazımızdır.” Sözüyle anlatılmak istenen düşünce nedir? a) Biz namaz kılmayız. Gerçek namaz bizim yaptığımız niyazımızdır. b) Cem(halka namazı) bizim namazımızdır. Başka namaza gerek yoktur. c) Her ikisi de ibadettir.

28) Oruçla ilgili tutum ve davranışlarınız aşağıdakilerden hangisine uygundur? a) Yalnız Ramazan orucunu tutuyorum b) Yalnız Hızır ve Muharrem orucunu tutuyorum c) Her üç orucu da tutuyorum d) Hiç birini tutmuyorum

29) Ailenizin kurban kesmekle ilgili tutum ve davranışı aşağıdakilerden hangisine uygundur?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

Hızır kurbanı keser misiniz?

a) Evet sürekli b) Bazı yıllar c)Hayır kesmeyiz

Muharrem kurbanı keser misiniz?

a) Evet sürekli b) Bazı yıllar c)Hayır kesmeyiz

Kurban bayramı kurbanı keser misiz?

a) Evet sürekli b) Bazı yıllar c) Hayır kesmeyiz

30) Camiye gidip namaz kılanın Alevilikten çıktığı düşüncesine katılıyor musunuz? a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

31) Pirlik (dedelik) sisteminin gün geçtikçe bozulduğu fikrine katılıyor musunuz? a) Evet b) Hayır c) Kısmen

32) Son bir yıl içinde kaç defa ceme katıldınız?

a) Hiç katılmadım b) Bir defa c) 2-5 arası d)6-10 arası

33) Musahibiniz var mı?

a) Evet b) Hayır c) Musahip nedir?

Bilmiyorum

34) Alevilerin ruhlar âleminden beri Müslüman oldukları, Sünnilerin ise Zülfikar yoluyla sonradan Müslüman oldukları inancına katılıyor musunuz? a) Evet b) Hayır c) Kısmen

35) Alevi fertle ya da aileler arasındaki problemlerin çözümü için aşağıdakilerden en çok hangisine başvurursunuz?

- a) Dedeye başvururuz
- b) Alevi toplumunu ileri gelenlerine başvururuz
- c) Yasal yollara başvururuz
- d) Diğer.....

36) Alevilik sizce nedir?

- a) Dindir.
- b) İslami bir mezheptir.
- c) İslami bir tarikattır
- d) Bir felsefedir.

37) Sünnilerle kız-alıp verişiniz aşağıdaki durumlardan hangisine uygundur? a) Kız alıp-veririz b)

- Sadece kız alırız c) Sadece kız veririz
- d) Kız alıp vermemiz yoktur

38) Sünnilerden kız alıp verenlere düşkün gözüyle bakıyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok d) İyi karşılamam

39) Çıralık(Hakkullah) verir misiniz?

- a) Evet her yıl veririm b) Bazen veririm c) Hayır vermem

40) Yaptığınız hayır işlerini işaretleyiniz.

- a) Zekat vermek b) Sadaka vermek c) Fakirlere yardımda bulunmak
d) Aşure yapıp dağıtmak e) Ziyaret yerlerine yardım
f) Lokma gömbe yapıp dağıtmak g) Diğer.....

41) Alevilik hakkındaki bilgilerinizi en çok nerden öğrendiniz?

- a)Dedelerden b)Anne-babadan c)Kitaplardan
d)Diğer.....

42) Çevrenizdeki Sünnilerin düğün, sünnet, cenaze gibi cemiyetlerine katılır mısınız? a) Daima katılırım b) Ara sıra

- c) Çok seyrek d) Hiç katılmam

43) Aşağıda ismi verilen ziyaretlerden gittiklerinizi işaretleyiniz?

- a) Hacı Bektaş Dergahı b) Kerbela c) Üryan Hıdır.(Hıdır
damı) d) Sarı Saltık e) Deli Yusuf Ocağı f) Canbaba
(Ağuçan) g) Munzur Baba(Gözeler) h) Kırklar
ı) Keçecibaba

EK C: KAYNAK KİŞİLER

Aşağıda ismi yazılı kişilerle görüşme kılavuzundaki sorulara bağlı kalınarak zaman zamanda bu soruların dışına çıkıp ek sorular yöneltilerek mülakatlar gerçekleştirmiş elde edilen bilgiler lehte yada aleyhte kullanılmadan aktarılmıştır.

- 1- Akay, Kazım, Vezirköprü, Güldere, 1926, İlkokul
- 2- Akay, Sadık, Vezirköprü, Güldere, 1962, İlköğretim
- 3- Akay, Hasan, Vezirköprü, Güldere, 1960, İlköğretim
- 4- Akyol, Cafer, Vezirköprü, İmircik, 1938, İlkokul
- 5- Akyol, Arif, Vezirköprü, İmircik, 1946, İlkokul
- 6- Akyol, Gülbahar, Vezirköprü, İmircik, 1945, Okur-yazar değil
- 7- Akyol, Mehmet, Vezirköprü, İmircik, 1931, Okur-yazar
- 8- Akyol, Şerife, Vezirköprü, İmircik, 1930, Okur-yazar değil
- 9- Akyüz, Hasan, Vezirköprü, İmircik, 1948, Okur-yazar
- 10- Akyüz, Satı, Vezirköprü, İmircik, 1950, Okur-yazar değil
- 11- Mahmut, Akyüz, Vezirköprü, İmircik, 1948, Okur-yazar değil
- 12- Akyüz, Yıldız, Vezirköprü, İmircik, 1988, İlköğretim
- 13- Akyüz, Sebahattin, Vezirköprü, İmircik, 1951, Okur-yazar
- 14- Özay, Ali, Vezirköprü, İmircik, 1950, Okur-yazar
- 15- Özay, Esed, Vezirköprü, İmircik, 1948, Okur-yazar
- 16- Akyüz, Sakine, Vezirköprü, İmircik, 1941, Okur-yazar değil
- 17- Akyüz, Bektaş, Vezirköprü, İmircik, 1970, İlkokul
- 18- Öztürk, Ahmet, Vezirköprü, İmircik, 1950, Okur-yazar
- 19- Akyol, Sami, Vezirköprü, İmircik, 1960, Yüksekokul
- 20- Onat, Mehmet, Vezirköprü, İmircik, 1961, İlkokul
- 21- Onat, Aziz, Vezirköprü, İmircik, 1973, İlkokul
- 22- Onat, Sadık, Vezirköprü, İmircik, 1978, İlkokul
- 23- Özbek, Mahmut, Vezirköprü, İmircik, 1955, Okur-yazar değil
- 24- Onat, Salim, Vezirköprü, İmircik, 1974, İlkokul
- 25- Onat, Rıza, Vezirköprü, İmircik, 1949, İlkokul

- 26- Onat, Abdullah, Vezirköprü, İmircik, 1945, İlkokul
- 27- Onat, Gülcihan, Vezirköprü, İmircik, 1944, İlkokul
- 28- Onat, Emine, Vezirköprü, İmircik, 1938, Lise
- 29- Onat, Mustafa, Vezirköprü, İmircik, 1973, İlkokul
- 30- Onat, İsmail, Vezirköprü, İmircik, 1954, Okur-yazar değil
- 31- Sümen, İsmail, Vezirköprü, İmircik, 1980, İlkokul
- 32- Onat, Hüseyin, Vezirköprü, İmircik, 1986, İlkokul
- 33- Dilmaç, Satu, Vezirköprü, Güldere, 1915, Okur-yazar değil
- 34- Dilmaç, Hüseyin, Vezirköprü, Güldere, 1953, İlkokul
- 35- Dilmaç, Mehmet, Vezirköprü, Güldere, 1950, İlkokul
- 36- Dilmaç, Ramazan, Vezirköprü, Güldere, 1976, İlkokul
- 37- Özay, Nuri, Vezirköprü, İmircik, 1966, İlkokul
- 38- Özay, Kurtça, Vezirköprü, İmircik, 1938, İlkokul
- 39- Özay, Ümmet, Vezirköprü, İmircik, 1933, Okur-yazar değil
- 40- Onat, Kezban, Vezirköprü, İmircik, 1922, Okur-yazar değil
- 41- Dilsiz, Şükrü, Vezirköprü, İmircik, 1954, İlkokul
- 42- Akyüz, Mustafa, Vezirköprü, İmircik, 1947, İlkokul
- 43- Akyüz, Şehriban, Vezirköprü, İmircik, 1928, Okur-yazar değil
- 44- Akyüz, Cemil, Vezirköprü, İmircik, 1948, Okur-yazar değil
- 45- Akyüz, Halil, Vezirköprü, İmircik, 1953, İlkokul

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Samsun/Vezirköprü ilçesinde doğdu. İlkokulun üç yılını Karabük'te kalan iki yılı ise Vezirköprü'de tamamladı. Ardından orta öğrenimini ise Vezirköprü İmam Hatip Lisesi'nde 1999'da tamamladı. 2005 yılında ise Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2004 yılından beri Diyanet işleri Başkanlığı bünyesinde din görevlisi olarak çalışmaktadır.